

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Одеська юридична академія»
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КУРАНДО Олексій Сергійович

УДК 327.01(73):929Обама"2009/2017"(048.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ДОКТРИНА ОБАМИ
У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ США**

Спеціальність 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та
глобального розвитку

Галузь знань: політичні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О. С. Курандо

Науковий керівник: Брусиловська Ольга Іллівна, доктор політичних наук,
професор.

Одеса – 2019

АНОТАЦІЯ

Курандо О. С. Доктрина Обама у зовнішній політиці США. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова МОН України; Національний університет «Одеська юридична академія» – Одеса, 2019.

У дисертації здійснено ґрунтовне дослідження еволюції зовнішньої політики США під впливом прийняття доктрини Обама.

Вибір теми був зумовлений необхідністю критично переглянути особливості так званої «доктрини Обама». Наукова проблема полягає у з'ясуванні ступню об'єктивності такої зовнішньої політики США, яку обрав президент Барак Обама, а отже й можливості її повторення у майбутньому. Вивчення зазначеної проблематики має важливе наукове значення, оскільки досі досліджувалися лише окремі аспекти зовнішньої політики США при Обамі. Актуальність теми пояснюється також місцем, яке посідають США у політиці України. По закінченні «холодної війни» роль США помітно зросла, але подальша еволюція світоустрою показала нестійкість однополярного світу й усе більшу обмеженість не тільки можливостей США, але й їх бажання нести тягар глобальної відповідальності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному. *Вперше* проаналізовано концептуальні основи політики Барака Обама та відповідно створено авторську версію еволюції зовнішньої політики США з урахуванням відповідності «доктрини Обама» історично вкоріненим в США принципам «великої стратегії»; проведено аналіз пріоритетів зовнішньої політики США у 2008-2016 рр. відповідно до «доктрини Обама» й виявлено їх еволюцію протягом першої та другої адміністрації Б.

Обами; визначено основні надбання й прорахунки адміністрації Обами та встановлено взаємозв'язок між ними; проаналізовано вплив суб'єктивного фактору на зовнішню політику США через вивчення постаті президента Обами. *Набуло подальшого розвитку* визначення найважливіших регіональних напрямів політики США та політично детермінованої ролі США в кожному з регіонів; цілісне розуміння особливостей сучасної зовнішньої політики США в контексті змін у їх внутрішній політиці й у системі міжнародних відносин; прогнозування зовнішньополітичної стратегії США на середньострокову перспективу. *Уточнено* поняття «розумна сила», «концепція», «стратегія», «велика стратегія», «доктрина» на основі дослідження праць сучасних українських та зарубіжних науковців; значення політичних цінностей як одного з індикаторів впливу США на сучасну систему міжнародних відносин.

Практичне значення, використання результатів роботи полягає у наступних аспектах: використання досвіду зовнішньої політики США для України як держави, розташованої на межі цивілізаційних систем; покращення відносин України з США на основі зближення ціннісних орієнтирів та розуміння їх ролі в міжнародній системі; розуміння можливих зовнішньополітичних стратегій США, що дає змогу прогнозувати їхні подальші дії; удосконалення зовнішньополітичної стратегії України відповідно до законів міжнародної системи та розуміння ролі України в цій системі. Окремі положення дисертаційної роботи були впроваджені кафедрою міжнародних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова у навчальний процес при викладанні курсів «Зовнішня політика США», «Історія міжнародних відносин», «Теорія міжнародного конфлікту», «Теорія зовнішньої політики держав».

Деякі висновки, зроблені автором дослідження, можуть бути враховані у процесі врегулювання конфліктів, до яких сьогодні втягнуто Україну.

На прикладі Обама можна вивчати важливу процедуру узгодження побудови зовнішньополітичної стратегії США на всіх етапах: від наукової концепції через прийняття офіційної доктрини до її впровадження у повсякденну практику. Будь-який американський президент може визначити вигоди для інших країн від співробітництва зі Сполученими Штатами з конкретних питань, пропонуючи конкретні стимули або стримуючі чинники, але він не може змусити інші уряди переглянути свої власні життєві інтереси. Якщо Вашингтон пропонує політичну поступку іншому уряду в обмін на якусь взаємну поступку, що представляє реальний інтерес для Сполучених Штатів, то це одне. Такі переговори лежать в основі міжнародної дипломатії. Але заздалегідь зробити поступку – в односторонньому порядку, – або пропонувати її всій планеті в надії на взаємність із боку окремих країн, значить ігнорувати нормальний хід міжнародних відносин.

Існують об'єктивні критерії, за якими можна оцінити зовнішню політику президентської адміністрації – здатність виконати те, що обіцяли, послаблення ворогів країни і посилення друзів, розробка зовнішньополітичної доктрини згідно з американськими інтересами. Барак Обама після успадкування двох воєн та глобальної економічної кризи в часи адміністрації Джорджа Буша, вивів країну з деяких старих проблем й намагався уникнути попадання в пастку нових. США має оборонний бюджет, еквівалентний семи країнам, і разом зі своїми союзниками вкладає три чверті всіх глобальних витрат на оборону. США має глобальну інтелектуальну мережу. У США світова резервна валюта та найбільша у світі економіка. І це працює на зростання ліберального порядку, який перевершив та переміг кожного конкурента. Як Джордж Буш – ст. та Білл Клінтон, Обама передав наступникові загальну програму та національну владу в кращому стані, ніж коли він тільки прийшов до влади. Ключем до успіху Обама стало його розуміння загальної картини: його віра у ліберальний міжнародний порядок, який Сполучені Штати виховали

протягом останніх семи десятиліть, разом із визнанням того, що основу цього порядку слід рятувати шляхом витягування з помилок та ворожнечі на світовій периферії. Власна практика Обама показала, що міжнародна система має набагато меншу моральну єдність і безпеку, ніж окрема держава. Тому виклики світовій політиці не є аналогічними громадській організації на місцевому рівні. Завдання президента США полягають у тому, щоб просувати національні інтереси США за кордоном, керуючись почуттям розсудливості й справедливості.

Якщо виділяти найважливіші для США регіони, можна вважати, що це Великий Близький Схід, Південно-Східна Азія, Європа. Щодо України, то вона є важливою для США тільки у контексті відносин із Росією. Роль США у виході з сучасної патової ситуації у російсько-українському конфлікті може бути значно активнішою. США повинні ввести більш широкі економічні санкції стосовно ключових секторів російської економіки, у тому числі у сфері фінансів, гірничодобувній промисловості, оборонній промисловості, нафті й газу; надати нову військову допомогу уряду України, у тому числі протитанкову й зенітну зброю; проводити спільні навчання, розвідки й спостереження; підтримувати економічні реформи й політичну стабільність усередині України зі збільшенням матеріальної, фінансової й технічної допомоги. Для України також важливим буде, чи зможуть США збільшити кількість американської нафти й газу для експорту в Європу, щоб полегшити європейські потреби в імпорті; створити потужні нові й регулярні повітряні й наземні сили США для існуючих союзників по НАТО в Польщі й країнах Балтії; організувати регулярні додаткові військові навчання із союзниками по НАТО в Центральній і Східній Європі; підсилити пов'язані з ними повітряні, наземні й кіберзасоби захисту в тому ж регіоні; передислокувати значимі об'єкти НАТО на схід; активізувати вплив США й союзних ракетних установок у регіоні. В ідеалі, звичайно, все перераховане вище повинно бути реалізовано в співробітництві з ЄС, але, якщо європейські союзники

Америку не зможуть діяти узгоджено, а ця загроза стає чимдалі реальнішою, саме Сполучені Штати повинні лідирувати. Це, принаймні, наклало б дійсно важкі санкції на режим Путіна й змусило б його двічі подумати перш, ніж зробити наступний крок. У дійсності, такі дії запобігли би небезпечним непорозумінням з Москвою, оскільки прояснилося б, що Америка не терпітиме зростаючу агресію проти існуючих союзників по НАТО в країнах Центральної й Східної Європи. Крім питання Крим-Україна, з метою стримати подальшу агресію РФ США повинні впроваджувати гібридні стратегії тиску на Москву, підтримати союзників США й захистити інтереси Америки по всьому периметру Росії. Більш реалістична американська стратегія щодо путінської Росії має сполучати прямі тверді переговори в обмежених галузях з істотним посиленням політики стримування з цілої низки питань. Це питання є принциповим для самих США, тому що центральним принципом організації американської зовнішньої політики залишається забезпечення глобального лідерства США. З цього виходить важливе завдання просувати свою модель розвитку, ідеали та цінності, які американці розглядають як універсальні.

Ключові слова: доктрина Обама, зовнішня політика, США, велика стратегія, «розумна сила».

SUMMARY

Kurando O. S. Obama Doctrine in US Foreign Policy. – Manuscript.

Thesis for obtaining a scholarly degree of the Candidate of Political Science (PhD) in speciality 23.00.04 – Political Problems of International Systems and Global Development. – Odessa I. I. Mechnikov National University, Ministry of Education and Science of Ukraine; National University “Odessa Law Academy”, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Odesa, 2019.

The thesis provides a thorough study of the evolution of US policy under the influence of the adoption of the Obama Doctrine.

The urgency of this topic is determined by an indisputable fact that at the beginning of the 21st century, the United States remained the only superpower in the world, the most influential actor in the system of international relations, which largely determined its evolution. After the end of the Cold War, the role and significance of the United States rose considerably, while further evolution of the world order showed the instability of unipolar world and the increasingly limited capacity of the United States as well as its desire to bear the burden of global responsibility. The best example of this was the presidency of Barack Obama. Therefore, there is an urgent need to critically review the peculiarities of his foreign policy doctrine, the so-called “Obama Doctrine”, and to ascertain the degree of objectivity of such a policy, and hence a possibility to repeat its implementation in the future. The study of this issue is of great scientific importance, since only a few aspects of Obama's foreign policy have been investigated. The urgency of the topic is also explained by the important place that the US takes in Ukraine's politics.

The scientific novelty of the results is as follows. *For the first time*, the conceptual foundation of Barack Obama's policy has been analyzed and, accordingly, an authored version of US foreign policy evolution has been created, taking into account the correspondence of Obama Doctrine to historically rooted in the United States principles of Big Strategy; an analysis of US foreign policy priorities in 2008-2016 was conducted and their evolution within the first and second presidential terms of Obama was revealed; main achievements and miscalculations of the Obama administration were identified and the connection between them was found; the influence of a subjective factor on US foreign policy through the study of President Obama's figure is analyzed. Definition of the most important regional policies of the US and the politically determined role of the United States in each of the regions *acquired further development* as well as a holistic understanding of the peculiarities of

contemporary US foreign policy in the context of changes in their internal policy and in the system of international relations; forecasting of the US foreign policy strategy in the medium-term perspective. The concept of “reasonable force”, “concept”, “strategy”, “Big Strategy”, and “doctrine” on the basis of the research of modern Ukrainian and foreign scientists’ works *is specified*; the importance of political values as one of the indicators of US influence on the modern system of international relations.

In practical terms, the use of the results of work is in the following aspects: application of US foreign policy experience for Ukraine as for a state located on the verge of civilization systems; improvement of relations between Ukraine and the United States on the basis of value orientations convergence and understanding of their role in the international system; understanding of US foreign policy strategies, which makes it possible to predict its further actions; improvement of the Ukrainian foreign policy strategy in accordance with the international system laws and understanding the role of Ukraine in this system. Certain provisions of this thesis were introduced by the Department of International Relations of the Odessa National Mechnikov University in the educational process in the framework of the following courses: Foreign Policy of the USA, History of International Relations, Theory of International Conflict, and Theory of Foreign Policy of States.

Some conclusions drawn by the author of the study may be taken into account in the process of resolving the conflicts that Ukraine is currently engaged in.

By Obama’s example, one can study an important procedure for coordinating a US foreign policy strategy construction at all stages: from a scientific concept through the adoption of official doctrine to its implementation into everyday practice. Any American president can determine the benefits for other countries as a result of cooperation with the United States on specific issues, offering specific incentives or restraining factors, but the president can not force other governments to reconsider their own vital interests. If

Washington offers a political accommodation to another government in exchange for some kind of mutual accommodation that is of real interest to the United States, then this is one thing. Such negotiations are the core of international diplomacy. But to make a political accommodation in advance – unilaterally – or to offer it to the entire planet in the hope of reciprocity on the part of specific countries means to ignore the normal course of international relations.

There are objective criteria which can help to assess the foreign policy of the presidential administration – the ability to fulfil what was promised, the weakening of the country's enemies and strengthening of friends, the development of foreign policy doctrine in accordance with American interests. Barack Obama after the inheritance of two wars and global economic crisis during the administration of George W. Bush, brought the country out of some of the old problems and tried to avoid the trap of new ones. The United States has a defence budget equivalent to seven countries and, together with its allies, invests three quarters of all global defence spending. The United States has a global intellectual network. The United States is the world's reserve currency and the world's largest economy. And all this works on the growth of a liberal order that surpassed and beat every competitor. As George H. W. Bush and Bill Clinton, Obama gave the successor a general program and national power in a better condition than when he only came to power. The key to Obama's success was his understanding of the overall picture: his belief in the liberal international order that the United States has cultivated over the past seven decades, along with recognition that the basis of this order should be saved by extracting from mistakes and hostility on the world's periphery. Obama's own practice has shown that the international system has much less moral unity and security than an individual state. Therefore, challenges to world politics are not similar to the challenges of civil organization at the local level. The objectives of the US president are to promote the national interests of the United States abroad, guided by a sense of prudence and justice.

If we select the most important regions for the US, we can assume that it is the Greater Middle East, Southeast Asia, and Europe. As for Ukraine, it is important for the USA only in the context of relations with Russia. The United States' role in terms of finding a way out of the current stalemate in the Russian-Ukrainian conflict can be much more active. The United States must impose wider economic sanctions on key sectors of the Russian economy, including in the areas of finance, mining, defence, oil and gas; provide new military assistance to the Government of Ukraine, including anti-tank and anti-aircraft weapons; conduct joint training, intelligence teams and observation; support economic reforms and political stability inside Ukraine by increasing financial and technical assistance. It would also be important for Ukraine whether the US can increase the amount of US oil and gas for export to Europe in order to ease the European import needs; to create powerful new and regular air and ground forces of the USA for existing NATO allies in Poland and the Baltic States; organize additional military training with NATO allies in Central and Eastern Europe; to strengthen the associated with them air, land and cyber defence tools in the same region; relocate significant NATO assets to the east; to intensify the influence of the US and allied rocket systems in the region. Ideally, of course, all of the abovementioned points should be implemented in cooperation with the EU, but if the European allies of America can not act in concert, and this threat becomes much more real, it is the United States that must take a leading position. This, at least, would have imposed really heavy sanctions on Putin's regime and would have forced him to think twice before taking the next step. In reality, such actions would have prevented a dangerous misunderstanding with Moscow, as it would have been clear that the United States would not tolerate increasing aggression against its allies in Central and Eastern Europe. In addition to the Crimea-Ukraine question, in order to curb further Russian aggression, the United States must implement hybrid pressure strategies on Moscow, support US allies and protect the interests of the US across the perimeter of Russia. A more realistic American strategy for Putin's Russia

should combine direct negotiations in limited areas with a substantial strengthening of containment policy on a range of issues. This question is fundamental for the United States itself, as the central principle of the American foreign policy organization remains the provision of global US leadership. From this perspective, an important task for the US is to promote their model of development, ideals and values that the United States considers universal.

Key words: Obama Doctrine, foreign policy, the USA, Big Strategy, smart power.

Список публікацій здобувача

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Курандо О. С. «За» та «проти» доктрини Обама. Вісник ОНУ. Соціологія і політичні науки. Серія: Політичні науки. 2(29) (2017): 69-74.
2. Курандо О. С. «Велика стратегія» в зовнішній політиці США. Політичне життя. 2 (2018): 125-128.
3. Курандо О. С. Стратегія адміністрації Барака Обама щодо міжнародного тероризму та держав-ізгоїв. Evropsky politicky a pravni diskurz. 5 (2018): 7-15.
4. Курандо О. С. Партійна та виборча політика як чинник еволюції зовнішньополітичної стратегії адміністрації Барака Обама. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. 134 (7) (2018): 370-375.
5. Kurando O. S. Obama Doctrine: Did the Republican Alternative Exist? Вісник ОНУ. Соціологія і політичні науки. Серія: Політичні науки. 2 (31) (2018): 94-104.

Тези доповідей на наукових конференціях:

1. Курандо О. Безпековий вимір зовнішньої політики США: концептуальні засади. Безпекові виклики у геополітиці XXI століття. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції Львів, 23-24 листопада 2017 р. Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка (2017): 43-47.

2. Курандо О. Безпековий вимір зовнішньої політики адміністрації Барака Обами // Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку: збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (1 грудня 2017 р., м. Острог). Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія» (2017): 82-85.
3. Курандо О. С. Відносини США з Росією та Китаєм за адміністрації Барака Обами. Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики: матеріали III Всеукраїнської наукової конференції (присвяченої 100-річчю Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара) 25-26 травня 2018 р., м. Дніпро. 1 (2018): 10-11.
4. Курандо О. С. Велика стратегія США у архітектурі міжнародної безпеки на початку XXI ст. Modern scientific research. Proceeding of XVII International scientific conference (March 23, 2018. Morrisville, USA). – Morrisville: Universum (2018): 192-194.
5. Курандо О. С. Союзницькі зобов'язання США й «віддалене балансування» за часів адміністрації Барака Обами. Ольвійський форум - 2018: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. XII Міжнародна науково-практична конференція, 7-10 червня 2018 р. Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили (2018); 26-28.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	19
1.1. Визначення «великої стратегії» США: приклад Барака Обами.....	21
1.2. Джерельна база дослідження доктрини Обами.....	50
Висновки до Розділу 1.....	71
РОЗДІЛ 2. ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ АДМІНІСТРАЦІЇ БАРАКА ОБАМИ.....	73
2.1. Партійна політика та «велика стратегія».....	74
2.2. Вплив виборчої політики на зовнішньополітичну стратегію Обами...84	
2.3. Республіканські альтернативи доктрині Обами.....	92
2.4. Вплив суспільної думки на адміністрацію Обами.....	113
Висновки до Розділу 2.....	119
РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ДОКТРИНИ ОБАМИ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	121
3.1. Близькосхідна стратегія Б. Обами.....	123
3.2. Американська політика щодо ядерної зброї та «держав-ізгоїв».....	140
3.3. Конкуренція США з боку Росії й Китаю.....	151
3.4. Союзницькі зобов'язання США й «віддалене балансування».....	158
Висновки до Розділу 3.....	167
ВИСНОВКИ.....	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	176
<i>Додаток 1. Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації.</i>	

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Вибір теми був зумовлений необхідністю критично переглянути особливості так званої «доктрини Обама». Наукова проблема полягає у з'ясуванні ступню об'єктивності такої зовнішньої політики США, яку обрав президент Барак Обама, а отже й можливості її повторення у майбутньому. Вивчення зазначеної проблематики має важливе наукове значення, оскільки досі досліджувалися лише окремі аспекти зовнішньої політики США при Обамі. Актуальність теми пояснюється також місцем, яке посідають США у політиці України. По закінченні «холодної війни» роль США помітно зросла, але подальша еволюція світоустрою показала нестійкість однополярного світу й усе більшу обмеженість не тільки можливостей США, але й їх бажання нести тягар глобальної відповідальності.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами наукових робіт установи. Дисертація була виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, в рамках теми «Трансформаційні процеси в сучасній світовій політиці та міжнародних відносинах: глобальний та регіональний вимір» (Державний реєстраційний номер 0113UO04891).

Метою дисертаційної роботи є дослідження «доктрини Обама» та її впливу на політику США за основними зовнішньополітичними напрямками.

Для досягнення мети було поставлено наступні **завдання**:

- 1) дослідити концептуальні засади зовнішньої політики за президентства Барака Обама та їхній зв'язок з ідейними основами традиційної «великої стратегії» США;
- 2) визначити пріоритетні напрямки зовнішньої політики США та їхню еволюцію протягом 2008-2016 рр.;

3) визначити основні досягнення адміністрації Б. Обама, застосовуючи інтегральну систему об'єктивних критеріїв, розроблених американськими науковцями для оцінки діяльності президентів США;

4) спираючись на найпоширеніші у США теорії міжнародних відносин та порівняння доктрини Обама з доктриною Буша, визначити основні помилки адміністрації Б. Обама;

5) спрогнозувати зовнішньополітичну стратегію США у середньостроковій перспективі.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика США у 2008-2016 рр. **Предметом дослідження** є доктрина Обама.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від моменту інаугурації Барака Обама до інаугурації Дональда Трампа.

Методи дослідження. Для виконання поставлених у дисертації завдань використовувалася сукупність загальнонаукових і прикладних методів дослідницької роботи, що ґрунтуються на здобутках наукових досліджень; серед них принципи наукової об'єктивності та системності. Зважаючи на поставлені завдання, у роботі використано такі **загальнологічні** методи, як аналіз та синтез, індукція та дедукція, а також абстрагування, на основі яких зроблено спробу здійснити системне опрацювання особливостей зовнішньополітичних пріоритетів США, інструментів, передбачених «доктриною Обама» та її практичну реалізацію. Також було використано **загальні методи дослідження політичних об'єктів**, а саме історичний, соціологічний, нормативно-ціннісний, порівняльний, критичний. **Історичний** підхід вимагає вивчення політичних явищ у їх послідовному часовому розвитку. Цей підхід особливо актуальний для поданого дослідження: було розглянуто динаміку зовнішньої політики США з 2008 р. у контексті історичних традицій США (великих стратегій) за правління різних партій та боротьби Білого Дому та Сенату. **Соціологічний** підхід передбачає визнання соціальної зумовленості політичних явищ, у тому числі вплив на політичну систему

соціальної структури, ідеології та культури. У дисертації були застосовані дані соціологічних досліджень з проблем американського менталітету та динаміки політичної культури, аналізуючи їх у контексті впливу на зовнішню політику США. **Нормативно-ціннісний** підхід, що з'ясовує значення політичних явищ для суспільства, було використано при аналізові впливу міжнародної політики на формування політичної культури США. На основі нормативно-ціннісного підходу також проаналізовано характер і ступінь впливу зовнішніх факторів на зовнішню політику США. **Критичний** підхід дозволив визначити ступінь відповідності реальної політики країн офіційно задекларованим принципам та цілям, що у кейсі Обама було особливо корисним. Застосовувалися також **міждисциплінарні методи**. Враховуючи те, що довелося працювати з великим масивом літератури, переважно у періодичних виданнях, було застосовано метод **дискурс-аналізу** змісту виступів посадових осіб, публікацій у ЗМІ з метою виявлення основних інтерпретацій. Вищезазначені підходи та методи дозволили провести комплексне дослідження зовнішньої політики США за умов панування «доктрини Обама».

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному.

Вперше:

- проаналізовано концептуальні основи політики Барака Обама та відповідно створено авторську версію еволюції зовнішньої політики США з урахуванням відповідності «доктрини Обама» історично вкоріненим в США принципам «великої стратегії»;
- проведено аналіз пріоритетів зовнішньої політики США у 2008-2016 рр. відповідно до «доктрини Обама» й виявлено їх еволюцію протягом першої та другої адміністрації Б. Обама;
- визначено основні надбання й прорахунки адміністрації Обама та встановлено взаємозв'язок між ними;

- проаналізовано вплив суб'єктивного фактору на зовнішню політику США через вивчення постаті президента Обама;

Набуло подальшого розвитку:

- визначення найважливіших регіональних напрямів політики США та політично детермінованої ролі США в кожному з регіонів;
- цілісне розуміння особливостей сучасної зовнішньої політики США в контексті змін у їх внутрішній політиці й у системі міжнародних відносин;
- прогнозування зовнішньополітичної стратегії США на середньострокову перспективу;

Уточнено:

- поняття «розумна сила», «концепція», «стратегія», «велика стратегія», «доктрина» на основі дослідження праць сучасних українських та зарубіжних науковців;
- значення політичних цінностей як одного з індикаторів впливу США на сучасну систему міжнародних відносин.

Практичне значення, використання результатів роботи полягає у наступних аспектах:

- використання досвіду зовнішньої політики США для України як держави, розташованої на межі цивілізаційних систем;
- покращення відносин України з США на основі зближення ціннісних орієнтирів та розуміння їх ролі в міжнародній системі;
- розуміння можливих зовнішньополітичних стратегій США, що дає змогу прогнозувати їхні подальші дії;
- удосконалення зовнішньополітичної стратегії України відповідно до законів міжнародної системи та розуміння ролі України в цій системі.

Окремі положення дисертаційної роботи були впроваджені кафедрою міжнародних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова у навчальний процес при викладанні курсів «Зовнішня політика США», «Історія

міжнародних відносин», «Теорія міжнародного конфлікту», «Теорія зовнішньої політики держав».

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження було викладено у доповідях на наукових конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Безпекові виклики у геополітиці XXI століття» (Львів, 23-24 листопада 2017 р.), 72-ій Науковій конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників (Одеса, 29 листопада 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку» (Острог, 1 грудня 2017 р.), XVII Міжнародній науковій конференції «Modern scientific research» (Morrisville, USA, 23 березня 2018 р.), III Всеукраїнській науковій конференції, присвяченій 100-річчю Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики» (Дніпро, 25-26 травня 2018 р.), XII Міжнародній науково-практичній конференції «Ольвійський форум-2018: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (Миколаїв, 7-10 червня 2018 р.), 73-ій Науковій конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників (Одеса, 28-30 листопада 2018 р.). Дисертаційне дослідження обговорювалось також на засіданні кафедри міжнародних відносин (протокол № 3 від 22 листопада 2018 р.).

Публікації. Основні теоретичні і практичні положення, результати й висновки дисертації відображено у 4 публікаціях у наукових фахових виданнях України, 1 статті в закордонному виданні (Чеська республіка), та 5 тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура дисертації відповідає поставленій меті і завданням. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 207 сторінок. Із них обсяг основного тексту 175 сторінок. Список використаних джерел налічує 310 найменувань (29 сторінок).

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У кожного сучасного американського президента є своя зовнішньополітична доктрина. Ми знаємо про доктрину Трумена, доктрину Картера, доктрину Рейгана й доктрину Буша.

Але президент Клінтон казав свого часу, що коли доходить до глобальної стратегії, президенти просто «створюють її по ходу справи». Навіть за кращих часів створення американської стратегії було надзвичайно складним процесом, що характеризувався сюрпризами, боротьбою й коректуванням. Основна стратегія припускає наявність певних національних цілей або інтересів. Вона визначає існуючі проблеми або загрози для цих інтересів. Вона вибирає й рекомендує конкретні політичні інструменти або кошти, за допомогою яких виконуються завдання, і переслідуються національні цілі. Стратегії не можуть бути повністю погодженими, заздалегідь запланованими або добре скоординованими. Але обмежені ресурси, труднощі вибору й стратегічні компроміси в зовнішній і оборонній політиці країни означають, що рішення щодо такої стратегії є неминучим.

Отже, доктрина – це квінтесенція зовнішньополітичної стратегії кожного президента. Доктрина Обама привела до появи безлічі теорій щодо її характеру. Із часу, коли Барак Обама вперше балотувався на пост глави держави, різні оглядачі визначили наступні основні елементи доктрини Обама: «залучення» (Роберт Сінгх); «вести, але не лідирувати» (Райан Ліза); «удари дронами» (Девід Роді); «добріша й м'якіша імперія» (Роберт Вайс); й нарешті «не доктрина, а відсутність справжнього стратегічного мислення» (Леслі Гелб).

Розмаїтість цих інтерпретацій указує на мінливу, неоднозначну якість американської зовнішньої політики при Обамі. Можливо, найбільш правдоподібною теорією з наведеного вище списку є припущення Л.

Гелба, почесного президента у Раді з міжнародних відносин: оскільки Обама не мислить стратегічними категоріями на міжнародному рівні, то, отже, доктрини Обама бути не може. Цієї точки зору дотримувалася більшість критиків президента США.

Якщо визначення провідної стратегії передбачає строгу погодженість між цілями й коштами міжнародного поведження країни по широкому колу конкретних регіональних питань, то варто визнати, що більшою частиною президент Обама не мав обмежень. Фактично зовнішня політика президента часто характеризувалася разючою непогодженістю між цілями й коштами, як і між словами й діями.

Проте, критики Обама не розуміють його, коли стверджують, що у нього начебто зовсім не було «великої стратегії» або ж конкретної доктрини. Якщо ми підійдемо до визначення стратегії широко, то побачимо, що в Обама насправді була свого роду неявна стратегія, якої він досить послідовно дотримувався після приходу в Овальний кабінет. Ця стратегія була одним із прикладів американського самообмеження й скорочення зобов'язань за кордоном. У значній мірі вона дозволила президентові зосередитися на забезпеченні ліберального політичного порядку всередині країни.

За кордоном президент Обама підкреслював скорочення впливу США, використовуючи гібридний підхід, що у деяких випадках сполучався зі стримуванням, залученням, інтеграцією й навіть іноді зміною режиму (у випадку з Лівією). Стратегічний мікс, використовуваний Обамою, робив особливий акцент на міжнародних жестах доброї волі в сполученні з поступовим скороченням військової присутності Америки за кордоном. Цей підхід узгоджувався не тільки із щирими зовнішньополітичними переконаннями президента, але й з його дуже амбіційними внутрішніми цілями.

Ще одна особливість нашого визначення в тому, що вона включає внутрішню політику й політичні пріоритети щодо зовнішньополітичної

стратегії. Еліти США розуміють, що зовнішня політика піддається впливу внутрішньої політики. Суспільна думка має великий вплив; президенти, кандидати й члени Конгресу прагнуть виграти вибори або переобратися; політичні партії змагаються й т. п. Деякі із цих міркувань є дуже вагомими в американській політичній системі й американська зовнішня політика не може бути зрозуміла при їхньому ігноруванні.

1.1. Визначення «великої стратегії» США: приклад Барака Обами.

Одна із найважливіших категорій політики, «міць держави», зазнала суттєвих трансформацій у постбіполярну еру. Політологи та міжнародники різних наукових шкіл виділяють настільки різноманітні види даного визначення, що часом виникає питання – чи йде мова про силу (міць) взагалі. Це в черговий раз доводить слова Ганса Моргентау: «Концепція політичної сили завжди була однією з найбільш складних і суперечливих топик політичної науки» [115, с. 273].

Варіації самої сили тут базуються в основному на способі, за допомогою якого вона реалізується на практиці. В такому випадку дослідники виділяють й м'яку силу. Оксфордський словник дає таке визначення м'якої сили: «Це підхід мотивації до сили в міжнародних відносинах, що зазвичай включає в себе використання культурного впливу». Варто почати з того, що сила в подібному вигляді застосовувалася практично завжди, незалежно від рівня розвитку міжнародної системи. Повсюдно були актори, які прагнули залучити інших до сфери свого впливу не тільки шляхом жорстких завоювань і кривавих воєн, але і більш неявними способами. Природно, що подібна політика не завжди здійснювалася свідомо і не мала поняття, що оперує саме м'якою силою.

Прийняття та осмислення її на науковому рівні відбулося лише в 80-х рр. XX ст., коли американський політолог - неоліберал Джозеф Най –

молодший почав проводити дослідження в цій області і активно публікувати результати своєї діяльності. За Наєм, м'яка сила – це здатність отримувати необхідне за допомогою залучення, але не примусом або підкупом. Простота визначення може спочатку згладити всі протиріччя і існуючі складнощі концепції. Однак при детальному вивченні виникає більш широкий простір не тільки для необхідних уточнень, а й для значних коригувань встановленого принципу.

Для розуміння концепту м'якої сили слід звернутися до її есенції. Що ж робить її м'якою? Основне положення тут полягає в методах її застосування по відношенню до об'єкта, і поняття «привабливості» стає тоді ключовим. Суб'єкт підносить свою культуру, цінності, ідеали в такому ракурсі, щоб у інших виникало усвідомлене бажання слідувати таким же шляхом розвитку [250, с. 10]. Як уточнював Най: «Отримати доступ до серця і думок набуває характеру першочергового завдання» [250, с. 10].

Варто зазначити важливий принцип цього методу – об'єкт не повинен відчувати явного тиску, адже вплив має бути непрямим, щоб виникало уявлення неначе він сам по собі прийшов до подібних висновків. Виходить, що актор сильний в тому масштабі, в якому він здатен впливати на інших більше, ніж вони на нього [115, с. 280].

Володіючи розумом об'єкта, можна керувати ним за своїм бажанням, відповідно без застосування військових чи економічних санкцій і заохочень. Він буде сам йти назустріч суб'єкту, підтримуючи дії та політику останнього завдяки крайній симпатії.

В основі ідей Ная була можливість досягнення цілі через залучення, а не через примус. Отже, основними інструментами гнучкої влади є соціокультурні та політичні цінності та ідеали суб'єкта влади, які можуть бути привабливими для об'єкта й змінити його поведінку згідно з цілями суб'єкта. Суб'єкт повинен представляти собою образ «прекрасного майбутнього», дарувати надію й пропонувати орієнтири розвитку.

Відштовхуючись від ідей, викладених у працях Ная, адміністрація Обама намагалася запропонувати свій власний, якісно новий підхід, що отримав назву «розумної сили». Отже, витoki концепції smart power знаходяться в концепції «гнучкої влади», вперше сформульованій Дж. Наєм у 1990 р. й популярній після виходу його книги «Soft Power» (2004), але цим внесок Обама у розвиток ідейних підвалин американської стратегії не вичерпується.

Концепція «розумної сили» була сприйнята Обамою одразу після приходу до влади не просто як основа для розробки нової зовнішньополітичної стратегії США, а як новаторська концепція комплексного розвитку країни на новому історичному етапі. По-перше, Обама рішуче заявив про прихильність США до багатостороннього рішення всіх глобальних питань та конфліктів, отже зовнішньополітична лінія Буша мала бути повністю переглянута. По-друге, Обама намагався активно використовувати публічну дипломатію як інструмент нового американського лідерства.

Для того, щоб краще зрозуміти особливості зовнішньої політики Барака Обама, треба звернутися до визначення традиційних цілей США, які не залежать від партійної приналежності чи будь-яких персональних уподобань.

Є. Камінський першою позицією назвав те, що США мають зберегти глобальне лідерство незалежно від фінансової чи фондової кризи і від початку рецесії в американській реальній економіці. Друга позиція: Росії не буде дано право зайняти домінуючі позиції на пострадянському просторі. Третя позиція: потреба активізувати стратегічне співробітництво на рівні особливого партнерства з усіма державами Європейського Союзу. Американці завжди намагатимуться зміцнювати НАТО і сприяти розвитку торговельно-економічних відносин з Європою, щоб у тому числі сприяти її меншій залежності в енергетичній сфері від Російської Федерації. Четверта позиція: Китай і Росія будуть розглядатися опонентами США. П'ята

позиція: для Збігнева Бжезінського, для Барака Обама дуже важливим є фактор демократизаційного впливу на зовнішній світ. Україна є більш значимою саме в російському контексті. В політичному сенсі для адміністрації США стримування російських апетитів на пострадянському просторі приводить до розуміння, що Україна є вирішальним бастіоном [29].

Але існує два важливих питання: чи була концепція «розумної сили» придатна для створення ефективної доктрини зовнішньої політики США та чи є аналіз концепції «розумної сили» найкращим шляхом для вивчення доктрини Обама.

Якщо ми поглянемо на будь-який конкретний епізод політики США у 2009-2017 рр., обмеженість smart power стає наявною. Наприклад, у червні 2011 р. президент Обама оголосив про початок виведення американських військ з Афганістану, заявивши, що «війна йде на спад». Зокрема, він вказав, що до вересня 2012 р. додому повернеться більше 30 тисяч військовослужбовців. З військової точки зору, заява не мала сенсу. Якщо американські війська в Афганістані займали центральне місце в боротьбі проти «Аль-Каїди», як неодноразово говорив президент, то не ясно, чому треба було так швидко виводити більшість з них.

Відповідь вимагає пояснень, які лежать у внутрішньополітичній сфері. За словами Девіда Корна, керівника Вашингтонського бюро Mother Jones: «Обама, на думку його помічників, утримував міцну позицію; припиняючи війни в Іраку і Афганістані, хоч і надто повільно, він не турбувався про те, що значна частина виборців прийме це за слабкість національної безпеки ... «Ми могли б не звертати увагу на вкрай правих», – сказав високопоставлений представник адміністрації. «А вкрай лівим могли б сказати, що у нас спільна мета – припинення війни» [162, с. 14].

Стратегія боротьби з тероризмом Обама була націлена на грандіозні геостратегічні ініціативи. А його політичне бажання полягало в тому, щоб завершити війну в Афганістані й при цьому не виглядати противником цієї

війни. Головним же було послання про те, що епоха 9/11 закінчилась. Тому для вивчення «доктрини Обама» у поданій роботі запропоновано аналіз «великої стратегії». Це дало можливість розглянути стратегію США під керівництвом Барака Обама у руслі давньої американської політичної традиції поділяти стратегії на кілька основних моделей: «скорочення», «стримування», «відкату», «причетності», «замирення», «віддаленого балансування» та «невтручання».

«Велика стратегія», на думку З. Бжезинського, – це розраховане з боку керівників країни взаємовідношення між цілями і засобами перед обличчям потенційних міжнародних супротивників. Будь-яка «велика стратегія» включає кілька речей. По-перше, вона визначає певні національні завдання, цілі або інтереси. По-друге, вона ідентифікує існуючі проблеми або загрози інтересам. По-третє, вона підбирає і рекомендує конкретні політичні інструменти або засоби, за допомогою яких виконуються завдання і переслідуються національні цілі. Ці політичні інструменти можуть включати, наприклад, дипломатичні зобов'язання, військове втручання, зовнішню допомогу і економічні санкції [4, с. 12]. Отже, «велика стратегія» – це свого роду концептуальна «дорожня карта», яка описує, як розподіляти пріоритети та зіставляти національні ресурси з національними інтересами проти потенційних загроз.

Такі стратегії можуть і не бути повністю послідовними або добре скоординованими. Але неминучість таких явищ як обмежені ресурси, важкий вибір і стратегічні компроміси у зовнішній і оборонній політиці країни означає, що рішення щодо великої стратегії є одночасно неявними і невідворотними.

За К. Дьюком, життєздатна стратегія повинна гарантувати, що цілі і засоби є добре узгодженими. Зобов'язання, наприклад, не повинні перевищувати можливості. Проте стратегія також визнає, що наші цілі – на відміну від, скажімо, скульптур – одухотворені об'єкти, здатні реагувати, робити свій вибір і давати відсіч. Ефективні стратеги зовнішньої політики

повинні забезпечувати необхідний баланс. З одного боку, їм потрібно знати, чого вони хочуть. З іншого боку, вони повинні бути гнучкими щодо того, як саме досягти своїх бажань, враховуючи неминучі сюрпризи, викликані опором інших учасників міжнародної системи [162, с. 15].

Розглядаючи основні стратегічні альтернативи щодо міжнародних опонентів, відкриті для США, традиційно розглядають кілька варіантів/типів великих стратегій.

«Скорочення» (retrenchment) – це стратегія, орієнтована на пошук способів зменшення витрат та зобов'язань країни в міжнародній та військовій сфері. Це може бути виконано шляхом скорочення оборонних видатків, відмови від деяких зобов'язань щодо альянсів, урізання обсягу стратегічного розгортання за кордоном, зменшення міжнародних витрат або усього вищезазначеного. «Скорочення» не обов'язково дає можливість повністю уникнути заплутаних стратегічних ситуацій, однак бажаний напрямок – це, безумовно, зниження витрат та зменшення зобов'язань. Така стратегія, як правило, особливо приваблива в періоди фіскального обмеження та жорсткої економії, або в результаті відчуття надмірного міжнародного розширення. Наприклад, на початку 1970-х рр. адміністрація Ричарда Ніксона на хвилі в'єтнамської війни провела стратегію «скорочення» у значній мірі. Таке «скорочення» можна здійснити грамотно чи ні; результат не завжди такий, як очікується. Зокрема, бажання знизити витрати може на практиці спричинити збільшення стратегічних та міжнародних ризиків, що зрештою принесуть лише більші витрати. Як зазначає один з провідних дослідників-реалістів міжнародних відносин Роберт Гілпін, «скорочення за своєю природою є свідченням відносної слабкості та зменшення впливовості, отже, воно може призвести до погіршення відносин із союзниками та суперниками... Суперники зацікавлені у зближенні, і часто в процесі вони прискорюють конфліктні ситуації» [180, с. 194]. З цієї причини, хоча Гілпін погоджується з тим, що стратегічне «скорочення» може іноді спрацювати,

він описує його як «небезпечний курс», який містить в собі серйозний ризик.

«Стимування» (containment) – стратегія, яка передбачає балансування, проведення меж і створення геополітичних противаг навколо периметру конкретного опонента, часто через військові зобов'язання перед союзниками, а також шляхом економічної та дипломатичної підтримки. По суті, це оборонна стратегія, метою якої є запобігання експансії, стимування агресії та анулювання здобутків противника. Використання цієї стратегії не обмежується лише однією історичною епохою; президенти США, як до, так і після «холодної війни», намагалися здійснити різні варіанти «стимування» проти низки міжнародних противників. Наприклад, Теодор Рузвельт, Вудро Вільсон і Франклін Рузвельт намагалися по-своєму обмежити німецьку експансію, незважаючи на військову інтервенцію США. Адміністрація Клінтона у 1990-х рр., намагалася утримувати як Ірак, так і Іран. Але, звичайно, найвідомішим використанням цієї стратегії в історії було «стимування» Радянського Союзу. Антирадянське «стимування» у певному сенсі було традиційним балансом в силовій політиці, створюючи дипломатичні та військові противаги потенційному агресорові. Тим не менш, ранній етап «холодної війни» мав певні особливості, які впливали не лише з простого бажання знайти противагу. Під традиційною дипломатією рівноваги сил супротивники нерідко беруть участь у прямих переговорах, навіть у випадках, коли вони намагаються перехитрити один одного.

Однак, як свого часу писав Дж. Кеннан, у політиці «стимування» на початку «холодної війни» подальші переговори вважалися марними та контрпродуктивними через характер сталінського режиму [213]. Вашингтон відмовився від активної дипломатії з СРСР і намагався його ізолювати, сподіваючись, що радянська комуністична система зрештою буде м'якшати або зруйнується. Це було важливою відмінністю. Політику «стимування» іноді, при необхідних обставинах, можна поєднувати з

переговорами, тим не менш, аби досягти потрібного ефекту, будь-яка стратегія «стримування» вимагає терпіння, сили та пильності.

«Зміна режиму» або «відкат» (regime change or rollback) – стратегія, спрямована на повалення ворожого уряду. Поміж інших обговорюваних стратегій, ця є найбільш агресивною й напористою та може бути реалізована прямо або опосередковано. Загалом, американська політика «зміни режиму» спрямована на заміну уряду, який не налаштований на співпрацю, на лояльніший. Такі стратегії переважали задовго до адміністрації Буша - молодшого і, безсумнівно, будуть використовуватися надалі, як це було в політиці Барака Обами щодо Лівії, Джорджа Буша - старшого – щодо Панами та Дуайта Ейзенхауера – щодо Гватемали та Ірану. Безпосередній «відкат» передбачає використання будь-якого політичного інструменту, аж до повномасштабної війни, з метою повалення конкретного режиму. Непрямий «відкат» включає приховану діяльність, а також інтенсивний військовий, економічний та дипломатичний тиск з метою прискорення розпаду супротивника. Непрямий «відкат» також може бути поєднаним з елементами політики «стримування». Сполучені Штати випробували подібні комбінації під час «холодної війни» у боротьбі з Радянським Союзом.

Однією з найкращих гіпотез Джорджа Кеннана в 1946-1947 рр. було те, що СРСР, на відміну від гітлерівської Німеччини, на практиці не був схильний ризикувати, вв'язуючись у війни. Саме ця відмінність зробила можливим антирадянське «стримування». Проте витрати та розчарування за час «холодної війни» нерідко приводили до більш напористих стратегій, а саме «зміни режиму», «відкату» або «визволення», що були порівняно привабливішими.

За Дьюком, прямий антикомуністичний «відкат» насправді був випробуваний на Північній Кореї восени 1950 р., але від нього відмовилися через Китай та Радянський Союз. Лише під час перебування при владі Рональда Рейгана у 1980-х рр. Вашингтон дійшов до використання

комбінації непрямого «відкату» і політики «стримування», що слугувало національним інтересам США. «Відкат» та «зміна режиму» є не що інше, як за військовим істориком Хансом Делбруком так звана «стратегія повного знищення», а не «стратегія виснаження» [162, с. 18].

Таким чином, вони відповідають негайним та вирішальним результатам, яким надає перевагу Америка. Значний плюс політики «зміни режиму» – якщо вона спрацьовує, то існуюча загроза зникає повністю. Однак наряду з цією перевагою існують і значні потенційні витрати та ризики. Коли стратегія «зміни режиму» або «відкату» провалюється – як, наприклад, в 1961 р. проти Куби в затоці Свиней – подібний провал зазвичай дуже вражає. І, закономірно, оголошена політика «зміни режиму» ускладнює дипломатію з цільовою державою, та навіть може викликати превентивну атаку, при цьому вже існуюча загроза фактично не буде усунена.

Аналітики зовнішньої політики часто говорять про стратегію «причетності» (engagement), але цей термін використовується для позначення деяких дуже різних стратегічних альтернатив, відмінності між якими повинні бути чітко диференційовані.

«Причетність як інтеграція» (integration) у праці Р. Хааса та М. О'Саллівана описана як стратегія, за допомогою якої заохочуються моделі економічної взаємозалежності, політичної лібералізації та членства в міжнародних інституціях, а також очікується, що це підштовхне потенційно ворожі, автократичні режими до більш дружнього, кооперативного та демократичного напрямку [187, с. 114].

Як приклад може розглядатися класична американська політика відкритих дверей щодо Китаю. «Інтеграція» – звичний американський стратегічний підхід як до супротивників, так і до союзників; він корениться в класичних ліберальних припущеннях про природу міжнародної політики. Деякі спостерігачі, наприклад, прийняли за таку стратегію покращення відносин США з радянським блоком протягом 1970-

х рр. Елементи розрядки, такі як положення про права людини в рамках Гельсінських угод 1975 р., сприяли поширенню інакомислення та тим самим підірвали комуністичне правління у Східній Європі. Однак, є й значні докази того, що збільшення економічних та інституційних контактів із Заходом фактично сприяло підтримці таких комуністичних режимів, як Східна Німеччина. Західний світ часто переоцінює здатність транснаціонального контакту руйнувати авторитарне правління. Принаймні, шлях, за яким відбувається така лібералізація, зазвичай є більш нерівним, безсистемним та насильницьким, ніж пропонує теорія лібералізму.

«Причетність як торгування» (bargaining), за Дьюком, спирається на дуже різні ідеї. Переговорний підхід до потенційного опонента не претендує на ліберальний демократичний прогрес на міжнародному рівні, а просто передбачає взаємний обмін інтересами та уступками шляхом переговорів, компромісів, обіцянок та іноді загроз. Власне кажучи, «торгування» не є стратегією саме по собі, але його можна поєднати із іншими стратегіями. Спостерігачі часто закликають Сполучені Штати піти на зустріч своїм супротивникам або «спробувати дипломатію», маючи на увазі переговори. А переговори, в свою чергу, означають укладання угоди. Однак, очевидно, що багато чого залежить від характеру конкретної домовленості на певну пропозицію, іншими словами, конкретні умови, які висуває протилежна сторона. Метою «великої стратегії» є досягнення конкретних національних інтересів. Якщо супротивник США готовий дійти згоди й це сприяє американським інтересам, то слід дотримуватися дипломатичних зусиль. В іншому випадку ми повинні визнати, що дипломатія не є самоціллю, й що майстерні опоненти можуть навіть використовувати її для зупинення або затримки просування американських цілей [162, с. 19].

Дж. Міршаймер характеризував стратегію «замирення» противника (accomodation) як таку, що передбачає односторонні поступки у намаганні

змінити або угамувати агресивні вимоги, наміри та амбіції потенційного опонента. Вона відрізняється від простого «торгування», що спричиняє взаємні одночасні поступки без будь-яких очікувань щодо зміни намірів інших дійових осіб. Зусилля, пов'язані зі «замиренням», зазвичай починаються з односторонньої поступки відносно цільової держави – доволі вагомого жесту доброї волі – з надією викликати подальший процес взаємної стриманості, умиротворення та, можливо, дружби. На ризик бути використаним йдуть свідомо, щоб бути більш переконливим у своїх діях. У випадках зіткнення з потенційними загрозами чи вимогами, «замирення» не є рідкісною стратегією в міжнародних відносинах, і в теорії вона іноді може працювати. Успішним історичним прикладом часто розглядається дипломатичне замирення Великобританії та США на початку 1890-х рр. Але, очевидно, ризики такої стратегії величезні. Оскільки конкретні поступки зроблені лише з одного боку, ніщо не може зупинити цільову державу від того, щоб скористатися можливістю та висунути наступну вимогу [242, с. 163-164]. Якщо наміри супротивника залишаються принципово ворожими та незмінними, то зусилля у замиренні лише додають сил опонентам і навіть можуть бути сприйняті за ознаку слабкості, при цьому основні джерела конфліктів та напруженості не будуть усунені. Стратегію «замирення» іноді називають умиротворенням, і логіка, що лежить в основі обох стратегій, по суті однакова.

Стратегія «віддаленого балансування»/«офшорного балансування» (offshore balancing) – це альтернатива, якій надають перевагу декілька провідних реалістів зовнішньої політики в академічному світі, включно з Крістофером Лейном, Джоном Міршаймером, Робертом Пейпом та Стефаном Уолтом. За віддаленої рівноваги, Сполучені Штати все одно намагатимуться запобігти домінуванню будь-якої країни у Європі, Північно-Східній Азії чи Перській затоці. Але це змусить взяти на себе основне навантаження інших, покладатися на місцеві повноваження, щоб збалансувати один одного, і одночасно розміщувати американські

військові сили або на периферії, або в межах Сполучених Штатів. Відповідно до цієї стратегії, Америка підтримуватиме зменшення сухопутних сил; покладатиметься на відносні військові переваги на морі та в повітрі; прийме різкі скорочення розмірів своєї армії та морських піхотинців; уникатиме операцій проти повстанців або периферійних втручань; утримуватиметься від міжнародних проектів, пов'язаних з військовою окупацією або управлінням країнами, що розвиваються. На думку Ч. Лейна та С. Уолта, завдяки усім цим стратегічним коригуванням буде значно менше витрат [227; 304]. Збройні сили США зійдуть на берег лише тоді, коли з'ясується, що регіональні держави не можуть самотійно зберегти баланс проти майбутнього гегемона. Міршаймер додав, що угамувавши загрозу, американські війська відступлять і повернуться назад на периферію [243]. Здебільшого Сполучені Штати зможуть уникнути закордонних війн, скориставшись своїм острівним положенням, розформувати існуючі зобов'язання НАТО в Європі та Східній Азії, відмовитися від прагнень Америки до переважання або гегемонії за океаном та скоротити витрати на оборону до 2% ВВП. Захисники «офшорного балансування» припускають, що фактично така стратегія була нормою для більшої частини історії США і що протягом усього цього часу вона прекрасно працювала. Вони стверджують, що у випадку зняття відчуття загрози з американського боку, відбудеться зменшення потреби інших сил у розробці зброї масового знищення. Також вони заявляють, що «офшорне балансування» може підірвати підтримку антиамериканського тероризму, оскільки велика присутність американських військ за кордоном вже сама по собі є провідною причиною терористичних актів проти Сполучених Штатів. Нарешті, за Міршаймером, стратегія «офшорного балансування» дозволить Сполученим Штатам «витрачати кошти на важливі внутрішні програми», обмежить «незаконну поведінку Америки за кордоном» і «вгамує нашу грізну державу» [243].

Стратегія «невтручання» (non-intervention), за Дьюком, виходить за рамки скорочення з метою уникнути міжнародних або стратегічних зобов'язань та труднощів узагалі, будь то загроза чи принада. Таке уникнення, запобігання або ліквідація військових, економічних та дипломатичних зобов'язань також іноді називається анти-втручанням, невплутуванням або виплутуванням із складних міжнародних ситуацій. Будучи правильно зрозумілою, така стратегія не є ані войовничою, ні примирливою, оскільки не передбачає використання методу батога та пряника для досягнення бажаних цілей. «Невтручання» може бути привабливою позицією для морських демократичних держав, таких як Сполучені Штати, як культурно, так і геополітично [162].

Вірогідно, це було стратегічним базовим принципом для Америки протягом більшої частини її історії, принаймні щодо Європи та континентальної Азії. Сполучені Штати, звичайно, намагалися уникнути участі в обох світових війнах лише для того, щоб з'ясувати, що їхні життєво важливі інтереси під загрозою. І хоча Америка проявляла набагато більш широку присутність на міжнародному рівні в 1940-х рр., велика стратегія США залишалась орієнтованою на зусилля та уявлення про невтручання у конкретних випадках. Наприклад, в 1950 р. Північна Корея напала на південь помилково міркуючи, що Вашингтон перешкоджати не буде. Іракський диктатор Саддам Хусейн зробив аналогічну помилку в 1990 р. щодо Кувейту. Якби справжнє «невтручання» підходило Сполученим Штатам, ці хибні погляди не мали б значення. Звичайно, США не зобов'язані втручатися в усі міжнародні конфлікти; в умовах, коли інтереси обмежені, загрози скромні, а витрати перевищують вигоди – в такому разі «невтручання» може бути ідеальним варіантом. Але, загалом, американці, як правило, вважають, що більш відкритий, ліберальний, демократичний міжнародний порядок відповідає інтересам Сполучених Штатів. Такий порядок не є самодостатнім. Він вимагає захисту, який загальна стратегія «невтручання» не забезпечує. Коли Америка займає

позицію невтручання, природно, що це стимулює авторитарні режими добиватися власних міжнародних амбіцій і позбавляє Сполучені Штати своєї здатності впливати на можливі нестабільні ситуації за кордоном. Оскільки США часто втягуються в подібні конфлікти, незалежно від того, загрожують вони їх національним інтересам, чи ні, перше враження від американської політики «виплутування» лише розпалює нестабільність та війну. З цих причин у довгостроковій перспективі стратегія «невтручання» може бути найбільш затратною та ризикованою з усіх.

Розглядаючи наведені вище стратегії, слід мати на увазі, що Сполучені Штати ніколи на практиці не дотримувалися лише одної з них одночасно, навіть в рамках одної президентської адміністрації. Замість цього нормою є застосування «гібридних стратегій» (hybrid strategies), які залежать від часу та місця, і поєднують у собі переваги (чи недоліки) восьми чистих стратегічних типів, таких як: «скорочення», «стримування», «відкат», «причетність» («інтеграція» та «торгування»), «замирення», «віддалене балансування», «невтручання».

Насправді гібридні стратегії використовувалися протягом всієї американської історії, й вони відрізнялись переважно акцентом і ступенем, аніж були абсолютно протилежними. Зазвичай припускається, що Сполучені Штати проводили політику стратегічного «невтручання» до 1941 р., «стримування» під час «холодної війни» та «зміни режиму» під час Джорджа Буша - молодшого. Але в реальності американська стратегія на кожному з цих періодів була гібридом або сумішшю з декількох варіантів. Наприклад, «зміна режиму» була проведена американськими президентами у багатьох випадках за кордоном ще задовго до Буша; а справжнім питанням завжди була відносна значимість, здійснення та масштаб. Президенти США в період «холодної війни» використовували не лише «стримування», а й «зміну режиму», «інтеграцію» та «торгування» залежно від регіону та моменту. І ще задовго до японської атаки на Перл-Харбор в 1941 р., Сполучені Штати активно брали участь у міжнародних

справах, дотримуючись обмежених стратегій «стримування», «торгування», «зміни режиму» і, найчастіше, «інтеграції», а не лише політики «невтручання». Тому закономірності в американській «великій стратегії» принаймні настільки ж вражаючі, як і відмінності в ній. І одна така послідовність, писав К. Дьюк, полягає у тому, що окремі президенти часто отримували значну свободу дій у виборі та проведенні гібридних стратегій так, що це могло призвести до драматичної невдачі або ж вражаючого успіху [163, с. 49].

Оскільки проведення «великої стратегії» передбачає створення та підтримку політичних інструментів різної вартості та витрат для суспільства в цілому, то неминуче виникає і внутрішньополітичний компонент. Мобілізацію та видобування національних ресурсів для вирішення міжнародних завдань навряд чи варто вважати константою. По-перше, різноманітні політичні угруповання в країні або навіть в межах однієї політичної партії можуть мати щирі принципові незгоди щодо того, ніж насправді є національні інтереси. Більш того, основні виборчі округи провідних політичних коаліцій можуть мати сильний інтерес «за» чи «проти» певної особливості окремої міжнародної стратегії. Президенти є головнокомандувачами та главами держав, але вони також є партійними лідерами та політиками, які очолюють певні коаліції з особливими інтересами та зацікавленістю у широкому колі політичних питань. Тому вони, як правило, прагнуть не лише діяти з власних переконань у міжнародних справах, але й досягти цілей внутрішньої політики, винагородити партійних лоялістів, перемогти на виборах та забезпечити довговічну історичну спадщину. Партійні коаліції, які очолюють президенти, вважав К. Гаджиєв, різняться по готовності вкладати національні ресурси та увагу у різні інструменти великої стратегії [15, с. 61]. Тому, як керівники та менеджери окремих партійних коаліцій, президенти суттєво відрізняються по тому, який політичний капітал вони готові витратити на досягнення вартісних міжнародних стратегій.

Іноді вважається, що президенти беруть участь у агресивній зовнішній політиці, аби забезпечити успіх виборів чи винагородити деяке вузьке коло внутрішніх політичних прихильників. За цією думкою, політичні стимули для зовнішньої політичної поведінки в таких випадках залишають країну стратегічно перенапруженою. Але в демократичній системі, подібній до Сполучених Штатів, принаймні так само ймовірно, що ці президенти можуть не реагувати на міжнародні загрози чи виклики та залишати країну невинуватено пасивною через внутрішньополітичний тиск чи обмеження, включаючи політичні переваги домінуючих партійних коаліцій. Деякі «великі стратегії», навіть якщо вони гнучкі, можуть спричинити економічні витрати та внутрішні політичні ризики, які неприйнятні для президента або підтримуючої коаліції.

Отже, слід розглянути практичну реалізацію великої стратегії, оскільки вирішальну роль грає саме Білий дім, де є постійний конфлікт між міжнародними ризиками та внутрішньополітичними протистояннями, на які, як відмітив Р. Кауфман, різні президенти будуть реагувати по-різному в залежності від власних політичних переконань та інтересів коаліції [211, с. 688].

Оскільки головні політичні цілі президента Барака Обама насправді стосуються внутрішньої арени, ми повинні розглядати ці цілі разом з його поточною роллю у моделях партійної політики США. Це дозволить розмістити зовнішньополітичні цілі Обама так, як це робив і він, тобто у їхньому внутрішньо-американському контексті.

Прихильники президента Обама часто характеризували його як поміркованого, прагматичного та неідеологічного в підході до державної політики. Безумовно, він також розглядав себе таким. Однак його слова та дії доводять, що загалом він не дотримувався середини між основними ідеологічними течіями в американському політичному середовищі. Навпаки, як уточнив Н. Загладін, у грандіозних дебатах між консерваторами з одного боку і лібералами та прогресистами з іншого, він

орієнтувався на ліберальну політичну спадщину; очолив надзвичайно прогресивну коаліцію демократичної партії; став одним із найвидатніших лідерів цієї партії протягом багатьох років [22, с. 4].

Політологи показали, що в значній мірі більшість голосів у Конгресі США можуть бути організовані у вигляді єдиного ідеологічного безперервного процесу. Цей процес краще всього описується, як такий, що варіюється від ліберальної до помірної, потім до консервативної ідеології, і в якому найважливіше питання – роль уряду в економіці. Дві великі політичні партії в Сполучених Штатах не завжди виступали з цього питання одностайно в рамках своїх партій; історично існували консервативні демократи, особливо на півдні, а також ліберальні республіканці. Але за останні десятиліття як виборці, так і політичні діячі, дедалі більше розподілились по партіях залежно від ідеологічних засад; економічні ліберали голосують за демократів, а економічні консерватори голосують за республіканців. Це спонукало до процесу, відомого як поляризація, за допомогою чого виборні керівники двох партій стикаються з ідеологічними викликами. Більше того, упереджена поляризація з економічних питань була доповнена упередженою поляризацією з соціальних та культурних питань. Особливо з 1960-х рр. з широкого кола соціальних питань, включаючи громадянські права, аборти, злочинність та запровадження традиційних моральних норм, республіканські чиновники стали більш послідовно консервативними, а демократичні – більш послідовно ліберальними. Звичайно, досі існують мільйони помірних американських виборців, чия точка зору приблизно посередині між позиціями двох основних партій як з економічних, так і з соціальних питань. Мільйони людей знаходяться під перехресним тиском, погоджуючись з однією партією з приводу окремих питань, але не з приводу інших, – підкреслила Н. Гегелашвілі [17, с. 24]. Однак самі партії сьогодні дійсно поляризовані ідеологічно, як і увесь час впродовж минулого сторіччя, з республіканською партією як консервативною, а

демократичною як ліберальною. І хоча президенти в певному сенсі представляють всіх американців, вони також представляють партійну коаліцію, яку вони очолюють.

Кожен впливовий президент був, серед усього іншого, лідером партії, прагнучи досягти широких цілей або ідеологічних переконань коаліції однієї партії, а не іншої. Наприклад, основні хвилі ліберального та прогресивного законодавства в США протягом минулого століття були підпорядковані президентам-демократам, зокрема Вудро Вільсону, Франкліну Рузвельту та Ліндону Джонсону. Консерватори часто грали роль стримуючого елемента та при нагоді намагалися провести відкат таких хвиль ліберального законодавства. Вдавалось їм це з перемінним успіхом. Лиш зрідка, як під час Рональда Рейгана, американські консерватори представили президента, який дійсно вів країну в напрямку реформ.

Однак, на думку М. Індіка, К. Ліберталя та М. О'Хенлона, рисою, спільною для всіх чотирьох вищезгаданих президентів, незалежно від того республіканець чи демократ, є те, що вони спричинили жорстку ідеологічну опозицію саме через розуміння – вони працюють над історичними змінами в політиці, яку підтримують або ліберали, або консерватори, але не обидві партії разом. Інша спільна риса – кожен іноді залишав ідеологічних пуристів на своїй стороні незадоволеними, з тієї простої причини, що ідеологічний пурист і президент є практично несумісними [27, с. 176]. Успішні президенти часто маневрують, щоб досягти довготермінових принципових цілей.

Одною з відправних точок для розуміння президентства Обама є те, що він намагався «перевтілити цю націю». Крім того, він далеко не був байдужим до широкого політичного змісту перетворень. Його порівняння з Рейганом та Клінтоном було б досить інформативним. Ідеологічно Обама більше прихильний до політики Клінтона, аніж Рейгана. Однак останнього

він шанує: «Я вважаю, Рональд Рейган змінив траєкторію Америки... так, як не зміг цього зробити Білл Клінтон» [254].

Дійсно, одним з головних критичних зауважень Обама щодо Клінтона було те, що демократи, включаючи самого Клінтона, здавалось, відмовилися від можливостей для більш широких політичних змін, будучи заляканими силою республіканського консерватизму в країні в цілому. Тим не менш, як відмітили В. Ковальов та Ю. Коссе, Обама не вважав, що Клінтон цілком відповідальний за цей період ліберальної демократичної слабкості або боязкості [33, с. 48].

Обама часто вигравав в політичному плані за рахунок спокійної обачної поведінки, хоча це часто плутають з відсутністю твердих переконань. Його особистість і стиль прийняття рішень досить точно описані як раціоналістичний, незалежний та рівномірний. Він любив збирати різноманітну інформацію, чути різні точки зору, залишати можливості відкритими і обирати влучний час для прийняття рішення. Крім того, він вбачав для себе користь в дискурсивному процесі, а в риторичі позиціонував себе як того, хто виступає проти хибних крайностей. Всі ці якості часто призводять до того, що спостерігачі називали його помірним, прагматичним або навіть консервативним, що є загадковим й парадоксальним, якщо врахувати його явні прогресивні схильності. Особисто Обама, його риторичні навички та політичні таланти є справді цікавими та незвичними, але його основні політичні переконання традиційно ліберальні. Наприклад, протягом чотирьох років, коли він був американським сенатором, Обама набрав рейтинг приблизно 90% від ліберальних американців за демократичні дії та менше 10% від американського консервативного союзу [162, с. 29].

Численні опитування громадської думки з 2008 р. показали, що середній американський виборщик також сприймав Обаму як ліберальну, лівоцентристську персону, але одночасно з тим нецентристську. У 2008 р. основна маса виборців фактично схилялися ідеологічно до позиції

кандидата в президенти від республіканської партії Джона Маккейна, аніж до Барака Обами. За цією ж схемою все повторилося у 2012 р. стосовно Мітта Ромні. Проте більшість американців проголосували за Обаму обидва рази з інших причин. Для Обами не було суперечкою назвати себе ліберальним або прогресивним з одного боку, і неідеологічним – з іншого, оскільки ліберальну політику він вважав об'єктивно вірною. Обама дотримувався переконань, що принцип прогресизму та здоровий глузд насправді одне й те саме. Взяти три його провідні виступи на цю тему: грудень 2011 р. в Канзасі, вересень 2012 р. на національному конгресі демократичної партії та січень 2013 р. на його другій інавгураційній адресі. У цих зверненнях Обама вшановує те, що він називає американською мрією, визначеною головним чином як економічна безпека, процвітання та можливості для звичайного громадянина. Він стверджує, що «чесна гра» разом із потребами сучасної економіки вимагає регулярних та невідкладних дій з боку уряду для захисту тієї самої мрії. Після швидкого кивка в сторону «міцного індивідуалізму», він продовжує розвіювати консервативні погляди щодо ролі уряду в економіці, яку він бачить цинічною, неприйнятною, застарілою та непрактичною. Тому він пропонує принципово відмінне бачення, в якому нерівності виправляються і «кожен отримує свою справедливу частку». Нарешті, як він сам писав, його основний аргумент пов'язаний з почуттям громадянського патріотизму та американських цінностей [261, с. 34-35]. Це дало привід для піднесення духу лібералів, які протягом десятиліть прагнули лідера демократичної партії, здатного зв'язати націоналізм США та прогресивні ідеали.

Звичайно, це не єдиний спосіб інтерпретації американських цінностей та переконань. Американські консерватори, зі свого боку, вважають, що таке кредо є, по суті, заборонаю на індивідуальну свободу, а не тим, що Обама називав «колективними діями» з ціллю виправити нерівність.

Обама довгий час вірив у величезну роль федерального уряду в популяризації соціальної справедливості, зменшенні нерівності та протидії зловживанню приватним сектором. Але він був політиком, а не святим чи мучеником, він добре знав різницю між ідеалом і тим, чого можливо досягти, охоче брав менше, аніж узагалі нічого. Журналісти, за свідченням Н. Косолапова, так його зображали: для сорок четвертого президента США специфіка політики прийнятна для обговорювання, але основні пріоритети, прогресивні переконання та високі амбіції – ні [38, с. 22].

Реальна історія політики Обама дала докази масштабності трансформаційної та прогресивної програми президента. Лише у 2009-2010 рр. конгресом було прийнято законодавство, що становило одну з великих хвиль реформ ліберальної політики останніх поколінь. Це, зокрема, пакет економічних стимулів 2009 р., на який пішло більше грошей у абсолютному вимірі, ніж на Новий курс Рузвельта; широкомасштабні регуляторні реформи фінансової системи США; реформа охорони здоров'я та захисту пацієнтів 2010 р.

На думку В. Кременюка, Обама був щирий у своїй початковій заяві про прагнення працювати разом з республіканцями з конгресу в досягненні цих цілей державної політики, але враховуючи, що консерватори республіканської партії суперечили принципам ефективності, масштабу та навіть конституційності програми реформ Обама, не дивно, що вони відмовилися співпрацювати у досягненні цього [39, с. 17]. Дійсно, проміжні вибори конгресу 2010 р. вказують, незалежно від того, чи признавали це прогресисти, що середній американський виборець відчув: демократи вийшли за межі. Президент провів більшу частину 2011 р. у бюджетній війні з республіканцями у конгресі, лише щоб виступити наступного року з активним захистом своїх досягнень, а також основних прогресивних цінностей.

Зайнявши під час кампанії переобрання надзвичайно пряму позицію ліберального соціального та економічного популізму, Обама та його база

прихильників відчували себе виправданими завдяки надійному результату, – підкреслював президент [261, с. 36]. Президента, який мав лише один термін, можна легко інтерпретувати як невдачу, зате президент, який залишився на два повноцінні терміни і з чітко вираженою політичною спадщиною – це історія. Зрозуміло, республіканцям конгресу вдалося блокувати багато ініціатив Обама, які він хотів провести протягом другого терміну. Тим не менше, основні намагання провести амбітні, прогресивні реформи політики, переплетені з тактичними поступками та коригуваннями, продовжувалися. Як було раніше зазначено, Обама заохочував, просував і часто здійснював по-справжньому широкомасштабні зміни в політиці з широкого кола питань за час першого терміну, включаючи енергетику, банківську діяльність, охорону навколишнього середовища, охорону здоров'я, освіту, контроль над зброєю, імміграцію, оподаткування та права ЛГБТ [43]. В цілому він керував з розрахунком на те, аби запам'ятися як один із великих прогресивних президентів країни.

В контексті поданої праці важливо розуміти, яким чином зовнішня політика Обама вписується в це й як виглядає його «велика стратегія» за кордоном. Справа у тому, що головним пріоритетом Обама була не зовнішня політика, а внутрішня. У значнішій мірі, ніж більшість президентів після Другої світової війни, він просто присвячував менше часу, політичного капіталу та інтелектуальної енергії міжнародним пріоритетам.

Навряд чи можна сказати, що Обама не мав глибоких переконань щодо світової політики. Навпаки, але для нього, в кінці кінців, міжнародні стратегії підпорядковувалися внутрішнім міркуванням, зокрема, його внутрішній політиці. Цей порядок денний, як ми вже зазначали, полягав не просто в тому, щоб перемогти на виборах, але у захисті прогресивної політичної спадщини.

Безсумнівно, переконання Обама з питань міжнародних відносин передували його приходу на пост президента. За його словами, кілька років, які він, будучи хлопчиком, провів в Індонезії, мали сильний вплив, переконавши його, наприклад, у тому, що помірний політичний іслам представляється реальною можливістю виходу з тупику, що було б практично неможливим для більшості американців [261, с. 271-272].

Будучи студентом коледжу, Обама у край критично ставився до зовнішньої політики США, особливо при Рональдї Рейгані. В 1980-х рр. він засуджував гонку озброєнь часів «холодної війни», виступав на користь ядерного роззброювання, призивав до скорочення капіталовкладень у Південну Африку й, за словами Райана Ліззи з «Нью-Йоркера», «тяжів до умовно лівих позицій» [232].

У той час, як розуміння Обамою зовнішньої політики еволюціонувало, малоймовірно, що ці ранні переконання колись були ним відкинуті. У своїх мемуарах 2006 р. «Сміливість надії» Обама ясно висловив свою переконаність у тому, що США можуть багато чого компенсувати з погляду історично сформованого зовнішньополітичного поведіння, включаючи наступне: «Наша тенденція розглядати нації й конфлікти крізь призму «холодної війни»; безустанне просування американської моделі капіталізму й транснаціональних корпорацій; терпимість і, у рідких випадках, заохочення тиранії, корупції й деградації навколишнього середовища, коли це було в наших інтересах ... Інакше кажучи, наша біографія неоднозначна» [261, с. 279-280].

Першою істотною промовою Обама як сенатора від штату Іллінойс була промова 2002 р., де він висловив протест проти можливої війни в Іраку. У цьому виступі Обама виразив тверду переконаність у тому, що ця війна була навмисне спланована адміністрацією Буша для відволікання країни від внутрішніх економічних проблем: «Те, проти чого я виступаю, – це спроба відволікти нас від росту рівня бідності, зниження середнього доходу; тим самим відволікти нас від корпоративних скандалів і проблем

фондової біржі, що недавно пройшла через гірший місяць свого існування з часів Великої депресії. От те, проти чого я виступаю» [265]. Це була одна з визначальних промов, що у підсумку сприяла в 2008 р. висуванню кандидатури Обама в президенти від Демократичної партії.

За Обама зовнішня політика розглядалася, в першу чергу, у світлі того, чи вона сприяє, захищає або ставить під загрозу ключові компоненти його порядку денного у внутрішній політиці. Як відзначив «Economist» у грудні 2012 р.: «Обама та його команда вважають, що його призначення полягає в забезпеченні вітчизняної спадщини: а страх – що вірогідність заплутатися в міжнародних ситуаціях може загрожувати даній цілі» [230].

Само по собі це не є чимось надзвичайним; внутрішні чинники завжди взаємодіють із міжнародними у формуванні великої стратегії, а рішення стосовно цієї взаємодії повинні спиратися на ціннісні судження, а також на оцінку корисності. Але, очевидно, це має численні і важливі наслідки для американської великої стратегії. У випадку з Обамою вони є такими.

По-перше, це означало, що національний ресурс повинен був зміститися від витрат на безпеку до внутрішніх соціальних та економічних витрат – це чітко видно з федерального бюджету, починаючи з 2009 р. По-друге, це означало уникнення потенційно витратних нових міжнародних зв'язків. Іноді ці імперативи сходилися між собою. Наприклад, восени 2009 р. Обама почав ліквідацію військової участі Америки в Афганістані, але водночас хотів уникнути видимості слабкості національної безпеки. Таким чином, він встановив підхід, за яким була підтримана тимчасова ескалація США в Афганістані й вирішена шляхом подальшого розмежування, починаючи з липня 2011 р. На думку В. Масальського, цей підхід навряд чи був оптимальним з військової точки зору, але це була найменш погана політика у внутрішньополітичному плані з урахуванням його загальних пріоритетів. Ця модель була повторена багато разів під час його президентства [51]. Очевидна занепокоєність Обама полягала в тому, що

зарубіжні зобов'язання та гарячі дебати з питань національної безпеки можуть зменшити час, гроші та увагу на його дуже амбітну внутрішню програму реформ. Головним наслідком цього хвилювання, коли мова йде про «велику стратегію» США, є всеохоплюючий акцент на міжнародному «замиренні» та «скороченні», обумовлений бажанням усунути критику з боку республіканців.

Внутрішньополітичні аргументи щодо міжнародного «замирення» та «скорочення» узгоджуються та зміцнюються, на думку Обама, справжнім принциповим прикладом для більш скромної та примирливої американської позиції за кордоном. Обама підкреслював свою щиру віру у те, що Сполучені Штати повинні бути більш пристосованими до потенційних супротивників та суперників за кордоном, аби задовольнити їхні інтереси та бажання [261, с. 57-58]. Причиною було те, що через «замирення» ці потенційні суперники могли бути перетворені якщо не на друзів, то хоча б на щось інше ніж супротивники. При цьому він був холоднокровним, виконуючи короткострокові або тактичні розрахунки щодо конкретних існуючих ворогів США. Врешті решт, це саме той президент, який вистежив Усаму бен Ладена, пішов війною на Лівію і збільшив використання безпілотних ударів проти підозрюваних терористів у багатьох країнах. Як зазначив президент у своїй промові на підтримку Нобелівської премії 2009 р., він не був суворим пацифістом: «Військові інструменти можуть відігравати певну роль у збереженні миру... іноді війна є необхідною» [162, с. 35].

Глибоко в душі Обама не вірив, що конфлікт є суттю світової політики. Навпаки, згідно нашому дослідженню, він вважав, що справжнє і всеохоплююче міжнародне співробітництво можливе, якщо супротивники зможуть навчитися слухати та пристосовуватися один до одного [42]. Крім того, він мав дуже специфічну та характерну формулу для сприяння такому співробітництву – стиль, який він, здається, започаткував ще як організатор спільноти в Чикаго. Він полягав не в традиційних

американських механізмах, таких як сміливе просування демократії або економічна взаємозалежність. Швидше за все, це взаємне узгодження інтересів, кероване американським прикладом. Це означає, що у випадку частково змагальних або навіть ворожих відносин з іншими країнами Сполучені Штати роблять певний жест або через поступку, або замирення, очікуючи поступок і з протилежного боку. У таких випадках американське керівництво означає, що американці по суті розглядаються як лідери з прийняття поступок. Аналогічним чином, у випадку дружніх відносин Сполучені Штати за Обама часто пропонували нові схеми або колективні поступки – іноді з боку союзників, іноді з боку Сполучених Штатів, для того, щоб каталізувати широкі процеси міжнародного замирення з приводу таких питань, як контроль над озброєннями, боротьба з тероризмом або зміна клімату. Так чи інакше, він очікував збільшення кількості угод, зменшення конфліктів та посилення співпраці на міжнародному рівні, що базується на взаємозв'язках та спричинене американським прикладом.

Для Обама такий щирий акцент на міжнародних зв'язках поєднувався з переконанням, що стратегічне скорочення дуже багато значить для національних інтересів США. Внутрішня політична база Обама не просто хотіла побачити перехід від міжнародних військових пріоритетів до національних. Він сам хотів побачити таку ж зміну і на практиці здійснив певне скорочення військової потужності США за час свого перебування на посту президента. У цілому, за деякими важливими винятками, він вирішив скоротити витрати, мінімізувати зобов'язання, уникати нових військових втручань та зменшити стратегічну присутність Америки за кордоном. Обама вважав, що скромне стратегічне «скорочення» може й вже звільнило національну енергію та ресурси достатньо, щоб відродити американську економіку та проводити прогресивні внутрішні реформи, або, як він часто висловлювався, «побудувати націю тут, вдома» [261, с. 24].

Як і у більшості президентів, «велика стратегія» Обама – це гібрид альтернатив, що варіювалися за часом і місцем. Точно так само, як було б помилкою висміювати американську стратегію часів Джорджа Буша як просту «зміну режиму», так само було б помилкою спростити реалістичну стратегічну практику Обама. При його адміністрації існували елементи й інших стратегічних типів, окрім «замирення» та «скорочення» [41, с. 73].

«Стимування», наприклад, було яскраво виражене в політиці щодо Північної Кореї та меншою мірою до Ірану. Навіть політика Обама щодо Китаю мала елементи «стимування». «Зміна режиму»/«відкат» була альтернативою проти Каддафі в Лівії в 2011 р., й Обама здійснив наполегливу стратегію «відкату» проти «Аль-Каїди». «Інтеграція» через дипломатичні контакти та членство в міжнародних організаціях була американською політикою щодо Китаю та Росії. «Торгування» також було використано як техніку адміністрації Обама стосовно цих двох найбільших держав. Навіть «невтручання» в деяких частинах Африки було стратегією США. Проте коли мова йде про «велику стратегію» – і особливо в порівнянні з його безпосереднім попередником – головний акцент Обама був на міжнародних «замиренні» та «скороченні». Питання полягає в тому, чи його стратегія дійсно спрацювала так, як він планував.

Прихильники часто доводили, що проблема «великої стратегії» Обама полягала у відсутності зв'язку між міжнародною та внутрішньою політичною ефективністю. «Доктрина Обама» – згідно з їхньою аргументацією – була реалістичною та витонченою стосовно меж американської влади, але не завжди спрацьовувала внутрішньо-політично; виборці завжди віддають перевагу, як зазначав Р. Лісса, «постаті Джона Уейна» [232].

Однак факти доводять, що насправді частина «великої стратегії» Обама, особливо аспект поступового «скорочення», дуже ефективно грала на вподобання публіки всередині Сполучених Штатів і дозволила йому вдруге перемогти.

Якщо однією з головних цілей американських стратегій «замирення» та «скорочення» було дозволити президенту Обамі забезпечити прогресивну політичну спадщину, виграти внутрішньополітичні змагання та зберегти сили його лівій коаліції, то слід визнати, що, принаймні за його перший термін, стратегія працювала досить добре. Обама перешкодив конфліктам в Афганістані, Лівії, Іраку, Сирії та Східній Азії внести розлад у його порядок денний у внутрішній політиці. Тим часом він домігся потенційно трансформаційних внутрішніх реформ у прогресивному або ліберальному напрямі, а саме в охороні здоров'я, фінансовому регулюванні та правах ЛГБТ. Оскільки одною з основних рис доктрини Обама було не залишати значного сліду за кордоном, це узгоджувалося з потребами середнього американського виборця. Суміш атак Обама проти «Аль-Каїди» у поєднанні з ухиленням від використання воєнних на місцях – це чітке відображення того, якою була думка конгресу та публіки про зовнішню політику США внаслідок воєн в Іраку та Афганістані і значної рецесії. Фактично, як писали Р. Моллі та П. Хардінг, ця особлива суміш міжнародних стратегій поставила республіканців у складне становище, змусивши їх критикувати Обаму або за надто незначну присутність за кордоном, або за надто активну, що було просто неправдою [55, с. 38]. Щось аналогічне Обама здійснив у своїй передвиборчій кампанії 2012 р., чого не робив жоден демократ з 1964 р.: він зробив зовнішню політику вирішальним питанням для демократів. У суто вузько-партійному політичному плані це було вражаючим досягненням.

Наступним питанням є те, яку ціну заплатили США на міжнародному рівні через спосіб, яким президент розпорядився американською «великою стратегією». Ось тут справді були певні несходження між неефективністю доктрини Обама на міжнародному рівні та її політичною ефективністю вдома.

З погляду на конкретні американські інтереси, акцент Барака Обама на стратегії «замирення» й «скорочення» військових витрат за межами Америки приніс країні досить обмежений результат. У тих випадках, коли Обама домагався реального успіху на міжнародній арені, цей успіх найчастіше супроводжувався поглибленням політики «стримування» й стратегії «відкату». Проблеми, ризики, недоліки, потенційні довгострокові витрати в рамках стратегії «скорочення», а також «офшорне балансування» не були оцінені, на думку М. Ожевана та Д. Дубова, ні журналістами, ні академічними колами США [57, с. 17-18]. По суті, коли справа стосувалася викликів міжнародній безпеці, Обама приймав поверхневі рішення й звичайно відмовлявся від послідовності в питаннях Азіатської осі, виводу американських військ з Афганістану або боротьби з тероризмом.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що в американській традиції глибоко вкорінене застосування «гібридних» стратегій, які можуть поєднувати елементи восьми чистих стратегічних типів («скорочення», «стримування», «зміна режиму»/«відкат», «причетність як інтеграція», «причетність як торгування», «замирення», «віддалене балансування», «невтручання»). Стратегія Обама була акцентована на «скорочення» уваги до міжнародних питань, щоб президент міг зосередитися на забезпеченні ліберальної політичної спадщини в своїй країні. Як і інші президенти США, Обама мав змішаний або гібридний підхід до питань «великої стратегії», в одних випадках використовуючи елементи «стримування», а в інших – «зміну режиму». Але бажане для Обама стратегічне поєднання робило особливий акцент на жестах «замирення», а також на поступовому «скороченні» військових зобов'язань США за кордоном. Цей підхід, в свою чергу, відповідав не тільки справжнім зовнішньополітичним переконанням Обама, але і його дуже амбітним внутрішнім політичним цілям. Його мета була вкрай сміливою – «трансформувати цю націю», як він казав, і залишити позаду історичну політичну спадщину прогресивних

ліберальних реформ. Оскільки його найбільші амбіції стосувалися внутрішньої політики, він не був налаштований ризикувати ними, потрапляючи в стратегічно заплутані міжнародні ситуації, які також могли привести до розколу його лівоцентристської коаліції [2, с. 118]. Таким чином, основний акцент Обама полягав у поступовому «скороченні» присутності Америки за кордоном, з метою зосередитися на так званій «побудові нації вдома».

Якщо президент Обама мав метою через «замирення» та «скорочення» посилити позиції Америки за кордоном та заохотити потенційних противників до примирення зі Сполученими Штатами, то слід сказати, що ця стратегія не спрацювала. Скорочення міжнародної присутності США під час Обама в поєднанні з його особливим стилем керівництва зовнішньою політикою дозволило накопичитися численним загрозам на міжнародному рівні, несучи серйозні довгострокові наслідки. Однак протягом більшої частини його років у Білому домі багато з цих загроз були недостатньо виразно окресленими, щоб привернути увагу широкої громадськості Сполучених Штатів.

1.2. Джерельна база дослідження доктрини Обама.

Класифікація джерельної бази поданого дослідження здійснювалася відповідно до схеми, широко прийнятої в українській політології. Відтак, вони розподіляються за наступними групами: документальні (законодавчі, дипломатичні, документи політичних партій та громадських об'єднань), періодика, мемуари, оповідні (політичні твори, публіцистика, наукова та навчальна література). Автор у цілому відмовився від класифікації джерел за мовними чи то національними ознаками, враховуючи відкритість сучасних наукових шкіл та поступове входження української науки до світового інтелектуального простору.

Важливим джерелом є опубліковані документи, а також аналітичні записки потужних «мозкових центрів» США. Серед офіційних документів

першочерговими є Стратегії національної безпеки, що проголошуються кожною новою адміністрацією [297, 298], Огляд ядерного положення 2010 р. [249], Договір СНВ-3 між США та РФ [91], Спільний всеосяжний план дій щодо іранської ядерної програми [202], документи міністерства оборони США щодо пріоритетів країни в XXI ст. [294], щодо стратегії національної безпеки [291], а також щоквартальні звіти міністерства оборони з приводу стану безпеки США [152-154]. Для періоду правління Обама характерною рисою стало створення розгорнутих «планів» для окремих регіонів, включаючи Латинську Америку [125, 203, 262, 295, 296], та основних напрямів його зовнішньої політики [301]. Оскільки зовнішня політика США, щоб не писали її критики, залежить не тільки від президента, але й від законодавчої влади, численні слухання в Сенаті США виявили проблеми зовнішньої політики США у відносинах із РФ [202], Іраном [204], Балканами [310]. Цінним джерелом є матеріали, пов'язані з діяльністю міжнародних організацій, але якщо навіть по чисельності основних документів очевидно, що ООН та Європейський Союз не знаходилися у топі пріоритетів [167], то НАТО присвячено в рази більше уваги [202, 223], у тому числі на перспективу до 2020 р. [246, 290]. Промови та статті високопосадовців (колишніх та сучасних) є численними, а серед особливо корисних для розуміння внутрішньої кухні вироблення американської стратегії можна назвати промови Хілларі Клінтон [126, 141, 143-146, 285], Джозефа Байдена [255], Майкла Хаммера [189, 190], Тома Маліновські [237], Сьюзан Райс [286], Ніколаса Бернса [134], Джуді Демпсі [151], Джейка Саллівена [292], Вікторії Нуланд [300]. Окремо слід виділити промови президента Обама, який, на думку самих американців, є одним з найвидатніших президентів-ораторів усіх часів [117-120, 256-260, 263, 265, 275]. З усіх виступів Обама як президента «програмними» насамперед можна вважати наступні: так звана стратегія АфПак, проголошена 27 березня 2009 р., програмна промова у Каїрі 6 квітня 2009 р. та промова у Вашингтоні 19 травня 2011 р. [273, 274, 299]. Ще одне

джерело – це матеріали офіційних сайтів, які надали змогу порівняти підходи Білого Дому, сенату США та тих закладів, що були пов’язані із зовнішньою розвідкою США стосовно проблем контртероризму та внутрішньої безпеки [179,157,166]. Серед різного роду численних аналітичних оглядів, присвячених взаєминам США з іншими країнами, можна особливо виокремити звіти дослідницького центру П’ю, що широко характеризували проблеми скорочення ролі Америки за кордоном, цінностей, безпеки, союзників та ворогів США, негараздів у партійній боротьбі [200, 221, 267-269].

Дуже важливим джерелом для написання роботи стала періодика, котра містить не лише статті аналітичного змісту, а й рецензії, огляди, що стосуються теми дослідження. Особливе значення мали періодичні видання, котрі присвячені міжнародним відносинам (A Journal of International Affairs, Comparative Strategy, European Journal of International Relations, Foreign Affairs, Foreign Policy, Hellenic Center for European Studies, India Quarterly: International Affairs, International Security, International Peacekeeping, Millennium - Journal of International Studies, Princeton Studies in International History and Politics, Southeast European and Black Sea Studies, World Policy Journal), політології (American Interest, American Behavioral Scientist, Annual Review of Political Science, American Politics Research, Cooperation and Conflict, Congressional Quarterly Researcher, Journal of Black Studies, Journal of Political Power, Latin American Perspectives, Philosophy of the Social Sciences, National Interest, Orbis, Survival), та деякі інші (Counterpunch, Huffington Post, New York Times, The Nation, Wall Street Journal, Washington Post).

Щодо мемуарної літератури, то можна виділити як найкорисніші в контексті поданого дослідження мемуари самого Барака Обама «The audacity of hope» [261], а також мемуари держсекретарів Роберта Гейтса «Duty: Memoirs of a Secretary at war» [177] та Хілларі Клінтон «Hard choices» [142].

Однак, основний корпус джерел у поданій дисертації складають оповідні джерела, тобто публікації західних авторів на паперових та електронних носіях інформації, в яких висвітлюються різні аспекти зовнішньої політики США. За жанровою класифікацією вони поділяються на монографії, збірники наукових статей, окремі статті, рецензії, тощо. За тематичною ознакою це, передусім, дослідження з політології та інших соціальних наук. Крім того, в роботі широко використовувалися електронні ресурси української, російської, американської мережі бібліотек, видань, інституцій, зокрема веб-сайти Гарвардського університету, Вільсон центру, Понарс-Євразія, Інституту Кеннана, а також Сайту національного інституту стратегічних досліджень України.

У поданій дисертації автор зосередився переважно на американській літературі. На нашу думку, вона досить повно відображає широкий спектр сучасної літератури, присвяченої зовнішній політиці США. Американські праці, що складають кістяк джерельної бази, надто численні, щоб характеризувати їх загалом, тому вони були умовно поділені на кілька груп.

Серед загальних праць, які трактують розвиток зовнішньої політики США на сучасному етапі, слід виділити праці тих, хто був «підтримувачем традицій» та здебільшого схвально оцінював «американську велику стратегію». Серед таких апологетів був З. Бжезінський з його працями «Вибір. Світове панування чи глобальне лідерство», «Ще один шанс. Три президенти та криза американської наддержави», «Велика шахівниця. Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади», «Головні зовнішньополітичні виклики для майбутнього американського президента» [4-7, 130].

Підсумовуючи думки видатного політолога, який нещодавно помер, можна виділити такі положення як його політичний заповіт. Протягом майже сімдесятих років першість США, у тому числі відносно м'який міжнародний порядок, підтримувався через військову присутність

Америки за кордоном. Ця зовнішня присутність містила у собі відмінну мережу оборонних альянсів США, стратегічні зобов'язання мирного часу, розгортання сил і військові бази по периметру євразійського континенту. Це також мало на увазі підтримку чудових військових можливостей США, а також готовність їх використовувати. За останні роки стратегічна присутність Америки в Європі й Азії перетерпіла безліч важливих корегувань, але в основному разюче невдалих. Ще у 1940-х рр. американці відкинули традиційну до того позицію стратегічного роз'єднання з євразійським континентом, і вони не поверталися до цієї позиції. Сьогодні ж таке повернення є можливим, принаймні, частково. Перспективна військова відсутність Америки на євразійському континенті фактично підриває позиції США. Немає ніяких сумнівів у тому, що численні воєнні дії США були погано організовані, а в деяких випадках не рекомендовані. Та якщо вам не подобаються витрати на поточну роль Америки у світі, розглянете альтернативу. Перспективна присутність Америки в альянсах, базах і стратегічних зобов'язаннях служить декільком вартим цього цілям. Вона стримує супротивників США. Вона переконує союзників США, що, своєю чергою, заважає цим союзникам здійснювати небезпечні озброєння, включаючи програми ядерної зброї. Вона підтримує регіональний баланс, що заважає авторитарним конкурентам набирати силу. Вона забезпечує глобальні морські коридори, полегшуючи вільний потік торгівлі й доставки по усьому світі. Подальша стратегічна присутність також дозволяє США захищати свої економічні інтереси за кордоном, включаючи американську торгівлю, інвестиції і стійкий потік поставок нафти з Перської затоки. Вона підтримує міжнародну силу американського долара як глобальної резервної валюти, надаючи величезні економічні вигоди для Сполучених Штатів. Перспективна стратегічна присутність дозволяє Сполученим Штатам здійснювати гуманітарні зусилля. Це дозволяє Сполученим Штатам, коли необхідно, втручатися з передової позиції, а не здалеку. Це дає США змогу захищати життя своїх громадян за

кордоном. Усе це явно національні інтереси США. Присутність Америки також служить численним союзним інтересам, незалежно від того, чи повністю вони оцінені, чи ні. У цілому базова стратегічна позиція США з часів Другої світової війни принесла набагато більше користі, ніж шкоди як для американців, так і для всього іншого світу. Це насправді важлива опора не тільки для США, але й для глобального демократичного, процвітаючого й мирного міжнародного порядку. Якби не було перспективного стратегічного положення Америки, нам довелося б його винаходити. Відкидати його, як це почав робити Барак Обама, було непродуктивним. Ми знаємо, скільки Сполучені Штати витрачають на іноземну допомогу або на національну оборону. Те, що менш очевидно, це можливі витрати й ризики від руйнування нинішньої світової ролі Америки – і тут, незважаючи на заявлений реалізм, прихильники роз'єднання часто працюють із дивно рожевими припущеннями. Якби американська форвардна стратегічна присутність за кордоном була відкинута, це, швидше за все, привело б до дуже значних витрат і ризиків, як для американців, так і для світу. Без Сполучених Штатів у якості стабілізуючої й заспокійливої сили в таких регіонах, як Північно-Східна Азія, було б сутужніше запобігти війні. Так само поширення ядерної зброї з боку американських союзників було припинено гарантіями безпеки Вашингтона. У великих авторитарних держав буде більше можливостей для просування вперед. Терористи джихадистів в «Аль-Каїді», без сумніву, приймуть будь-який американський відступ як перемогу, а не як причину відкласти зброю. Отже, світ без присутності моці США буде менш стабільним, менш демократичним і більш жорстоким, ніж той, у якому ми зараз живемо.

Думки іншого видатного «типового американця», Г. Кіссінджера, достеменно відомі з його фундаментальної праці «Чи потрібна Америці зовнішня політика? До дипломатії XXI століття» [31]. Для нас сьогодні важливо, що він свого часу відмічав багатомірні переваги Америки на

світовій арені. Він був упевнений, що жодна інша країна не володіє низкою можливостей і ресурсів, якими володіють Сполучені Штати. Ці переваги й можливості включають, але не обмежуються наступними: можливість одержувати й інтегрувати велику кількість іммігрантів з відносним успіхом; це одна із трьох найбільших груп населення планети; ми маємо високий дохід на душу населення за міжнародними стандартами; маємо більшість наукових університетів і науково-дослідних інститутів у світі; постійну перевагу в технологічних і наукових інноваціях; винятково надійне цивільне суспільство; ідеологічна основа ліберальної демократії являє собою приклад для світу; глобальна система альянсів, включаючи більшість провідних демократій у світі, була зосереджена на Сполучених Штатах, а не на будь-якій іншій країні; збройні сили США набагато сильніші, ніж у будь-якого потенційного претендента; ми маємо один із двох найбільших арсеналів ядерної зброї у світі та неперевершені військові можливості на морі й у повітрі, а також триваюче лідерство в триваючій революції у воєнних діях, що сполучить використання точних ударів з новітніми інформаційними технологіями; внутрішній політичний і конституційний порядок є стабільним, мирним, міцним і повсюдно шанованим громадянами США. Жодна інша сила не має такої комбінації ресурсів і можливостей. Європейський союз являє собою велику конгломерацію багатих демократій, мирно інтегрованих у багатьох відносинах, але не виступає в ролі єдиного суб'єкта з ключових питань міжнародної стратегії, війни й миру. Китай є найправдоподібнішим конкурентом Америки, і, звичайно ж, китайська економічна вага різко зросла за чверть століття. Проте, Китай не має повного спектру можливостей, як перераховані вище, і китайські керівники це знають. Інші держави, такі як Росія й Індія, ростуть, але знову ж, вони не є світовими державами як США. Частка США у світовому економічному виробництві залишалася досить стабільною за останні декади, становлячи більше 20% світового ВВП, значно більше, ніж у будь-якої іншої країни. Суть усіх цих

порівнянь полягає в тому, щоб показати, що поточні розмови про пост-американську еру в рамках нової полярності, звичайно завищені.

Третій американський науковець, якого не можна не згадати, це А. Шлезінджер з його класичними «Циклами американської історії» [105]. Розглядаючи зміну демократів та республіканців при владі, від писав, що на початку 1980-х рр. президент Рональд Рейган провів стратегію національної безпеки, спрямовану на те, щоб натиснути на Радянський Союз. Він санкціонував нарощування військового потенціалу США, підтримував антикомуністичних повстанців, применшував необхідність у будь-якій негайній угоді про контроль над озброєннями й привселюдно описував радянську систему правління як дисфункціональну й незаконну. У той же час він відмовився вплутувати велику кількість американських військ у тривалий бій. Ця комбінація допомогла зберегти внутрішню політичну підтримку його «великої стратегії». Рейгана часто називають ідеалістом, і дійсно багато в чому він їм був. Але його стратегія національної безпеки також містила потужні елементи того, що можна було б назвати американським реалізмом. Зовнішньополітичні реалісти розглядають міжнародну систему як конкурентну арену. Відсутність будь-якої ефективної всеосяжної влади для забезпечення правопорядку на міжнародному рівні означає, що національні держави в основному покладаються на свої власні засоби – і на своїх союзників – на захист життєво важливих національних інтересів. Реалісти в жодному разі не усвідомлюють моральних зобов'язань у світовій політиці, але вони розглядають первинне моральне зобов'язання лідера як безпеку своєї власної країни, що, у свою чергу, вимагає бачити речі такими, якими вони є, а не такими, якими би ми цього хотіли. Реалісти скептично ставляться до трансформаційних або прогресуючих подань світової політики. Вони вважають, що основні риси міжнародних відносин ніколи не мінялися згодом. Це одна із причин, з яких вони розглядають вивчення історії як повчання. Реалісти підкреслюють центральну роль географічного

положення й розподілу влади у формуванні й обмеженні меню опцій, доступних для будь-якого лідера країни – дослідження, відомого як геополітика. Вони застерігають від стратегічної перенапруги й моралістичних хрестових походів, не пов'язаних з геополітичними умовами. Вони вітають активне використання дипломатії. Але реалісти також попереджають, що дипломатія повинна підтримуватися силою; що стратегічна конкуренція між основними державами \ історично нормальною й буде тривати; і що військові інструменти жодним чином не застарівають як центральний інструмент світової політики в наш час. Реалістичні зовнішньополітичні рекомендації тому й мають тенденцію відрізнятися від класично ліберальних. Замість того, щоб занадто покладатися на просування глобального керування, міжнародного права, багатобічних інститутів, економічної взаємозалежності, демократії й прав людини, реалісти зосередили свою увагу на тому, що Ганс Моргентау назвав «маніпулюванням робочими багаторічними силами» для сприяння національним інтересам, включаючи мирний і сприятливий баланс сил за кордоном. Ці багаторічні сили й методи впливу містять у собі не тільки військові й економічні нагороди, але й покарання – або батіг і пряник у більш прозаїчних вираженнях.

Провідні вчені-реалісти з часів Другої світової війни – це Г. Моргентау, Е. Х. Карр, Р. Нібур, Н. Спідман, Дж. Кеннан, К. Уолц, Р. Гілпін, С. Уолт, Дж. Міршаймер, Р. Арт. Для американців зовнішньополітичний реалізм є скоріше коригувальним, а не початковим пунктом. Американці вважають, що поширення класично ліберальних норм, вільного обміну й популярних форм самоврядування за кордоном в остаточному підсумку приведе до більш мирної й дружньої міжнародної системи. Ця віра не збирається мінятися, але вона може й повинна бути пом'якшена реалістичним розумінням дилем міжнародної безпеки, оскільки вони діють. Реалізм не має необхідного зв'язку з будь-якою конкретною внутрішньополітичною програмою. Із практичної точки зору

ні ліберали, ні консерватори не будуть задоволені зовнішньою політикою, що ігнорує їхні внутрішні пріоритети. Коментатори з свого боку іноді використовують слово «реалізм» для опису кращого зовнішньополітичного рішення навіть там, де мало або взагалі немає зв'язку з реалістичними ідеями. Реалізм – це спосіб мислення, за допомогою якого можна підходити до міжнародних викликів, а не до певної політики або стратегії. Природно, особливості будь-якої стратегії повинні бути розроблені в деталях. Дійсно, зовнішньополітичні реалісти часто не згодні з повсякденною політикою. Вони навіть відрізняються по основних питаннях, таким як збереження американської присутності за кордоном. Ніхто не повинен думати, що президенти проводять багато часу, розглядаючи академічні формулювання міжнародних відносин. Проте, у випадку декількох республіканських адміністрацій з часів Ейзенхауера та Рейгана, кожний президент інстинктивно включив деякі аспекти зовнішньополітичного реалізму до стратегії для досягнення практичного міжнародного успіху. Дійсно, була гідна традиція республіканського зовнішньополітичного реалізму протягом багатьох років, навіть якщо він відрізняється від шляху, рекомендованого більшістю академіків.

Отже, з книги Шлезінджера випливає важливий урок, що сьогодні для Сполучених Штатів треба задуматися про відновлення традиції консервативного американського реалізму.

Серед американських класичних праць вирізняються також праці С. Хантінгтона «The Clash of Civilizations?» та «Who are we? The Challenges to America's National Identity». Учений відстоював точку зору, що Сполучені Штати не є єдиною великою державою у світі. Китай, Росія, Японія, Індія, Німеччина, Франція й Великобританія – усі претендують на цей титул. От чому спостерігачі іноді говорять, що ми живемо в багатополлярному світі, в якому існують кілька великих держав. Однак такий опис не зовсім відбиває ту роль, що грають США в усьому світі, а також її унікальний діапазон можливостей. Політолог спробував усунути цю проблему,

назвавши наш час ««холодна війна» після холодної війни». Наддержави володіють «можливостями широкого спектра, реалізованими в усій міжнародній системі», «першокласними військовими можливостями ... і економіками для підтримки таких можливостей», «глобальною військовою й політичною сферою», і «претензіями на заохочення універсальних цінностей». Великі держави можуть бути дуже вражаючими в одній формі влади або в іншій, в одному регіоні чи в інших, але тільки наддержави впливають у всьому світі найрізноманітнішими способами. За цим стандартом, Сполучені Штати стали світовою наддержавою тільки після розпаду Радянського Союзу. Це схоже, необхідно повторювати, як і твердження, що збереження американської першості – в американських інтересах. За визначенням, будь-які інші міжнародні й внутрішні інтереси, цінності й товари, які американці прагнуть зберегти або переслідувати, легше було би зробити, якщо Сполучені Штати були би більш ефективними, а не менш. В умовах панування США ця вигідна позиція влади йшла пліч о пліч з конкретно американським міжнаціональним порядком поза сферами великих авторитарних повноважень, а триваюче існування цього розпорядження під керівництвом США зробило істотну користь Сполученим Штатам. У економічному плані, наприклад, американці в цілому значно й значно виграють від функціонування глобальної торговельної системи, в якій Сполучені Штати є найбільшою економікою й остаточним гарантом стабільності. Отже, те, що писав Хантінгтон двадцять років тому, не менш вірно й сьогодні: «Світ без першості США стане світом з більшим ступенем волі й безладдя, і меншою демократією й економічним ростом, ніж світ, у якому Сполучені Штати продовжують впливати більше, ніж будь-яка інша країна у формуванні глобальних справ. Стійка міжнародна першість Сполучених Штатів має центральне значення для забезпечення добробуту й безпеки американців і майбутнього волі, демократії, відкритої економіки й міжнародного порядку у світі» [195].

Достойним продовжувачем традицій великих політологів ХХ ст.. сьогодні виступає поміркований консерватор К. Дьюк, який написав монографію про доктрину Обама в 2015 р. й декілька статей на ту ж тематику [162, 163]. Серед тем, піднятих у його праці, слід відмітити ті, що тільки зрідка викликають увагу міжнародників. Зокрема, дослідження американських витрат на оборону. На його думку, при Обамі в рамках так званої секвестрації (обмеження) витрат на оборону в США адміністрація перестаралася й зробила їх недостатніми для виконання своїх міжнародних угод. Звичайно, Сполучені Штати багато витрачали на оборону, але цифри повинні бути включені до пропорцій як стосовно економіки Америки в цілому, так і до того, що вони одержують від оборони. У 2016 р. витрати на оборону США знизили до 3% ВВП. За його словами, це означає, що 97% заощаджень Америки витрачається на товари й послуги, без урахування національної оборони. Або, говорячи інакше, американці витрачають набагато більше на харчування щороку, ніж на американських військових. У 2009-2010 рр. міністр оборони Гейтс здійснив низку скорочень витрат на оборону США в розмірі сотень мільярдів доларів. Починаючи з 2011 р., відповідно до Закону про контроль за бюджетом і наступним процесом секвестрації, протягом десяти років загальні витрати на оборону були скорочені приблизно на один трильйон доларів – половина всіх федеральних скорочень витрат. З погляду основних систем озброєнь, досліджень і розробок, модернізації, закупівель і падіння чисельності військ у кожному озброєнні США, загальні скорочення тільки зашкодили безпеці США. «Чотири центи за кожний долар не занадто багато, щоб витратити на те, щоб зберегти міжнародну систему, дружню інтересам США. Цей рівень витрат – це те, що буде потрібно просто для того, щоб прибрати нинішній розрив між військовими можливостями Америки та її існуючими закордонними зобов'язаннями – розрив, що, якщо його залишити без уваги, в остаточному підсумку викличе агресію й приниження» (162, с. 238). Отже, Дьюк відстоює думку, що довгострокова

картина за останні півстоліття полягала в тому, що внутрішні витрати ростуть, у той час, як витрати на оборону знижуються як відсоток від федеральних витрат і валового внутрішнього продукту. Припущення, що довгострокову проблему американського боргу можна вирішити шляхом скорочення оборонних сил, є неправильним. Інша тема, оригінально досліджена Дьюком стосовно Обама, це торговельна політика США. З 1940-х рр. Сполучені Штати проводять зважену загальну політику заохочення міжнародної торгівлі. Торговельні угоди можуть сприяти досягненню стратегічних і геополітичних вигід, таких як посилення союзників США. Одне із застережень тут полягає в тому, що торгівлю із союзниками варто відрізняти від торгівлі з торговцями. Основною передумовою торговельної політики США після Другої світової війни стало те, що вільна торгівля на міжнародному рівні не тільки приносить матеріальні вигоди американцям, але й підтримує більш відкритий міжнародний порядок. Виходячи з цього, Сполучені Штати допомогли створити Генеральну угоду з тарифів і торгівлі, пізніше перейменовану у Всесвітню торговельну організацію (ВТО), щоб зменшити бар'єри на шляху міжнародної торгівлі. Президент Буш відгукнувся на проведення торговельних угод США з американськими союзниками й партнерами на Близькому Сході, у Латинській Америці й Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Буш був правий, коли запропонував продовжити цей курс. У порівнянні з більшістю зовнішньополітичних питань опозиція вільній торгівлі має тенденцію бути добре організованою. Політика торгівлі США полягає в тому, що орієнтовані на експорт групи інтересів самоорганізуються на підтримку цього курсу. А організовані робочі й екологічні групи в основі Демократичної партії сьогодні проти нових угод про вільну торгівлю. Конгрес продемонстрував гарну самообмеженість в опорі спокусам протекціонізму. Але з 2014 р. нові торговельні ініціативи США значно скоротилися. Торговельна політика при Обамі пішла досить дивним шляхом. Коли він уперше балотувався на пост президента, Обама

явно не цікавився численними угодами про вільну торгівлю. Він ніколи не бажав вкладати занадто багато політичного капіталу в такі угоди. Проте, адміністрація Обама фактично завершила й реалізувала деякі дуже важливі ініціативи вільної торгівлі. По-перше, після значної затримки, в 2011 р. він спостерігав за проходженням через Конгрес трьох торговельних угод США з Панамою, Колумбією й Південною Кореєю, підписаними при Буші. По-друге, адміністрація зайнялася розглядом двох дуже широких регіональних торговельних ініціатив з американськими союзниками й партнерами в Європі й Азіатсько-Тихоокеанському регіоні: Трансатлантичним партнерством у галузі торгівлі й інвестицій та Транс-Тихоокеанським партнерством (TPP). Остання ініціатива, зокрема, може служити американським цілям в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, зміцнюючи альянси США й ведучи регіон за межами Китаю в ліберальному напрямку. Дьок у підсумку доводить до висновку, що Сполучені Штати, як і раніше, мають неперевершені можливості, і їхня «неминуча кончина» навряд чи є неминучою. Однак, існує ризик надмірного скорочення, й саме це відбулося при президенті Обамі (162, с. 240-242).

Говорячи про більш войовничо налаштованих критиків Обама, слід згадати М. Бініона. Він вважав, що ейфорія щодо обрання Обама швидко зникла. «У столицях Старого світу стривожилися: де ж Обама? Де американське лідерство? Європейці вже не поспішають до Вашингтона позувати перед фотоапаратами. На Близькому Сході араби скаржаться, що з даних ним початкових обіцянок стосовно миру й справедливості нічого не вийшло. В Африці його вже не вихваляють як свого. За межами США президент став майже непомітним. Невже Америка відвернулася від світу? Хіба за суттю своєю Обама й справді ізоляціоніст?» [8]. Одна загальна теорія щодо президента Обама полягала в тому, що він – реаліст у зовнішній політиці. Відповідно до цієї теорії, Обама привласнив міжнародний підхід республіканських президентів, таких як Дуайт

Ейзенхауер і Джордж Буш - старший, а також їхній політичний успіх з питань зовнішньої політики, створивши грандіозну стратегію, засновану на реалістичних припущеннях. Ясно, що президент Обама не був реалістом у зовнішній політиці. Вихідною точкою для зовнішньої політики Обама було прагнення уникнути міжнародних конфліктів і заплутувань, щоб зосередитися на ліберальних реформах. Він був готовий виголосити надихаючі промови з міжнародних питань, але не обов'язково їх дотримувався. Для головнокомандувача США він робив незвичайний акцент на можливості ініціювання міжнародного співробітництва через дискусії, поступки і свою власну унікальну особистість. Увесь підхід був дуже самореферентним, з особливим наголосом на суспільні відносини. Безумовно, Обама був тактовно дуже гнучким. Але це не був реалізм.

Не менш критично виглядає погляд регіоналіста Я. Бугайські [131, 132]. На його думку, будь-яка стратегія повинна починатися зі специфікації національних питань. Життєво важливі інтереси Америки включають захист території США від нападів, терористичних або інших; захист національного суверенітету США; охорона життя й власності громадян США за кордоном; заохочення й захист американської торгівлі й інвестицій на міжнародному рівні; безпека поставок нафти з Перської затоки; і підтримка регіональних балансів влади в Європі, на Близькому Сході й у Східній Азії. Крім цього, американці життєво зацікавлені у збереженні того, що можна назвати першістю США. Дійсно, захист інших національних інтересів Америки буде більш імовірним, якщо буде збережена першість США. Американська першість базується на взаємозалежних умовах, у яких США зберігають більш широкі економічні й військові можливості, ніж будь-яка інша головна держава, поряд з більшою здатністю, ніж будь-який суперник у формуванні міжнародної обстановки. У випадку зі Сполученими Штатами першість також є історичною реальністю з кінця Другої світової війни. Під час цієї війни американці вирішили, що вони будуть грати нову й більш важливу роль у

світі. Рішення цього періоду, що завершилися ранньою холодною війною, привели до створення міжнародної системи під керівництвом США, що якісно відрізняється від тієї, котра передувала їй. За межами радянського блоку Сполучені Штати допомогли зберегти розвиток і підтримку відкритого міжнародного порядку, в якому могли б процвітати ринкові демократії. Після розпаду Радянського Союзу ця система була розширена й включала кілька колишніх комуністичних держав. «За історичними мірками це був разючий успіх. Значна частина світу є тепер набагато більш вільною, демократичною, процвітає, мирна й дружелюбна до інтересів США, ніж у попередніх поколіннях. Проте ми часто сприймаємо переваги цього порядку як належне. Однак, при Обамі ми втратили свої переваги в більшості регіонів світу, в тому числі в посткомуністичному напрямі» [131].

Серед американських дослідників, що в своїх працях зосереджувалися безпосередньо на доктрині Обами, також треба назвати Т. Ешбрука [113], Дж. Бойза [127], У. Брауна [129], Е. Кохена [147], Д. Дрезнера [159], К. Форда Перла, Т. А. Джонсона та Е. Максвелла [171], Дж. Фрідмана [173], Ч. Р. Кеслера [214], К. Лейна [228], З. Лаїді [229], Х. Мейртенса [244], М. А. Пайпера [270], С. Романо [276], Дж. Роуза [277] та Б. Стефенса [287], Н. Сноу [284], Б. Шульца [279], С. Уолта [304], Е. Вілсон [309].

Окремі аспекти, які показали вплив внутрішніх чинників на зовнішню політику США при Обамі, висвітлено у працях Б. Альвареса Херрера [111], Дж. К. Дельгадо-Рамос та С. Романо [150], Н. Рея [272].

Пріоритетна для президента Обами тема роззброєння добре висвітлена в працях С. Цимбала [139, 140], Е. Колбі [148], Е. Еделмана, Е. Крепіневича та Е. В. Монтгомері [164], У. Волкера [303], Р. Вейца [306].

Двосторонні відносини США з країнами, які входили до інших пріоритетних напрямків діяльності Обами, можна прослідити в роботах М.А. Гандаседжи [176], М. Херца [192], К. Кенкеля [212], Б. Кензля [215],

С. Мак Гіра та М. Сміта [235]. Зокрема, Україні та сучасній кризі були присвячені статті П. Стюарта та А. Шаляля [288] та Д. Стаута [289].

«Жорсткі загрози» США були трактовані у монографіях та статтях С. Б. Бхаттачарія [123], Ф. Кардіні [136], Дж. Девайна та У. Кассела [155], Е. Ді Маджіо [156], І. Мерхі [245], В. Велча та Дж. Майклса [307].

Натомість на «м'яких загрозах» були зосереджені Ф. Д'Аланкон [149], К. А. Фесте [169], Дж. Галаротті [175], Г. Джонс [204], Б. Маттерн [240], Дж. Речмен [271].

Попри те, що в поданій праці увага була зосереджена перш за все на вивченні здобутків американської політичної науки, в окремих випадках до аналізу поданої теми залучалися публікації українських та інших європейських авторів. По-перше, це дослідження київських науковців з КНУ, таких як М. Рижков, спеціаліст з «великих стратегій» США [78, 79], глобалісти І. Дудко, О. Коппель, Є. Макаренко, з працями про зовнішньополітичну стратегію США в умовах постбіполярності [21, 37, 47-50], І. Погорська з її фундаментальними працями про особливості стратегічної культури США «США: місія здійснима? Праксеологія творення глобального світу» та «Стратегічний страт нової американської адміністрації. Концептуальний вимір стратегічної культури: взаємозв'язок теорії та практики сучасних зовнішніх стратегій» та іншими [62-66], Н. Белоусова, спеціаліст з проблем концептуальних підходів до визначення природи й сутності «сили» в зовнішній політиці держави [3], Н. Ржевська, з працями щодо політичного аналізу в США, стратегії США при Б. Обамі [71-74], Б. Гончар та Д. Лакішик, які багато писали про Барака Обаму та Джорджа Буша - молодшого [18, 19, 45, 46], Т. Рибченко, спеціаліст з американо - російських відносин [75-77] та С. Троян, спеціаліст з американо - арабських відносин [95].

Найближче до теоретичних засад поданої дисертації знаходяться праці М. Рижкова, результатом яких стала підготовка праці

«Доктринальний вимір стратегій зовнішньої політики США: від стримування до глобальної демократизації» (2007).

Підсумовуючи висновки Рижкова, слід звернути увагу, по-перше, на те, що він виходив з положення, що «після розпаду СРСР Сполучені Штати Америки стали єдиною світовою наддержавою, яка у сучасній світ-системі за характером глобальних впливів, статусом і роллю в розробці, прийнятті й реалізації універсально значимих рішень та відповідальністю за перебіг подій на міжнародній арені позбавлена серйозних суперників у традиційному воєнно-політичному аспекті» [78]. На сьогодні такий оптимістичний для США висновок здається надто спрощеним. У нашій роботі підкреслено навпаки деяке падіння ролі США на світовій арені за часів Обама як з огляду на об'єктивні, так і на суб'єктивні причини.

По-друге, Рижков віддавав перевагу теоретичній опорі на принципи та досягнення геополітики й виходячи з цього писав, що «особливість американських головних стратегій полягає в тому, що від колишнього «обов'язку» захищати держави Заходу та їхніх союзників в Азії, Африці та Латинській Америці США перейшли до реалізації принципу глобальної відповідальності за ситуацію в усіх регіонах і державах світу» [78]. На його думку, геополітичній теорії США притаманний постійний наголос на тому, що військові й технологічні переваги не гарантують повної безпеки, оскільки поняття «безпека» вбирає в себе не тільки територіальну цілісність і політичну незалежність, але й життєздатність економіки, захист навколишнього середовища, сферу енергетичного забезпечення, єдність суспільства, якість і стабільність існуючих альянсів тощо. Це положення знайшло своє підтвердження на прикладі діяльності адміністрації Обама.

Ще одним цікавим моментом у Рижкова був розгляд різних версій геополітичного наповнення головних стратегій США, зокрема, автор писав, що «відносини США з іншими великим акторами міжнародних відносин включатимуть у себе відомі з доби стримування три різновиди

головної стратегії, а саме – приховування, збалансування і зв'язування» [79]. Для нашої праці важливим є висновок Рижкова, що сутність глобальної стратегії США після холодної війни зберегла свою доктринальну основу – збереження і адаптування до нової системи міжнародних відносин, глобального поширення демократії механізмами зовнішньої політики та, відповідно, глобальної відповідальності за стан безпеки на євразійських, євроатлантичних і планетарних просторах.

Щодо поділу стратегій зовнішньої політики США на базові, головні й поточні, то Рижков визначив їх наступним чином: а) базові стратегії – ізоляціонізм та ліберально-демократичний інтернаціоналізм, постійні в часі і дають загальну уяву про рівень готовності американської держави втручатися у кризові події в різних державах і регіонах планети із переважним застосуванням традиційних механізмів національної дипломатії чи силових методів; б) головні стратегії формуються на виявленні та формулюванні великих і стійких загроз життєвим національним інтересам Америки, що мають певну часову обмеженість, завершуючи своє існування ліквідацією ворога або різким послабленням його руйнівного потенціалу; в) поточні стратегії є відносно короткотривалими і мають на меті розв'язання конкретних проблем, з якими зіштовхуються Сполучені Штати у практиці дво- і багатосторонніх відносин на певному етапі історичного розвитку. Існують і, так звані, перехідні стратегії, яскравим прикладом чого є зовнішня політика адміністрації Б. Клінтона, завдяки якій розпочався процес розширення кількості європейських демократій [78].

Нарешті, до сьогодні не застарів висновок Рижкова, що впродовж останніх десятиліть у США продовжується боротьба між прихильниками обмеженого ізоляціонізму та активного втручання. Однак, вважає автор, на рівні політологічного дискурсу це привело до появи двох надзвичайно близьких між собою теоретико-методологічних парадигм, які, незважаючи на декларування схильності оборонній чи, навпаки, наступальній версії,

насправді ґрунтують свої положення, висновки і рекомендації вашингтонському істеблішментові на засадах ідеології ліберального інтернаціоналізму [79]. Першочергове значення має факт ефективності стратегії стримування, яка прискорила розпад радянської політичної системи, крах СРСР як держави. Відстороненість Америки від подій у віддалених чи близьких регіонах, як і її пряме втручання в такі події, однак, може давати протилежні наслідки у залежності від того, яким є змістовне наповнення поточної стратегії [79]. Доктрина базової стратегії ізоляціонізму бере свої витoki в первісних державотворчих документах епохи незалежності, а міжнародно-політичний інтервенціонізм, на думку Рижкова, є певним відхиленням від заповітів батьків-засновників США, що викликано радикальними змінами в геополітичних підходах як наслідку «скорочення відстані» між державами, спричиненого революцією у сфері комунікацій і транспорту. «Тим самим знижується фактор постійності демократичного наповнення американського інтервенціонізму, оскільки ситуативні рішення, ґрунтовані на виявленні поточних викликів і загроз, можуть прийматися для забезпечення егоїстичних економічних чи енергетичних інтересів країни» [79].

Серед головних висновків Рижкова, що автор поданої дисертації взяв до уваги, зазначимо також наступні. «Деструктивізм двох головних повоєнних стратегій, базованих на доктрині ліберального інтернаціоналізму, – стримування і глобальної демократизації – є відносним. У смисловому сенсі стратегія глобальної демократизації є політико-системним продовженням своєї попередниці, якою була стратегія стримування». Й нарешті пильна увага до всього повоєнного досвіду доводить, що «Сполучені Штати цілком можуть здійснювати зовнішньополітичний курс у рамках подвійних стандартів. Значною мірою цей чинник визначає американське прагнення забезпечити й увічнити домінування своєї держави на міжнародній арені» [78].

Окремо хотілося б сказати про здобутки в тематиці сучасної стратегії США одеської школи політологів, таких як Є. Габер, що писала про американо - турецький альянс за президентства Барака Обами, їх відносини в контексті Великого Близького Сходу, перспективи та проблеми співробітництва [12-14], А. Захарченко, що спеціалізується на дослідженні проблеми близькосхідного мирного врегулювання в контексті сучасних американсько-російських відносин, еволюції американської стратегії за часів адміністрації Обами, її врахуванні у політиці України [23-25], І. Коваль, який писав про сучасні західні дослідження, зокрема про американський «неореалізм» ХХІ ст. [34, 35], а також слід згадати ядерні дослідження П. Сіновець [87, 88], західнобалканський вимір Ю. Козловської [36], латиноамериканські дослідження К. Чумак [100, 138], дослідження НАТО В. Дубовиком [161], дослідження чорноморської безпеки С. Глебовим [178]. Серед представників інших українських наукових центрів найбільш корисними в контексті поданої дисертації були статті С. Федуняка про політичне лідерство США в контексті кризи постбіполярної системи міжнародних відносин [97] та А. Худолія про стереотипи у політичному дискурсі американських президентів [98].

Підсумовуючи досягнення політичних наук, слід зазначити, що період президентства Обами поки що не знайшов свого системного висвітлення в Україні. Маючи на меті розглянути зовнішню політику США крізь призму «доктрини Обами», слід почати з авторського визначення основних дефініцій, які є базовими для поданого дослідження.

«Концепція» – оригінальна точка зору або система поглядів науковця на те чи інше явище, його головні характеристики яка відрізняється власною трактовкою чи шляхом досягнення висновків. Концепцію можна вважати свого роду прологом до розробки стратегії.

«Стратегія» – загальний, не-деталізований план певної діяльності, який охоплює тривалий період, спосіб досягнення складної мети. Це первісна модель узагальнення дій, необхідних для досягнення поставлених

цілей з урахуванням можливостей, шляхом координування і розподілу ресурсів держави. Отже, «велика стратегія» США – це «дорожня карта» кожної адміністрації, яка описує, як розподіляти пріоритети і зіставляти національні ресурси з національними інтересами проти потенційних загроз.

«Доктрина» – на відміну від стратегії, це детально розбудована теорія, якою користується на практиці кожний президент США, та яка може змінюватися протягом його перебування при владі. Доктрину можна назвати бізнес-планом, що містить конкретні інструменти та передбачає конкретні методи реалізації первісної стратегії.

Висновки до розділу 1.

Таким чином, в основі зовнішньополітичної стратегії Барака Обами знаходились наукові здобутки скоріше політичних ідеалістів, аніж реалістів, зокрема Дж. Ная - мол. Обама не вірив, що конфлікт є суттю світової політики; він вважав, що справжнє й всеохоплююче міжнародне співробітництво можливе, якщо супротивники зможуть навчитися слухати та пристосовуватися один до одного. За Наєм, «м'яка сила» – це здатність отримувати необхідне за допомогою залучення, але не примусом або підкупом. Важливий принцип цього методу – об'єкт не повинен відчувати явного тиску, адже вплив має бути непрямим, щоб виникало уявлення неначе він сам по собі прийшов до подібних висновків. Міжнародний актор сильний у тому масштабі, в якому він здатен впливати на інших більше, ніж вони на нього. Відштовхуючись від ідей, викладених у своїх працях Наєм, адміністрація Обами намагалася запропонувати свій власний, якісно новий підхід, що отримав назву «розумної сили» (smart power), але його практика надто розійшлася з теоретичними працями Ная.

Тому для вивчення доктрини Обами у поданій роботі запропоновано аналіз «великої стратегії», що надало можливість розглянути «доктрину Обами» у руслі всієї політичної традиції країни. Стратегію Обами було

акцентовано на скорочення уваги до міжнародних питань, щоб президент міг зосередитися на забезпеченні ліберальної політичної спадщини у своїй країні. Обама мав змішаний або гібридний підхід до питань великої стратегії, в одних випадках використовуючи елементи «стримування», а в інших – «зміну режиму»/«відкат». Але бажане для Обама стратегічне поєднання робило особливий акцент на жестах міжнародної доброзичливості, а також на поступовому скороченні військових зобов'язань США за кордоном. Цей підхід, своєю чергою, відповідав не тільки справжнім зовнішньополітичним переконанням Обама, але і його дуже амбітним внутрішнім політичним цілям. Його мета була вкрай сміливою – «трансформувати цю націю», як він казав, і залишити у спадщину прогресивні ліберальні реформи. Оскільки його найбільші амбіції стосувалися внутрішньої політики, він не був налаштований ризикувати ними, потрапляючи в стратегічно заплутані міжнародні ситуації, які також могли призвести до розколу його лівоцентристської коаліції. Таким чином, основний акцент Обама полягав у поступовому «скороченні» присутності Америки за кордоном, з метою зосередитися на «побудові нації вдома».

РОЗДІЛ 2

ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ АДМІНІСТРАЦІЇ БАРАКА ОБАМИ

Відповідно до доктрини Обама, США багато в чому мали пристосовуватися й заощаджувати на міжнародному рівні, аби президент міг сфокусуватися на тому, щоб залишити більшу ліберальну внутрішню спадщину. Це спричинило цілеспрямовані коректування зовнішньої політики, коли президент вважав це за необхідне, але в основному було переходом від зброї до грубих лестоців, зменшення військового значення й присутності й недопущення будь-якого серйозного американського сліду за кордоном. Президент Обама тримав остаточні стратегічні рішення у своїх руках, у консультації з дуже вузьким внутрішнім колом радників Білого дому, сприйнятливих до його пріоритетів. У результаті парадоксом був високо-централізований процес прийняття рішень, в якому чіткі й внутрішньо погоджені зовнішньополітичні рішення в конкретних регіональних випадках часто свідомо затримувалися, щоб звести до мінімуму внутрішній політичний ризик.

Протягом свого першого строку перебування на посаді Обама домогся значного внутрішнього успіху в цьому підході. Демократи значною мірою підтримували його, навіть коли в них були сумніви в деяких його рішеннях щодо використання сили за кордоном. Республіканці критикували його, але все ж погоджувалися.

Беручи участь у передвиборній боротьбі на платформі «остаточних воєн», «Бен Ладен мертвий» і «національне будівництво вдома», Обама зробив те, що не робили демократи з 1964 р.: він перетворив зовнішню політику на гасло задля виборчих переваг для власної партії. У другий строк президентства він використовував національну безпеку для подальшого здійснення всеосяжної грандіозної стратегії міжнародного

скорочення – знову ж, з очевидною метою збереження й розширення внутрішньої спадщини.

2.1. Партійна політика та «велика стратегія».

У той час як американська двопартійна система обертається головним чином навколо внутрішніх питань, вона впливає на «велику стратегію», і цей вплив діє декількома способами. По-перше, оскільки демократи й республіканці конкурують за виборну посаду, вони намагаються звернутися до виборців, щоб розділити опозицію і знайти вигідні питання, одночасно поєднуючи широкі власні коаліції. Це не менш вірно й для президентів та їхніх опонентів: дискусії по зовнішній політиці часто виявляються залученими в процес партійної конкуренції. По-друге, члени кожної політичної партії в цілому – серед широкої громадськості, Конгресу, груп інтересів і еліти – мають різні погляди стосовно зовнішньої політики. Тут еліти визначаються як невеликий відсоток з обох сторін, що приділяє пильну увагу міжнародним справам, виражає свої погляди на публіці й має деякий вплив на іншу, не елітарну, частину думки народу [44].

Ці переваги можуть формуватися конкретними матеріальними інтересами, ідеологічними переконаннями або їхньою комбінацією. Більше того, у кожній зі сторін існує розмаїтість між різними фракціями або тенденціями, коли справа стосується міжнародних справ, і сила цих численних тенденцій змінюється.

Суспільна думка з питань зовнішньої політики відрізняється залежно від партії; вона також відрізняється залежно від рівня уваги до даних питань. Великі дослідження, проведені політологами, такими як Оле Холсті, показують, що як суспільна думка, так і думка еліти в Сполучених Штатах можуть бути розділені по двох різних аспектах відносно зовнішньої політики. Перший вимір, «кооперативний» або «голубиний інтернаціоналізм», відповідає підтримці Організації Об'єднаних Націй,

транснаціональному керуванню, мирній дипломатії, договорам про контроль над озброєннями, іноземній допомозі, гуманітарним цілям і ненасильницькому вирішенню міжнародних конфліктів. Другий вимір, «бойовий» або яструбиний інтернаціоналізм, відповідає підтримці витрат на оборону, прихованих дій і використанню сили за кордоном, включаючи удари, що попереджають. Заповзятливі інтернаціоналісти підкреслюють можливості глобального миру й співробітництва за допомогою багатобічної координації; люті інтернаціоналісти бачать у світі небезпечне місце й вважають військову міць США центральною для запобігання погроз національній безпеці. Що цікаво, в цих результатах, так це те, що немає ніякого очевидного зв'язку між підтримкою воєнних і невоєнних інструментів американського керівництва за кордоном [193, с. 130-161].

Інакше кажучи, деякі американці підтримують використання як воєнних, так і невоєнних інструментів великої стратегії США; деякі підтримують той або інший; і деякі не підтримують ні того, ні іншого. Тих, хто підтримує всі інструменти, можна назвати інтернаціоналістами. Тих, хто не підтримує жодні з них, можна назвати ізоляціоністами. Тих, хто підтримує тільки військові інструменти, – яструбами. А тих, хто підтримує тільки невоєнні інструменти, – голубами.

Один із способів задуматися про взаємини між партійною політикою й американською «великою стратегією» протягом багатьох років – враховувати сильні сторони й приналежність цих чотирьох основних течій у кожній партії: інтернаціоналіст, ізоляціоніст, яструб і голуб. Протягом останніх сорока років принаймні консерватори мали тенденцію бути яструбами, тоді як ліберали, як правило, були голубами. Ці тенденції, очевидно, пов'язані із внутрішніми переконаннями в політиці й глибоко вкоріненими філософськими переконаннями, які навряд чи незабаром зникнуть. Водночас еліта обох партій має тенденцію до різних форм інтернаціоналізму, будь те яструбиний або голубиний, а громадськість є більш амбівалентною.

Партійна підтримка глобальної ролі Америки історично змінилася. Протягом 1930-х рр. двопартійний консенсус у США протидіяв прямому втручанню у великі війни. Японська атака на Перл-Харбор стерла цей ізоляціоністський консенсус і дозволила розвинути інтернаціоналістську альтернативу, що зміцнилася після початку холодної війни після 1945 р. Консервативні ізоляціоністи, такі як сенатор Роберт Тафт, і ліберальні голуби, як секретар Генрі Уоллес, були переможені або переконані іншими лідерами партій США, й до середини 1950-х рр. був досягнутий новий зовнішньополітичний консенсус.

Кожний президент «холодної війни», від Гаррі Трумена до Ліндона Джонсона, проводив стратегію надійного інтернаціоналізму, зосередженого на стримуванні Радянського Союзу та його союзників. Кандидат від Республіканської партії в 1964 р. сенатор Баррі Голдуотер був незацікавлений у багатобічних організаціях і агресивнішим, ніж його супротивники в обох партіях, відкидав стримування на користь антикомуністичного відкоту.

Зрив Америки виник після війни у В'єтнамі. Досвід США в цій війні привів до справжнього розриву двопартійної угоди з питань зовнішньої політики. Зокрема, з'явилася нова форма ліберального інтернаціоналізму, прихильна багатобічному співробітництву, але така, що виступала проти воєнних дій США за кордоном. Спочатку ця нова примарна діяльність не була зв'язана винятково з політичною партією. Демократи розділилися на яструбів і голубів. Але висування від Демократичної партії сенатора Джорджа Макговерна в 1972 р. показало, що антивоєнні ліберали захопили високу позицію у своїй партії, і виборці почали перебудовуватися з питань зовнішньої політики й військових питань [92].

Прагнення Рональда Рейгана до яструбиного американського інтернаціоналізму тільки зміцнило ці тенденції, які відмінно пережили кінець холодної війни.

Для демократів кожний кандидат у президенти після Макговерна повинен був боротися з дилемою яструба й голуба з питань зовнішньої політики. Це пов'язано не стільки з історичною пам'яттю; зрештою, висування Макговерна в 1972 р. було дуже давно. Скоріше, це сталося тому, що демографічний і ідеологічний склад Демократичної партії почав різко мінятися в часи В'єтнаму, і ці зміни зберігаються до теперішнього часу.

Коаліція Обама багато в чому зобов'язана Джорджу Макговерну. База Демократичної партії сьогодні дуже відрізняється від того, що було при Гаррі Трумені. Ті компоненти старої коаліції Нового курсу, які були найбільше схильні до агресивної зовнішньої політики – жителі півдня й білий робітничий клас – перейшли до Республіканської партії. У цей час деякі із провідних блоків голосування в Демократичній партії – це ліберали з коледжів, незаміжні жінки, молоді виборці й расові меншини, усі, хто скептично ставиться до військового втручання США у зарубіжжі [165]. У той же час багато демократичних лідерів, у тому числі Обама, розуміли, що з політичних міркувань вони не можуть просто відтворити звичайну антивоєнну позицію Макговерна. Тому кожний президент-демократ із часів Джиммі Картера з більшою або меншою майстерністю, удачею й успіхом пручається яструбам. Обама був більш щасливий, ніж Картер.

Республіканці, з свого боку, менше розділені, ніж демократи з питань зовнішньої політики й військових питань, принаймні з кінця 1960-х рр. Яструби домінували в Республіканській партії, а з її ізоляціоністським крилом якимось справлялися; партія, як правило, була об'єднана на базі інтернаціоналізму при кожному республіканському президенті після Дуайта Ейзенхауера. У 2003 р. вторгнення в Ірак та його наступні розчарування, безумовно, порушили питання про те, як повинна виглядати консервативна зовнішня політика. Республіканці в епоху Обама, як і

раніше, були значно більш агресивні, ніж середній американський виборець [268, с. 79].

Це одна із причин того, що такі кандидати, як Рон Пол і Пет Бьюкенен, не змогли наблизитися до забезпечення кандидатури в президії Республіканської партії. Але ще один тривалий період у вигнанні з Білого дому змусив республіканців серйозно обговорювати питання зовнішньої політики, і в епоху Обама консервативні ізоляціоністи повернулися.

У цілому, картина в американській партійній політиці протягом декількох десятиліть після війни у В'єтнамі полягала в тому, що в рамках Республіканської партії переважали яструби, а демократи боролися з інтернаціоналістськими й голубиними імпульсами. Аж до недавнього часу це допомагало республіканцям більше, ніж демократам. Республіканська партія використовувала національну безпеку як ключову проблему для поділу демократів. Більш об'єктивно було би сказати, що республіканці зазвичай погоджували питання національної безпеки краще, ніж демократи.

При Обамі демократи по всій країні внутрішньо були розділені по центральних питаннях зовнішньої політики США відносно застосування сили. У травневому опитуванні П'ю (Pew) 2011 р., наприклад, більшість демократів хотіли «якомога швидше видалити війська» з Афганістану; менше половини воліли тримати там війська, поки ситуація не стабілізувалася. Що стосується військових витрат, опитування Геллапа (Gallup) в лютому 2013 р. показало, що 51% демократів уважали, що Сполучені Штати, як і раніше, занадто багато витрачають на національну оборону; тільки 12% уважали, що це занадто мало, при цьому що останні 35% вважали існуючий рівень правильним [162, с. 121].

У питанні чи є «найкращим способом забезпечити мир через військову силу», дослідницький центр Pew виявив, що демократи розділені приблизно нарівно, причому 44% заявили, що згодні із цим твердженням. Такий же поділ, пов'язаний з питанням про те, чи належить Сполученим

Штатам завдати удар по Ірану, щоб запобігти придбанню ним ядерної зброї: 46% демократів заявили, що вони схвалять таку атаку. Щодо питання про удари дронів, то близько 64% демократів підтримували їхнє використання проти підозрюваних терористів. Явна більшість демократів виступала проти перспективи втручання США в Лівію й Сирію [162, с. 122].

Більше того, закономірність у тому, що з усіх основних політичних і ідеологічних угруповань ліберальні демократи, як правило, відносяться до числа найбільших супротивників застосування сили. Тому навряд чи можна сказати, що Демократична партія єднається, коли мова йде про різні міжнародні й військові проблеми. У всякому разі, існувала значна опозиція з боку більш ліберального крила партії з цілої низки зовнішньополітичних питань і питань безпеки в еру Обама.

Багато демократів воліли б у принципі ухилитися від ударів дронів, триматися подалі від Лівії й Сирії, вивести всі війська з Афганістану, закрити Гуантанамо, уникнути збройного конфлікту з Іраном, скоротити витрати США на оборону, уникнути подальших торговельних угод і зосередити увагу й ресурси на просуванні прогресивної внутрішньої політики. Проте переважна більшість демократів також заявляли, що вони схвалюють зовнішню політику США при Обамі. Почасти це пояснюється тим, що демократи добре сприймали обережність Обама при прийнятті конкретних рішень відносно зовнішньої політики й національної безпеки. Більше того, по широких питаннях, дійсно важливих для двох великих партій США, таких як правильна роль федерального уряду в економіці країни, ліберальні демократи були об'єднані в опозиції до консервативних республіканців.

Ця картина не є чимось новим; республіканці виявили таку ж повагу до Джорджа Буша - мол., коли він санкціонував вторгнення в Ірак. Дійсно, тенденція, з моменту війни у В'єтнамі, дуже ясна: за інших рівних умов незгодні радше довіряють президенту від своєї партії, коли мова йде про

питання зовнішньої політики. Що стосується поглядів республіканців в епоху Обама, той настрій у складі партії та серед її представників у конгресі відійшов від чітко неоконсервативних засад. Антитерористи явно підсилили позиції. Разом з тим, у цілому, строгі ізоляціоністи все ще були меншиною республіканської партії. Консервативні республіканці, в тому числі республіканці Чайної партії, як і раніше, були досить твердими відносно широкого кола питань національної безпеки в порівнянні з демократами й незалежними.

Сьогодні в республіканській партії є безсумнівно зростаюча фракція ізоляціоністів. Працюючи в таких місцях, як лібертаріанський інститут Като, журнал «Розум», американські консерватори стверджують, що вони сильно скорочують стратегічні зобов'язання США за кордоном. Протягом 1920-х і 1930-х рр. цей штамп зовнішньополітичного мислення був домінуючим у рамках Республіканської партії при таких лідерах, як президент Герберт Гувер, а потім сенатор Роберт Тафт. Тільки антикомунізм переконав більшість консерваторів відмовитися від цієї традиції після Другої світової війни. Антиросійська традиція Республіканської партії виникла після розпаду Радянського Союзу й очолювалася такими виразниками, як Пет Бьюкенен і Рон Пол. При президентстві Обама до 2014 р. спостерігався поступовий ріст республіканського антиінтервенціонізму з одного питання про зовнішню політику. Син Рона Пола, сенатор Ренд Пол, був особливо ефективним у формулюванні й популяризації антиінтервенціоністських проблем у рамках Республіканської партії й за її межами. Республіканці дійсно перейшли від міжнародного активізму до внутрішніх фінансових і конституційних проблем, а консервативна база партії, як і широка громадськість, не була настроєна на гуманітарну інтервенцію. Проте, принципові антитерористи Республіканської партії рекомендували набагато більше, ніж тактичне зрушення: вони закликали Сполучені Штати різко скоротити масштаби військових витрат, баз і міжнародних альянсів,

успадкованих від минулого століття. Незалежно від того, чи обговорює американська політика Китай, Росію, витрати на оборону, терористів - джихадистів, безпілотні удари або іранську ядерну програму, загальна тема полягає в тому, що основною причиною викликів безпеці США є провокаційний і агресивний характер самої зовнішньої політики США. Антитерористи з Республіканської партії можуть бути краще позиціоновані зараз, ніж коли-небудь з тих пір, як Роберт Тафт балотувався на пост президента в 1952 р. Проте, строгі анти-інтервенціоністи залишаються фракцією меншини навіть усередині Чайної партії [43].

Що стосується передбачуваної смерті консервативних зовнішньополітичних яструбів: по широкому колу питань республіканці, як і раніше, більше яструби, ніж середній американець, причому консерватори Республіканської партії є самими затятими з усіх. Республіканці як і раніше набагато частіше, ніж демократи або незалежні, заявляють, що «кращий спосіб забезпечити мир – це військова сила». Тільки 17% республіканців вважають, що Сполучені Штати занадто багато витрачають на національну оборону; багато хто з 45% вважають, що це занадто мало. 70-80% республіканців говорять, що вони підтримають повітряні атаки США, але не дозволять Ірану створювати ядерну зброю. Аналогічний відсоток виборців з Республіканської партії підтримує безпілотні удари по підозрюваних терористах. Коли президент Обама прийняв рішення про збільшення військового потенціалу США в Афганістані в 2009 р., він одержав найдужчу підтримку з боку республіканців. І переважна більшість республіканців підтримала авіаудари проти Ісламської Держави Ірак і Сирії у вересні 2014 р. [205].

Республіканські погляди Чайної партії на американську зовнішню політику особливо неправильно розуміють зовнішні спостерігачі. Рух «Чаювання» виник у 2009 р., насамперед в опозиції до внутрішнього порядку денного президента, з таких питань, як дефіцит витрат. Зовнішня

політика ніколи не була головним завданням руху. Вважається, що прихильники «Чаювання» повинні бути ізоляціоністами; проте численні результати опитувань за ці роки демонструють, що члени Чайної партії насправді більше схильні, ніж інші американці, підтримувати американські військові зобов'язання за кордоном. Наприклад, в 2011 р. Дослідницький центр Pew виявив, що з наступних трьох політичних угруповань (демократів, республіканців партії Чаю й інших республіканців), прихильники «Чаювання» найбільше протистояли скороченню витрат США на оборону, і найбільше були схильні стверджувати, що кращий спосіб забезпечити мир – це військова сила [267].

Більшість республіканців партії Чаю не була ізоляціоністами. Проте, вони запекло захищали національний суверенітет США й, як правило, неохоче ставилися до іноземної допомоги, Організації Об'єднаних Націй і гуманітарного втручання за кордоном. Ми знаходимо те ж сполучення зовнішньополітичних поглядів, розглядаючи заяви й голоси численних відомих на національному рівні лідерів «Чаювання», таких як сенатор Тед Круз. Інакше кажучи, більшість прихильників «Чаювання» не належала до «кооперативного» інтернаціоналізму. Це просто тверді американські яструби.

Безумовно, специфічний настрій серед республіканців з питань зовнішньої політики змінився за останнє десятиліття. При президенті Джорджі Буші – мол. Республіканська партія згуртувалася у війні з терором, вторгненні в Ірак і «програмі свободи» для демократизації Близького Сходу з розумінням того, що всі три пункти є взаємозалежними. Це був підхід, відомий як неоконсервативний. При Обамі Республіканська партія підтримувала війну з терором, але підтримка деяких видів військової інтервенції США на Близькому Сході значно вщухла. Багато американських консерваторів, як на елітарному, так і на загальному рівні, були стурбовані тим, що просування демократії й масштабні наземні втручання в арабському світі тільки сприяли радикальному ісламу. Події

«Арабської весни» нічого не дали для полегшення цієї заклопотаності. Після досвіду минулого десятиліття в Іраку й Афганістані почуття втоми навіть серед багатьох яструбів, призвело до скепсису у відношенні того, що Сполучені Штати можуть допомогти успішно змінити мусульманські суспільства в демократичному напрямку. Більше того, це почуття скептицизму превалювало з фокусом на внутрішні проблеми, включаючи фінансові й конституційні проблеми. «Чаювання» являє приклад цього фокусу. Консерватори Республіканської партії були єдині й енергійні в опозиції до внутрішнього порядку денного президента Обами. Переконавання в тому, що федеральний уряд витрачає занадто багато грошей, позначилося на підтримці Республіканської партії щодо численних міжнародних витрат [43].

У випадку із президентом Обамою, багато переконаних консерваторів уважали його загрозливим для традиційних американських форм обмеження уряду. Навіть якщо вони схвалювали якесь конкретне зовнішньополітичне рішення, прийняте президентом Обамою, вони не довіряли йому. Ця відсутність довіри частково впливала з попередньої незгоди з ним по широкому колу інших питань та через сам стиль його керівництва як головнокомандувача протягом свого перебування в Білому домі.

Отже, консерватори, у тому числі консерватори «Чаювання», як і раніше були більш схильні до ліберальних форм інтернаціоналізму, включаючи більш високі рівні витрат на оборону, надійний контртероризм і військову підтримку союзників США за кордоном. Ліберали частіше, ніж консерватори, віддавали перевагу кооперативній формі інтернаціоналізму, включаючи підтримку проектів ООН, проектів у галузі гуманітарної політики й забезпечення багатосторонньої угоди з таких питань, як зміна клімату й контроль над озброєннями. Республіканці залишалися більш «яструбиними», ніж демократи. Але з цього не витікає, що неоконсервативні ідеї при Обамі домінували, як це було за часів Буша -

мол. Спрощена дихотомія «неоконсерватори проти ізоляціоністів» навряд чи відбиває істинний діапазон зовнішньополітичних поглядів усередині Республіканської партії.

2.2. Вплив виборчої політики на зовнішньополітичну стратегію Обами.

Американські вибори й американська «велика стратегія» впливають одна на одну. Вибори впливають на стратегію в тому розумінні, що нова адміністрація може вирішити додержуватися іноземних пріоритетів, що відрізняється від пріоритетів попередника. Навіть проміжні вибори в Конгресі можуть вплинути на американські зовнішньополітичні справи. Міжнародна політика не завжди є важливим питанням на президентських виборах у США. Проте, навіть якщо це не так, громадськість очікує, що президент, а також будь-який серйозний кандидат у президенти, відкинуть певний рівень дозволу, компетенції й знань відносно таких питань. Крім того, часто трапляється, що зовнішня політика й проблеми національної безпеки дійсно відіграють роль у попередніх результатах виборів. Залежно від настрою виборців мінливі виборці можуть винагороджувати нинішніх президентів за прояв сильного міжнародного лідерства або за те, що країна не вступила у війну.

Загальний міф, що стосується виборчої політики США, полягає в тому, що президенти використовують війни за кордоном, щоб відволікти увагу від внутрішніх проблем і допомогти виграти переобрання. Існує дуже мало історичних або емпіричних даних, що підтверджують такі теорії. У всякому випадку президенти, як правило, ухиляються від застосування сили на міжнародному рівні, коли вони виходять на переобрання. Це пояснюється тим, що вони розуміють, що широка громадськість у Сполучених Штатах, користуючись силою в галузі національної безпеки, воліє балансувати. Діючі президенти, коли Америка вже воює, для переобрання звичайно намагаються проводити кампанію на

платформі сильного військового керівництва, і якщо достатня кількість виборців знайде це переконливим, це може спрацювати. Але участь США в тривалому військовому глухому куті за кордоном, як правило, призводить до того, що будь-яка партія й діючий президент іде у відставку. За минуле століття не було жодного випадку, коли кандидат у президенти США використовував у мирний час платформу, що закликала до війни, і переміг би при цьому [60, с. 84].

Зовнішня політика під час президентської виборчої кампанії 2008 р., хоча й марна для республіканців, рішуче не схвалювала жодну із сторін. Безумовно, наполегливе й інтенсивне невдоволення президентом Бушем і війною в Іраку відкрило двері для широкої публіки, щоб почути аргументи на користь зовнішньої політики й національної безпеки від юного сенатора від Іллінойсу Барака Обами, такого розумного і дисциплінованого.

У демократичних президентських праймеріз у 2008 р. Обама домогся підтримки більшої частини делегатів через його ясну давню позицію проти війни в Іраку. Проте, не було ніякої гарантії, що всеосяжна антивоєнна позиція обов'язково буде мати таку ж привабливість для голосування виборців. Кампанія Обами розуміла цю дилему, створюючи зовнішньополітичну платформу, що містила в собі обіцянку більш агресивно боротися з «Аль-Каїдою» і «Талібаном» в Афганістані, й «виходу з Іраку».

Зрештою, ті виборці, які були найбільше стурбовані Іраком, проголосували за Обаму. Однак сам успіх стратегії нарощування Буша в 2007-2008 рр. означав, що війна в Іраку не була домінуючою проблемою. Виборці, які були найбільше стурбовані тероризмом, приблизно однакові числу тих, хто найбільше стурбований Іраком, проголосували за кандидата в президенти від Республіканської партії сенатора Джона Маккейна переважною більшістю. Опитування також показали, що виборцям легше було представити Маккейна як головнокомандувача, ніж Обаму [52].

Таким чином, у цілому міжнародні й секретні питання не дали вирішальної переваги жодному з кандидатів.

Найбільшим фактором, що спрацював на користь Обама, була просто непопулярність президента Буша в 2008 р. Більшість виборців не схвалювала діючого президента й була готова перевернути сторінку. Глобальна фінансова криза, що почалася у вересні, тільки підсилила почуття незадоволеності й принесла користь кампанії Обама. Остаточний результат виборів являв собою шанс для Обама й демократів управляти як усередині, так і в зовнішній політиці, контролюючи і Білий дім, і Конгрес.

Команда нового президента була особливо настроєна на те, щоб перешикувати контртерористичну практику епохи Буша – центральну тему кампанії Обама. Однак численні опитування, проведені в 2009 і 2010 рр., показали, що республіканці, як і раніше, перевершували демократів з ключових компонентів національної безпеки й оборони [278].

Питання контртероризму виявилось зненацька тернистим для нового президента. По широкому колу складних політичних завдань, пов'язаних з наглядом, прицілюванням, затримкою й допитом підозрюваних терористів, Білий дім Обама часто був в обороні, критикував республіканців, але відступав від попередніх зобов'язань і розчаровував ліберальних, антивоєнних прихильників Обама. Низка спроб терористичних атак у Сполучених Штатах, у тому числі успішний у Форт-Худі, штат Техас, лише підкреслював значимість проблеми поряд з потенційною слабкістю Обама. Коли адміністрація спробувала закрити Гуантанамо і провести цивільний процес у Нью-Йорку для натхненника терактів 9/11 Халіда Шейха Мохаммеда, навіть багато демократів збунтувалися [28, с. 17]. Одним словом, новий президент залишався уразливим для критики республіканців і всіх незгодних з демократами в питаннях боротьби з тероризмом, навіть коли він намагався висунути дуже амбіційну внутрішню політику.

Саме в цьому контексті Обама представив свою осінню стратегію 2009 р. в Афганістані під потужним перехресним тиском. З одного боку, йому потрібно було продемонструвати міцність, подолати критику Республіканської партії й зберегти свою кампанію, щоб зосередитися на Афганістані. З іншого боку, як нагадали йому його провідні політичні радники, президентові необхідно було заспокоїти антивоєнних демократів, захистити внутрішні пріоритети, такі як реформа охорони здоров'я, і не дати афганському конфлікту стати його власною версією В'єтнаму.

Остаточним рішенням було те, що в грудні приблизно 33 000 додаткових американських військ будуть відправлені в Афганістан. Водночас Обама оголосив, що зазначені війська почнуть виходити з конфлікту в липні 2011 р. Стратегічно й у військовому відношенні дві половини цього оголошення працювали одне проти одного: якщо таліби знали, коли американські війська йдуть, вони могли просто дочекатися їхнього виходу. Однак у внутрішньополітичному плані Обама виявив, що обидві половини заявленої політики є для нього корисними. Оголошення про виведення військ у США допомогло запобігти критиці з боку республіканців у 2009-2010 рр., коли Обама був слабкий у питаннях національної безпеки, тоді як оголошення про строки відходу Америки допомогло переконати антивоєнних демократів у тому, що військова участь в Афганістані не буде тривати нескінченно. Як сказав президент сенатору Ліндсі Грему: «Я не можу втратити всю Демократичну партію. І люди не хочуть чути, що ми будемо там десять років». «Ви праві, - сказав Грем. - Але ворог теж слухає» [162, с. 133].

Успішний американський наліт на секретну базу Усами бен Ладена в Абботтабаді, Пакистан, 2 травня 2011 р., надзвичайно вплинув на зовнішню політику США. Президент Обама заслужив визнання за те, що він підписав цю сміливу, продуману акцію, і він його одержав. Вплив цього на вибори був дійсно значним. Рейс в Абботтабад не тільки став центральним елементом переобрання президента [66, с. 278]. Подія також

дозволила йому стверджувати, що з остаточним зникненням бен Ладена прийшов час покласти кінець війнам Америки й повернутися додому.

22 червня 2011 р. Обама оголосив про початок виводу американських військ з Афганістану. Заявляючи, що «хвиля війни відходить», він уточнив, що під кінець року Сполучені Штати виведуть 10 000 військовослужбовців, а ще 23 000 до вересня 2012 р. [258].

Швидкість і масштаби запланованого виводу військ важко виправдати у військовому відношенні. Якщо американські сили в Афганістані мали життєво важливе значення для зусиль США по боротьбі з тероризмом, як неодноразово говорив президент, то був вагомий аргумент проти виводу цих сил у такій великій кількості в середині бойового сезону 2012 р. Але внутрішньополітичні міркування суперечили військовим. Білий дім був налаштований на те, щоб війська США були на шляху додому задовго до переобрання президента. Більше того, до 2011 р. американська суспільна думка зміщається проти афганської війни. Це фактично дало Обамі гарну позицію з цього питання. Переважна більшість демократів і незалежних погодилися з тим, що запланований вивід військ з Афганістану відбувається або в правильному темпі, або недостатньо швидко. Навіть традиційно яструбині республіканці все більше й більше зіштовхувалися з цим питанням [79, с. 101]. Білий дім більше не почував себе вразливим для критики Республіканської партії як з контртероризму, так і з Афганістану; якщо республіканці хотіли сперечатися про більш розширену бойову присутність США в цій країні, це принесло би користь президентові.

Оскільки Обама готувався до інтенсивної виборчої кампанії, йому було важливо, як президентські праймеріз Республіканської партії виявили як масштаби, так і межі програми зовнішньої політики цієї партії. Кандидати, користувалися популярністю в Партії Чаю, включаючи Мішель Бахманн і Ріка Перрі, були повні глибокого скептицизму відносно державного будівництва США в Лівії й Афганістані. Лібертаріанський

представник Рон Пол говорив про велику стратегію строгого невтручання. Але в той час, як зовнішні спостерігачі говорили про республіканський ізоляціонізм, що відроджується, насправді крайня зовнішньополітична позиція Пола не могла стати перевагою в праймеріз Республіканської партії [231].

У той час як багато прихильників на низовому рівні втратили ентузіазм із приводу «порядку денного свободи» на Близькому Сході, вони ще не були готові прийняти всеосяжну критику Пола відносно глобальної ролі Америки. Пол мав своїх прихильників, приблизно 10% республіканців по всій країні, але не виграв першості. Майже 90% первинних виборців з Республіканської партії подали свої бюлетені за трьох кандидатів – колишнього держсекретаря штату Массачусетс Мітта Ромні, спікера верхньої палати Ньюта Гінгріча й колишнього сенатора з Пенсільванії Ріка Санторума, що люто критикував Обаму по іранській ядерній програмі, контртероризму, китайсько-американським відносинам, керуванню альянсами, військовим витратам і міжнародному лідерству США [162, с. 135].

Міжнародні відносини не були головною турботою більшості виборців на президентських виборах 2012 р., але, оскільки такі питання мали значення, вони працювали на користь Обами. Більшість опитувань протягом осінньої кампанії продемонструвала перевагу президента перед Ромні з питань зовнішньої політики, і виїзні опитування ночі виборів показали те саме. Це відбулося не через яку-небудь слабкість Ромні. Колишній губернатор штату Массачусетс запропонував виборцям основну версію республіканського інтернаціоналізму, критично настроєну й більш агресивну, ніж в Обами, але навряд чи екстремальну [67, с. 149]. Основні умови 2012 р. просто не грали на користь кандидатури від Республіканської партії. Діючий президент, що полював за Усамою бен Ладеном і був у гармонії з настроєм публіки відносно військових втручань США за кордоном, був непереможний, і це знали республіканські стратеги.

Єдиною драматичною зовнішньополітичною подією, що повинна була відбутися під час кампанії 2012 р., був терористичний напад 11 вересня на дипломатичну місію США в Бенгазі, Лівія, в результаті якої загинуло кілька американців, включаючи посла США в цій країні. Ця атака й інші подібні їй, схоже, виступали проти переобрання Обама, стверджуючи, що «Аль-Каїда перемагає». Але з якоїсь причини – байдужність, фільтрація в засобах масової інформації, перекручена критика – ця проблема не вплинула на незалежних. «Свінгуючі виборці», як правило, віддають діючим президентам перевагу, якщо тільки вони не переконані, що це катастрофічно, а в 2012 р. вони не були переконані. Убивство Усами бен Ладена дало президентові Обамі винятково переконливий захист від обвинувачень у слабкості. У той же час американська громадськість тепер була не схильна до подальших військових інтервенцій за кордоном, тому будь-які аргументи Республіканської партії повинні були бути більш наполегливими в таких випадках, як Афганістан, Сирія, Лівія або Ірак. Дійсно, для тих виборців, які були найбільше стурбовані зовнішньою політикою, прагнення уникнути іншої війни здавалося першорядним. Кампанія Ромні зрозуміла цю електоральну динаміку, і в такі ключові моменти, як третя телевізійна дискусія з Обамою, вирішила підкреслити обережність Ромні. Консерватори були розстроєні цим рішенням, як і явним небажанням багатьох елітних засобів масової інформації серйозно ставитися до проблеми Бенгазі. Проте, навіть якщо Ромні якимось чином завдав удару по президенту з приводу Бенгазі, є дуже мало доказів того, що це змінило остаточний результат виборів. Незалежні виборці-свінгери дали Обамі кредит довіри за те, що Сполучені Штати вийшли з ескалації військових місій і завершили полювання на бен Ладена. Широка громадськість просто не була в настрої почути критичні аргументи із зовнішньої політики в 2012 р. Її увага була зосереджена на проблемах внутрішньої економіки. Республіканці сподівалися, що народне несхвалення рішення президента з

економічних питань переможе, але в підсумку «Обама зробив те, що зазвичай роблять президенти: він виграв» [102].

Переобрання Обама поставило його в категорію сучасних президентів двох термінів і, провівши кампанію на платформі ліберального економічного популізму, можна було очікувати, що внутрішня політична спадщина його першого строку буде збережена й просунута. Зовнішньополітичний підхід президента збігся із цими внутрішніми політичними пріоритетами. Всеосяжний акцент на скороченні присутності США на міжнародному рівні, увінчаний агресивним полюванням на основних лідерів «Аль-Каїди», дійсно зіграв добре, не тільки допомагаючи переобранню президента, але й дозволяючи йому зосередити увагу на цілях ліберальної внутрішньої політики.

Друга інаугураційна адреса Обама в січні 2013 р. визначила основні пріоритети. Представляючи радикальний аргумент на користь ліберального тлумачення американського віровчення, президент закликав до «колективних дій», «турботі про уразливих» і «правил забезпечення чесної гри» у «сучасній економіці», наполягаючи на тому, що «коли часи змінюються, повинні змінюватися й ми» [162, с. 137].

Міжнародні відносини отримали мало уваги. Тим часом Обама реорганізував свою команду по зовнішній політиці й поставив лоялістів, які, як він знав, будуть стежити за його проблемами, на найважливіші посади: сенатора Джона Керрі як держсекретаря, сенатора-республіканця Чака Хейгела як міністра оборони й колишню пані посла в ООН Сьюзан Райс як радника по національній безпеці. Експерти відзначають, що призначення Хейгела, республіканця із зовнішньополітичними поглядами, дуже схожими на погляди Обама, було особливо важливим, оскільки його роль полягала у спостереженні за військовими витратами, що скорочувалися. У минулому не так вже рідко траплялося, що президенти-демократи призначали республіканського міністра оборони, взятого з більш яструбиного крила Республіканської партії, з метою забезпечення

двопартійної підтримки інтернаціоналістської політики США. Але це був перший випадок, коли президент-демократ призначив унікального республіканця, що допоміг забезпечити двопартійну підтримку продовження американського військового відходу за кордоном. Отже, національний перехід «від зброї до лестоців» продовжився.

2.3. Республіканські альтернативи доктрині Обами.

За останні півстоліття демократи й республіканці розходилися не тільки з економічних, але й з культурних і соціальних питань, таких як злочинність, аборти й цивільні права. Соціальні й економічні ліберали поступово вийшли з Республіканської партії до Демократичної партії, тоді як консерватори зробили зворотне. Як виборча база, так і більшою мірою представники конгресу із двох основних партій тепер поляризовані по ідеологічних лініях. У практичному сенсі це означає, що лідери Демократичної партії вдаються до ліберальних політичних пропозицій, тоді як лідери Республіканської партії прагнуть до консервативних. Усередині Республіканської партії консерватори різних типів відіграють домінуючу роль серед партійних активістів, виборних посадових осіб, донорів, що підтримують фонди, лояльних ЗМІ й, насамперед, виборців Республіканської партії. Біля двох третин республіканців у Сполучених Штатах називають себе консервативними.

У республіканській партії були три основні фракції або школи думки, кожна з яких мала приблизно рівну важливість: анти-інтервенціоністи, інтернаціоналісти й націоналісти. Усі три групи є консервативними, але вони не були згодні з наслідками американської «великої стратегії» при Обамі.

Консервативні анти-інтервенціоністи віддавали перевагу стратегії глибокого скорочення, у тому числі строгому запобіганню іноземним війнам, скороченню витрат на оборону, скороченню іноземної допомоги й скороченню військової присутності Америки, баз і зобов'язань альянсу за

кордоном. Консервативні інтернаціоналісти дотримувалися протилежної точки зору, підтримуючи зовнішньополітичну активність США й глобальне лідерство як у військових, так і в невійськових аспектах. Консервативні націоналісти скептично ставилися до іноземної допомоги, державного будівництва й багатобічних гуманітарних інтервенцій, особливо якщо це стосувалося президента Обама, але продовжували підтримувати сильну національну оборону й непохитну позицію стосовно американських супротивників за кордоном [272, с. 174-176].

Республіканці брали участь у здоровій внутрішній дискусії з приводу деяких альтернативних зовнішньополітичних підходів, що очікувано від партії, яка не має влади. Але альтернативи зовнішньої політики Республіканської партії не зводилися до простого неоконсерватизму, з одного боку, і ізоляціонізму – з іншого. Також більшість прихильників Чайної партії не була ізоляціоністами. Правда була насправді складнішою.

Республіканці при Обамі були розділені більш рівномірно з питань зовнішньої політики, ніж у будь-який час із початку 1950-х рр. Найбільш віддані анти-інтервенціоністи Республіканської партії вплинули на епоху Обама, але вони були меншиною у своїй власній партії. Більшість консерваторів і республіканців фактично не підтримала ніякого всеосяжного роз'єднання або глибокого скорочення військової моці США за кордоном [110]. Фактично, дві із трьох провідних фракцій Республіканської партії – консервативні націоналісти й консервативні інтернаціоналісти – погоджувалися на агресивний контртероризм, здорові військові витрати, тверду лінію відносно таких супротивників, як Іран, підтримку основних альянсів США й більш твердий зовнішньополітичний підхід, ніж в президента Обама. Республіканські консерватори залишалися з усіх американських політичних груп найбільш причепливими в питаннях національної безпеки. Уперше після того, як генерал Ейзенхауер переміг сенатора Роберта Тафта в номінації в 1952 р., у Республіканській партії дійсно були присутні зовсім різні погляди на роль Америки у світі.

Консервативні анти-інтервенціоністи прагнули уникати іноземних воєн, скорочувати військові витрати, скорочувати зобов'язання США в альянсі й скорочувати витрати на «велику стратегію» до мінімуму. Це була переважна думка в епоху Обама, що збігалася з масовою втратою інтересу до вплутування в іноземні справи. Більшою мірою, ніж у будь-який момент із початку 1950-х рр., анти-інтервенціоністи стали важливою фракцією в Республіканській партії, представляючи, принаймні, значну точку зору з широкого кола питань зовнішньої політики й безпеки. Дійсно, у вибраних питаннях, таких як американські авіаудари в Сирії, анти-інтервенціоністи були в більшості. Вони мали зростаючу мережу аналітичних центрів, журналів, виборних посадових осіб для висвітлення своїх поглядів, у яких прихильники доктрини про свободу волі грали особливу й важливу роль. Одним з них був сенатор Ренд Пол, серйозний претендент на республіканську кандидатуру в 2016 р. Консервативні анти-інтервенціоністи вважали, що при президентові Обамі Сполучені Штати не скоротили в достатньому обсязі військові втручання далеко за кордоном, витрати на оборону, стратегічні зобов'язання, атаки дронами, «війну з терором» або внутрішні витрати в цілому. Тому анти-інтервенціоністи Республіканської партії виступали за нову грандіозну стратегію глибокого скорочення [159].

Наприклад, в Інституті Като, що є лібертаріанським мозковим центром країни, уважали, що така політика виплутає Сполучені Штати з існуючих зобов'язань альянсів у Європі, Японії, на Філіппінах і в Південній Кореї. Консервативні антиінтервенціоністи вперше після того, як сенатор Роберт Тафт балотувався на пост президента Республіканської партії проти Дуайта Ейзенхауера, могли побачити свого фаворита на загальних виборах [162, с. 158].

Опитування суспільної думки в епоху Обама показали різкий ріст анти-інтервенціоністських настроїв у рамках Республіканської партії, у порівнянні з попередніми роками. Відповідно до досліджень

Дослідницького центра П'ю в 2013 р., невелика більшість республіканців заявили, що Сполучені Штати вирішують «занадто багато» світових проблем і повинні «підключитися про свої власні справи» за кордоном [221].

Інші опитування показали аналогічні результати. Безліч республіканців вказали в березні 2011 р., що вони не вважають американську інтервенцію в Лівії життєво важливим інтересом для національної безпеки США. Організація Gallup виявила, що більше 50% республіканців були проти майбутніх американських авіаударів у Сирії у вересні 2013 р. Більше 80% вважали, що Сполучені Штати повинні скоротити витрати на зовнішню добродійність. Меншість республіканців виступала проти безпілотних атак на підозрюваних терористів; за відмову від американських авіаударів проти Ірану; за підтримку скорочення військових витрат. Серед прихильників Чайної партії в Республіканській партії близько 43% заявили, що злив інформації Едвардом Сноуденом стосовно спостереження за NSA служив суспільним інтересам [200].

У часи Джорджа Буша консервативні республіканці, як правило, були переконаними прихильниками воєнних дій США за кордоном. При Обамі консерватори були набагато більше розділені між конкуруючими фракціями й тенденціями з питань зовнішньої політики. Анти-інтервенціоністи Республіканської партії набрали обороти при Обамі, і це саме по собі є важливим.

Існує історичний прецедент для сьогоденних консервативних анти-інтервенціоністів. У роки, що передували Другій світовій війні, анти-інтервенціонізм був домінуючим серед консерваторів, як і серед американців у цілому. У той час Сполучені Штати підтримували боротьбу за деякі території, такі як Філіппіни, але в протилежному випадку уникали стратегічних альянсів або зобов'язань на європейському й азіатському континентах. Видовище військових завоювань німецьких нацистів у 1939-1940 рр. викликало більші суперечки із приводу зовнішньої політики США, думки про яку особливо розходилися в Республіканській партії.

Консервативні анти-інтервенціоністи, такі як трикратний кандидат у президенти, сенатор Роберт Тафт, стверджували, що втручання США було абсолютно непотрібним і смертельно спотворювало американські традиції обмеження уряду. Такі аргументи мали значну вагу серед республіканців Конгресу, особливо із Середнього Заходу. Японський напад на Перл-Харбор завдав удар по політичних переконаннях, єдності та впливу консервативних анти-інтервенціоністів, яких вони ніколи повністю не відновили. Але фракція республіканців Середнього Заходу на чолі з Тафтом, об'єднавшись із військовими зусиллями проти держав Осі, залишилася незадоволеною новою міжнародною роллю Америки. Вірний антикомунізму Тафт, проте, виступав проти ранньої політики холодної війни в США, в тому числі формування НАТО й плану Маршалла, як дорогого й провокаційного. Після початку Корейської війни в 1950 р. він скористався моментом, щоб виробити альтернативне політичне бачення, засноване на недопущенні дорогих міжнародних зобов'язань, таких як військова присутність США в Європі. У 1952 р. він почав останню спробу висування своєї кандидатури, програвши в гонці генералові Дуайту Ейзенхауеру. Висування кандидатури Айка і його обрання, разом з успішним схваленням його нового зовнішньополітичного консенсусу означали остаточну поразку Тафта та його крила Республіканської партії. Анти-інтервенціоністи стали маргіналами в рамках Республіканської партії до кінця холодної війни [127, с. 836].

Крах СРСР відкрив нові можливості, починаючи з початку 1990-х рр., для консервативних анти-інтервенціоністських сил, щоб зробити свою справу. Лібертаріанські інтелектуали закликали Сполучені Штати відмовитися від своєї глобальної стратегічної ролі. У той час далеко не всі республіканці були переможені в цій дискусії. Пам'ять про ефективність Рональда Рейгана перед радянською загрозою залишалася моделлю для пануючих консерваторів у мисленні з нових зовнішньополітичних проблем. Консервативний коментатор Пет Бьюкенен двічі балотувався на

президентську кандидатуру Республіканської партії на анти-інтервенціоністській зовнішньополітичній платформі протягом 1990-х рр., а потім у ролі незалежного кандидата в 2000 р., але з дуже невеликим успіхом. Після закінчення «холодної війни» позиція анти-інтервенціоністів була скоріше зобов'язанням, ніж активом на президентських виборах республіканської партії, де більшість виборців залишалася досить причепливими з питань національної безпеки. Ця основна політична динаміка продовжувала нехтувати ідеями Рона Пола, що був голосом лібертаріанських і консервативних анти-інтервенціоністів протягом багатьох років [147].

Причини росту консервативного анти-інтервенціоністського крила в Республіканській партії за останнє десятиліття не важко зрозуміти. Коли президент Джордж Буш ухвалив рішення щодо вторгнення в Ірак, лише невелика меншість консерваторів і республіканців висловила відверту опозицію. Наприклад, новий журнал «Американський консерватор», був оголошений Петом Бьюкененом у 2002 р. головним противником війни в Іраку й інтернаціоналістичної політики США. Спочатку в цієї точки зору було мало прихильників усередині Республіканської партії. Згодом, однак, у міру того як іракська війна стала важчою, анти-інтервенціоністські ідеї почали здобувати деяку симпатію серед частини переконаних республіканців [121].

Інаугурація Барака Обами як президента вимагала від консерваторів Республіканської партії стати проти воєнних дій США в цілому. Нові втручання в Лівії (2011 р.) і в Сирії (2013 р.) були тепер розглянуті багатьма консерваторами як погано керовані, надмірно дорогі й неконституційні. Навіть війна Америки в Афганістані, що була сильно підтримана більшістю республіканців, уже в 2009-2010 рр. втратила підтримку, оскільки консерватори з народу та їхні представники в Конгресі вважали афганський уряд Хаміда Карзая марнотратним, корумпованим і невдячним за підтримку США [110].

Це зрушення в поглядах республіканців на іноземне військове втручання було просто переробкою ширших тенденцій у суспільній думці Америки, але також відбило деякі проблеми, характерні для консерваторів. Звернувшись до основного фокуса щодо надмірних обсягів і витрат федеральних урядових програм, багато консервативних республіканців, як правило, усе більше цікавилися епохою Обама та його фінансовими витратами на військове втручання США за кордоном [137, с. 201]. Вони, зазвичай, турбуються юридичними питаннями, пов'язаними із застосуванням сили ліберальним президентом.

Наразі консервативні анти-інтервенціоністи є значною політичною силою й фракцією стосовно зовнішньополітичних питань у рамках Республіканської партії. Вони виграють від низки факторів і тенденцій, що відрізняються до цього моменту. Американці зараз у переважній більшості стурбовані внутрішніми й економічними проблемами, а не зовнішніми справами. Триваюче слабке відновлення після рецесії 2008-2009 рр. тільки підсилює цю внутрішню концентрацію, а також гостро виявляє фіскальні обмеження. Широка громадськість скептично ставиться до нових військових інтервенцій або національних проєктів за кордоном. Ця втома від іноземних воєн і міжнародних витрат широко розповсюджується на Республіканську партію. Як відзначає Кім Холмс із консервативного фонду Heritage, для багатьох підтримка військових витрат США не є головним пріоритетом [162, с. 164].

Замість цього більш важливим пріоритетом є скорочення державних витрат усіх типів. Міжнародні витрати мають менше захисників. Багато консерваторів тепер скаржаться на те, що звернення Обама до поточних військових зобов'язань США й боротьби з тероризмом, є некомпетентними й неконституційними, й нехтують владою Конгресу.

Аналітики Інституту Като цілком одностайно вимагають припинення широкого спектра конкретних зобов'язань США по альянсах, що виникли у 1940-х і 1950-х рр. Останній довідник Като для політиків, опублікований

відразу після обрання Обама на пост президента, конкретно виклав наступні рекомендації для американської зовнішньої політики: «вихід США з більшості альянсів»; «переведення військ з Південної Кореї, Європи і Японії в Сполучені Штати»; «скорочення чисельності армії до 25-30 загонів»; «зменшення ВМФ до 200 кораблів»; «відмова від розміщених у період холодної війни сил США в Азії і Європі»; «припинення протягом трьох років усіх оборонних договорів з Південною Кореєю й Філіппінами, і відкликання всіх американських військових частин із цих країн до цього граничного строку»; «скасування протягом трьох років неформальних зобов'язань захищати Тайвань»; «відхід сухопутних військ з Японії протягом двох років»; «відхід із Всесвітнього банку» [137, с. 201].

Директор з досліджень зовнішньої політики Като, Джастін Логан, додав у 2012 р., що з питання, чи варто продовжувати альянс НАТО, «прийшов час оголосити альянс реліктом минулого й відправити НАТО на спочинок» [233, с. 293].

Консервативні інтернаціоналісти перебувають на іншому кінці зовнішньополітичного спектра. Вони взяли на себе провідну роль у республіканській зовнішній політиці з часів Другої світової війни, хоча часом вони не обходилися без конкуренції. Під час великих дебатів 1940-1941 рр. із приводу втручання США під час Другої світової війни інтернаціоналісти Республіканської партії зіграли вирішальну роль у суперечці про американську допомогу Великобританії проти нацистської Німеччини з моральних, економічних і стратегічних міркувань. Японська атака на Перл-Харбор вирішила цю дискусію й дозволила інтернаціоналістам переважати в Республіканській партії з питань зовнішньої політики. Республіканські інтернаціоналісти змогли перемагати в номінації кандидата в президенти кожні чотири роки, починаючи з 1940 р., і досягли піка при Дуайті Ейзенхауері в 1952 р. Ці роки закріпили робочий консенсус у Республіканській партії й у Сполучених Штатах навколо інтернаціоналістської політики енергійного антикомунізму в

холодній війні, що тягнуть за собою широкий спектр дорогих інституціональних, економічних, дипломатичних і військових зобов'язань США, розповсюджених по усьому світі [158]. Кожний наступний президент Республіканської партії ери «холодної війни», включаючи Річарда Ніксона, Джеральда Форда, Рональда Рейгана й Джорджа Буша, переслідував якусь версію цієї ж політики, хоча й зі значними варіаціями від однієї адміністрації до іншої.

Крах Радянського Союзу залишив консервативних інтернаціоналістів домінуючими з питань зовнішньої політики серед лідерів Республіканської партії, почасти через широко розповсюджене почуття, що підхід Рейгана був виправданий. Проте, це залишило більше суперечок всередині консервативного інтернаціоналізму.

Наприклад, коли Джордж Буш балотувався на пост президента в 2000 р., він стверджував, що скептично ставиться до державного будівництва. Після потрясіння 11 вересня 2001 р. Буш переконався в необхідності іншого підходу, що енергійно охоплює взаємозалежні концепції просування на Близькому Сході демократії, агресивного контртероризму, зміни статусу ізгоїв і превентивної війни проти Іраку Саддама Хусейна. Таким чином, зовнішня політика Республіканської партії була перетворена в ідеалістичному напрямку. Протягом декількох років цей підхід мав сильну внутрішню підтримку. Через розчарування в Іраку Буш втратив підтримку незалежних осіб до 2006 р., а роки Обама як президента в остаточному підсумку привели до того, що все більше число консерваторів Республіканської партії взяли під сумнів інтернаціоналістську політику будь-якого роду. У цілому в історії консерватизму Республіканської партії після Другої світової війни були деякі повтори, але також були важливі зміни у формі й ступені успіху в конкретних республіканських президентів [193, с. 51].

Консервативні інтернаціоналісти підтримують військові методи поряд з дипломатичними й економічними інструментами зовнішньої

політики США. Вони виступають за керівництво США на міжнародному рівні, підтримують провідну стратегічну присутність США за кордоном і їх улаштовують сучасні й історичні інститути політики американської національної безпеки. Консервативні інтернаціоналісти вважають, що інтереси США за кордоном повинні бути великими й очікують множинні погрози цим інтересам від численних автократичних держав, а також від жорстоких недержавних суб'єктів. Вони вважають Росію й Китай конкурентами; підтримують політику боротьби з джихадістами; скептично ставляться до дипломатії щодо Ірану й Північної Кореї [129]. Консервативні інтернаціоналісти віддають перевагу сильному президентському керівництву, коли мова йде про політику національної безпеки. Вони в основному оптимістично ставляться до прихованих можливостей Америки стосовно своїх супротивників. Вони виступають за розумний рівень витрат на оборону, підтримку американських військових переваг і переконані, що американська військова міць установлює стійкий міжнародний порядок. З погляду основних стратегічних варіантів для Сполучених Штатів консервативні інтернаціоналісти виступають проти будь-якого глибокого «скорочення» й воліють стратегії «інтеграції», «стримування», а іноді й «зміни режиму». Вони, як правило, виступають за підтримку традиційних союзників США за кордоном. Консервативні інтернаціоналісти підтримують достатній рівень зовнішньої допомоги США, як необхідний для впливу й ролі Америки як світової держави. Вони підтримують участь у міжнародних економічних інститутах, як необхідну умову заохочення відкритого економічного порядку за кордоном [129]. Консервативні інтернаціоналісти з ентузіазмом виступають за вільну торгівлю, що є вигідною американській економіці. Не менш важливо, вважають вони, що просування торгівлі приведе до міжнародної системи більш вільної, більш процвітаючої й дружньої до стратегічних інтересів США. Вони часто віддають перевагу просуванню демократії за кордоном з тих самих причин. Консервативні інтернаціоналісти часто підтримують

використання наполегливої дипломатії щодо американських супротивників за кордоном, якщо вона спирається на тверду владу. Вони виступають за виборчий багатобічний підхід, що, по можливості, працює через міжнародні інститути, не розглядаючи такі інститути як право вето на національні інтереси США.

Консервативні інтернаціоналісти Республіканської партії відрізняються від ліберальних інтернаціоналістів важливими рисами, наприклад, виділення співробітництва між суверенними демократіями, а не інститутами глобального керування. Форма інтернаціоналізму, схвалена американськими консерваторами, сильно відрізняється від версії, схваленої сучасними лібералами. Консервативні інтернаціоналісти схильні приділяти більше уваги витратам на оборону, військовій підтримці закордонних союзників і надійному контртероризму, тоді як ліберальні інтернаціоналісти схильні підкреслювати бажаність угод про контроль над озброєннями, дипломатію з державами-ізгоями, підтримку Організації Об'єднаних Націй і багатобічні дії із зміни клімату [247, с. 51-52].

Ці практичні розходження в політичних акцентах мають глибоке коріння історично й ідеологічно. Набагато більше уваги ніж консерватори ліберальні інтернаціоналісти приділяють чільній ролі багатобічних інститутів у вирішенні міжнародних проблем координації й вирішенні суперечок між націями мирним шляхом. Консервативні інтернаціоналісти, як правило, більш скептично ставляться до того, що багатобічні інститути мають такі можливості, але готові працювати через них, де це можливо. Консервативні інтернаціоналісти також схильні бути більш безкомпромісними, ніж ліберали, стверджуючи, що дипломатія повинна бути озброєною, щоб бути ефективною. Простіше говорячи, коли мова заходить про застосування батого й пряника як інструментів зовнішньої політики США за кордоном, ліберали, як правило, мають більшу віру в пряники, тоді як консерватори, як правило, мають більшу віру в батіг. Зрозуміло, ліберали іноді можуть бути досить енергійними в суперечках

про батог, включаючи військове втручання за кордоном, особливо з гуманітарних міркувань. Але із часів війни у В'єтнамі ліберальні інтернаціоналісти в цілому, як правило, є більш амбівалентними стосовно використання сил США за кордоном, ніж інтернаціоналісти Республіканської партії [193, с. 155].

Консервативні інтернаціоналісти не є монолітними. Зрештою, це група, що включає Генрі Кіссінджера та Джона Маккейна. Вони часто розділені значним діапазоном філософських схильностей і політичних позицій, включаючи можливості дипломатії з американськими противниками, відносну важливість заохочення демократії й прав людини як пріоритетів зовнішньої політики, використання сили за кордоном, бажаності багатосторонньої угоди з конкретних питань і необхідності військової передбачливості проти стримування. Деякі з них є більш прицепливими й твердими, ніж інші, деякі є більш ідеалістичними, деякі – прагматичними, і це вірно не тільки на рівні теорій, але й практичної політики. Існують консервативні інтернаціоналісти серед середньозахідних республіканців, на півдні, північному сході; у Торговельній палаті [150].

Неоконсерватори можуть бути визначені як підвид консервативних інтернаціоналістів, що сприяють силовому ідеалізму у зовнішніх справах. Навіть тут є різні відтінки. Неоконсерватори першого покоління, такі як Джин Кіркпатрік, попереджали, що просування питань прав людини відносно американських партнерів може дестабілізувати уряди союзників і забезпечити ріст ще гірших режимів [217, с. 35-45].

Деякі нинішні автори, звичайно описані як неоконсервативні, такі як оглядач Чарльз Краутхаммер, виявляли скепсис щодо того, що революції «Арабської весни» приведуть до створення демократичних урядів, дружніх США, тоді як інші, як Роберт Каган, були набагато більш оптимістичними. У роки Буша популярний коментатор надавав величезного значення політичному впливу неоконсервативних інтелектуалів. Не заперечуючи цього впливу, варто сказати, що вирішальні зовнішньополітичні рішення

при президентові Буші робилися власне самим президентом Бушем. Протягом декількох років після 11 вересня неоконсервативне мислення відчувалося зокрема, в тому, що Буш повідомляв про просування демократії й зняття статусу ізгоя з Іраку [114]. Однак уже під час другого строку Буша неоконсерватори втратили свої аргументи щодо зовнішньої політики. Фактично, підтримка Республіканської партії щодо твердого американського інтернаціоналізму довгий час передувала виникненню неоконсервативних мислителів і простягається далеко за межі цього поняття.

Коли справа доходить до зовнішньої політики Республіканської партії, консервативні інтернаціоналісти володіють більшістю політичних, інтелектуальних і організаційних сил. Кожний кандидат у президенти від Республіканської партії після закінчення «холодної війни» виступав за якусь форму консервативного інтернаціоналізму. Це було в 2012 р., коли партія підтримала кандидатуру губернатора штату Массачусетс Мітта Ромні. Переважна більшість кандидатів у президенти Республіканської партії на 2016 р. також вийшла з консервативного інтернаціоналістського підходу. Наприклад, це був губернатор Флориди Джеб Буш, губернатор Нью-Джерсі Кріс Крісті, губернатор Луїзіани Боббі Джиндал, сенатор Марко Рубіо, представник Піл Райан, колишній сенатор Рік Санторум. Більшість колишніх посадових осіб виконавчої влади в республіканській партії схиляється до якоїсь версії консервативного інтернаціоналізму, також як і більша частина керівництва Конгресу. Республіканські представники Сенату США, як і раніше, є оплотом для консервативних інтернаціоналістів, таких як Джон Маккейн і Ліндсі Грехем [124]. Консервативні інтернаціоналісти впливають і підтримують значну мережу журналів, фондів, аналітичних центрів і мультимедійних засобів. Низка важливих груп інтересів з політичних і правоцентристських питань поділяють позиції інтернаціоналістів. Наприклад, у роки Буша був порив до рішення проблем зовнішньої допомоги й прав людини в Африці й за її

межами. Крім того, велика кількість республіканців Main Street у всіх регіонах країни розуміє, що нинішній економічний добробут Америки усе більше пов'язаний із зовнішніми умовами, і це перешкоджає будь-якій строгій ізоляції від світових справ. У цілому, інтернаціоналістичні настрої, як і раніше, є істотно сильнішими серед американських консерваторів і республіканців, ніж часто сприймається. Це особливо вірно відносно питань, пов'язаних із застосуванням сили за кордоном [169]. Таким чином, сила консервативного інтернаціоналізму заснована не тільки на невеликому числі впливових і добре обґрунтованих захисників. Це також засновано на факті, що більша частина республіканських виборців відмовилася від консервативних політичних позицій на міжнародній арені. Опитування епохи Обама підтверджує це.

Залежно від конкретної зовнішньополітичної проблеми під час обговорення консервативні інтернаціоналісти звичайно становлять як мінімум третину, а іноді й тверду більшість виборців усередині Республіканської партії. Дійсно, республіканські консерватори – це всі американські політичні угруповання в епоху Обама, що найбільше підтримували агресивну зовнішню політику стосовно міжнародних загроз безпеки. Близько 79% республіканців говорили, що «дуже важливо» для Сполучених Штатів залишатися провідною військовою державою миру, а аналогічна частка в 73%, що для Сполучених Штатів дуже важливо залишатися найвпливовішою країною у світі. 60%-70% республіканців говорили, що вони підтримують застосування Сполученими Штатами сили для припинення державної підтримки тероризму, припинення геноциду й запобігання поширенню зброї масового знищення [162, с. 174].

У серпні 2014 р. більше 70% республіканців заявили, що вони підтримують атаки США на Ісламську державу, Ірак і Сирію [269]. Навіть перспектива військових втручань США при Обамі в Лівію й, можливо, у Сирію, зібрала значне число консервативних республіканців у 2011 і 2013 рр. Майже половина республіканців вказали в березні 2011 р., що вони

вірять, що втручання США в Лівії було правильним рішенням. Більше двох третин республіканців регулярно заявляли, що будуть підтримувати атаки США проти Ірану, але не дозволять цій країні здобути ядерну зброю. Відповідно до опитування про військові витрати, найпоширеніша відповідь республіканських виборців полягала в тому, щоб більше оплачувати витрати на національну оборону. Менше 20% воліли подальших військових скорочень. Що стосується боротьби з тероризмом, переважна більшість республіканців підтримували американські авіаудари й військові напади на терористичні табори за кордоном. Більше двох третин виборців з Республіканської партії підтримали американські безпілотні удари проти підозрюваних терористів. Близько 41% республіканців говорили, що антитерористична політика при Обамі не йде досить далеко, захищаючи американців від нападу [116].

Допомога іноземним державам не користувалася широкою популярністю серед населення, почасти тому, що рівень допомоги розглядався як завищений, але більшість республіканців фактично підтримувала вищий рівень допомоги США Африці та Ізраїлю. Дійсно, значна більшість республіканців, як правило, дуже тепло ставляться до Ізраїлю, розглядаючи його як ключового союзника США й підтримуючи його захист у випадку нападу. В основному на питання про те, чи належить Сполученим Штатам демонтувати свої традиційні багатобічні зобов'язання за кордоном, більшість республіканських виборців говорили «ні». Дійсно, виборці Республіканської партії більше підтримували збереження цих зобов'язань, ніж демократи. Більшість республіканців підтримували використання американських військ для захисту традиційних союзників США, таких як Південна Корея, Ізраїль і Тайвань, якщо вони піддадуться нападам. Що стосується Південної Кореї, то, наприклад, більше двох третин республіканців говорили, що вони будуть відстоювати військову допомогу США Південній Кореї у випадку нападу. Більшість республіканців також виступали за широке продовження американської

стратегічної присутності в Європі, Східній Азії й на Близькому Сході. Відповідно до опитування YouGov 2012 р., більше трьох чвертей республіканців були згодні з тим, що «США повинні підтримувати свої нинішні військово-морські сили в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні для захисту вантажних судів, які є провідниками більшої частини торгівлі між США й Азією». Більшість республіканців були згодні, і тільки 18% не згодні з тим, що «США повинні підтримувати альянс НАТО, тому що ми розділяємо загальні цінності й політичні системи з іншими країнами НАТО». І більше двох третин республіканців говорили, що «США повинні зберігати сильну військову присутність на Близькому Сході для запобігання терористичних нападів на США» [162, с. 176].

Консервативні інтернаціоналісти сьогодні, мабуть, не є домінуючим впливом, яким вони були десять років тому, але вони, як і раніше, є основною силою, цілком здатною боротися за керівництво Республіканською партією. Незважаючи на тенденції останніх років, консервативні інтернаціоналісти мають більш агресивні погляди з цілої низки зовнішньополітичних питань, що вкорінене історично, політично, ідеологічно й інституціонально, й ця різниця між ними та демократами не щезне найближчим часом.

Консервативні націоналісти – це третя зовнішньополітична група в складі Республіканської партії, група, що може йти у різних напрямках з питань американської великої стратегії, залежно від обставин. Консервативні націоналісти Республіканської партії мають особливу підтримку з боку Півдня, Заходу, білих виборців робітничого класу, прихильників Чаювання. Консервативні націоналісти за часів Обама формували основні тенденції, розповсюджені в Палаті представників США й у верхівці Республіканської партії. Консервативні націоналісти підтримували могутніх американських військових, не заперечували проти застосування сили проти погроз безпеці. Консервативні націоналісти розглядали множинні аспекти ліберальної інтернаціоналістської традиції, у

тому числі іноземної економічної допомоги, як наївні, марнотратні, загрозові для суверенітету США [111]. Президента Обаму вони вважали слабким і нерішучим з питань національної безпеки.

Консервативні націоналісти переймаються військовими аспектами зовнішньої політики США: витрати на оборону, сховані дії, стратегічні альянси й превентивні збройні дії за кордоном, якщо це необхідно. Водночас їм украй незручні невоєнні аспекти інтернаціоналізму США, в тому числі іноземна допомога, багатобічна організація, державне будівництво, гуманітарне втручання й дипломатичні поступки іншим державам. Історично склалося так, що консервативні націоналісти відкривають різні стратегічні варіанти: від невтручання до зміни режиму, але не цікавляться класичними ліберальними стратегіями інтеграції або розміщення. Консервативні націоналісти мало цікавляться космополітичними проектами світового порядку й глобального керування. Насправді вони цінують збереження національного суверенітету Америки як головну мету саму по собі. Проте, вони вірять у необхідність військової переваги США над будь-яким супротивником [111]. Одним словом, вони віддають перевагу використанню зовнішньополітичних батогів, але не пряників. Ця конкретна суміш якостей залишає їх злегка неописаними загальною категоризацією, оскільки вони не є ні інтернаціоналістами, ні ізоляціоністами, а просто твердими яструбами національної безпеки.

Сьогоднішні консервативні націоналісти в значній мірі є частиною того, що професор Вальтер Рассел Мід з Бард-Коледжу назвав американською «джексонівською» зовнішньополітичною традицією.

Ця традиція, вертаючись до президента Ендрю Джексона, за Мідом, має свою географічну й демографічну базу, особливо на Півдні й внутрішньому Заході, але також серед сільських білих виборців і робочих консерваторів по всій країні. Джексоністи є антирадянськими культурними й політичними популістами, які скептично ставляться до гуманітарних, багатобічних або ідеалістичних проектів, фінансованих елітою за

кордоном. Вони дуже патріотичні і вважають характер американського експерименту унікальним. Джексоністи схильні розглядати міжнародну політичну арену як небезпечне місце, що характеризується справжніми загрозами. Їхній перший інстинкт – не втручатися за кордоном. У той же час вони вважають, що честь, репутація й зобов'язання дійсно мають значення в міжнародних справах, як і в будь-якому іншому аспекті громадського життя. Таким чином, джексоністи віддають перевагу сильному керівництву зовнішньою політикою, надійним американським військовим, щоб перевершувати будь-якого супротивника в реальному світі. Вони не заперечують проти використання твердої сили за кордоном, і коли вони бачать, що Сполучені Штати піддаються нападкам, джексоністи є наполегливими й непохитними. Вони прагнуть уникнути будь-якої ерозії національного суверенітету США й виявляють особливу гордість збройними силами країни. Як офіцерський корпус, так і рядові американські військові дуже добре ставляться до джексоністів.

Джексоністи погано підходять для звичайної академічної зовнішньополітичної дихотомії реаліста або ідеаліста, інтернаціоналіста або ізоляціоніста. Кращий спосіб описати їх – яструбині американські націоналісти – і саме ці консервативні націоналісти формують критичну медіанну з питань зовнішньої політики в рамках сучасної республіканської партії [241, розділ 7].

Історія Республіканської партії з часів Другої світової війни показує центральну роль консервативних націоналістів у формулюванні зовнішньополітичних підходів Республіканської партії. У дні коаліції «Новий курс» ФДР, джексоністи, включаючи південних консерваторів, західних фермерів, робітників Аппалачів, проголосували за демократа. У другій половині XX ст. всі ці підгрупи мігрували в бік Республіканської партії, головним чином через внутрішні питання, але й із зовнішньої політики. Наприклад, південні консерватори були відчужені від демократичної партії з внутрішніх питань, але й гаданою відмовою партії

від лютого антикомунізму після В'єтнаму. Міграція джексоністів з Демократичної партії у Республіканську мала серйозні наслідки для зовнішньополітичних позицій двох основних партій Америки [124]. Це зміцнило агресивні тенденції Республіканської партії, у результаті чого демократи стали набагато більш причепливими з питань зовнішньої політики. Консерватори Республіканської партії, зі своєї сторони, перейшли до більш яструбиної і націоналістичної політики, спочатку після японської атаки на Перл-Харбор у 1941 р., а потім знову після початку «холодної війни» наприкінці 1940-х рр. Загрози комунізму були достатніми, щоб переконати більшість консерваторів відмовитися від мирних зовнішньополітичних традицій невтручання. Навіть сенатор Роберт Тафт на початку 1950-х рр. здавався скоріше джексоністом. Насправді головна скарга консервативних націоналістів, таких як сенатор Баррі Голдуотер, полягала в тому, що антирадянське стримування не просувалося досить далеко, щоб відповісти на виклик СРСР. Голдуотер – чистий джексоніст – виграв кандидатуру Республіканської партії в 1964 р., вказуючи на зростаючий вплив твердих південних і західних консерваторів усередині Республіканської партії. Ці консерватори «сонячного поясу» не змогли захопити Білий дім того року, але вони вказали на довгостроковий напрямок республіканців. Коли Рональд Рейган, нарешті, захопив президентство в 1980 р., стало ясно, що джексоністи Республіканської партії прийшли до влади на найвищому рівні [184, с. 42].

Рейган домігся разючих успіхів як на внутрішньому, так і на міжнародному фронтах. Його приклад залишив сильне враження. У 1990-х рр., після розпаду Радянського Союзу, багато хто із джексоністів Республіканської партії мали спокусу відмовитися від інтернаціоналістської політики, особливо у тому виді, як при Клінтоні. Голова комітету з іноземних справ Сенату сенатор Джессі Хелмс, наприклад, критикував політику Клінтона щодо іноземної допомоги, державного будівництва, контролю над озброєннями, Організації

Об'єднаних Націй і гуманітарної інтервенції. Проте, Хелмс був впевнений, що Сполучені Штати підтримують міць збройних сил, а також тверду позицію проти американських супротивників за кордоном – сполучення проблем, характерних для консервативних націоналістів. На основі зовнішньої політики Республіканської партії джексоністи були щасливі згуртуватися навколо кандидата в президенти 2000 р. Джорджа Буша [172].

Після нападів «Аль-Каїди» у вересні 2001 р., як Буш, так і консервативні націоналісти були переконані в необхідності прийняття більш рішучої стратегії відносно терористичних загроз. Для Буша це означало більші надії на демократизацію арабського світу, і якій він був щиро переконаний. Для джексоністів Республіканської партії це було пов'язане із рішучістю вистежити й покарати кожного, хто може загрожувати Сполученим Штатам. Оскільки консервативні націоналісти могли бачити, що Буш розділяє цю рішучість, вони згуртувалися навколо нього і його підходу, у тому числі у «війні з терором», а також вторгненні в Ірак. Навіть коли окупація Іраку стала проблемою, джексоністи сформували фалангу, що виступала проти капітуляції США в цій війні [121]. Тільки через деякий час після відходу Буша з Білого дому консервативні націоналісти дійсно почали переосмислювати свою підтримку нових та існуючих інтервенцій за кордоном.

Протягом 2009-2010 рр. республіканські націоналісти підтримували військові зусилля США в Афганістані, надаючи важливу двопартійну підтримку військам Обама в цій країні. У 2011 р. джексоністи відчували відразу до невдячного союзника США, Афганістану. Це зробило все ширшою суперечку про американську економічну підтримку таких союзників. У цілому благі наміри втручань США в мусульманському світі виявилися недоречними. Консервативні націоналісти підозрювали, що американська військова інтервенція більше допомагає ісламістському радикалізму, ніж бореться з ним, – і вони озвучили цю підозру в нових

дебатах по Лівії та Сирії. Побоюючись того, що Обама в 2011 р. втрутиться у Лівію, більшість націоналістів Республіканської партії виступила проти цього. Така ж картина повторилася в серпні й вересні 2013 р. стосовно Сирії [177, с. 557]. Республіканські націоналісти відкрито зневажали стиль керівництва Обама. Дійсно, найбільшим фокусом для джексоністів була протидія президентові Обамі, через переконання, що його внутрішньополітичний порядок денний є серйозною загрозою для американських традицій обмеженого уряду. Інтенсивність цієї переконаності мала побічні ефекти у зовнішній політиці й національній безпеці США.

Такі кандидати у президенти 2012 р. як Мішель Бахманн і Рік Перрі підтримали консервативний націоналізм у зовнішніх справах. Так само, як і сенатор Тед Круз, кандидат у президенти 2016 р., та колишній губернатор Аляски Сара Пейлін. Ліві еліти їх зневажають як «дуже консервативних» [111]. Однак, у Республіканській партії саме це є їхньою силою.

Особливої уваги заслуговує з'єднання Чаювання з консервативним націоналізмом. Зовнішні спостерігачі часто припускають, що Чаювання повинне бути ізоляціоністським або анти-інтервенціоністським з питань зовнішньої політики. Більшість, однак, цього не робить. Відповідно до низки опитувань суспільної думки, набір зовнішньополітичних поглядів, що висловлюються прихильниками Чаювання з 2009 по 2010 р., був яструбиним американським націоналізмом, скептично настроєним із приводу нових втручань у Сирії й Лівії, але, безсумнівно, таким, що підтримує надійні контртерористичні кампанії, сильну національну оборону й тверду позицію стосовно численних супротивників США за кордоном. Більша частина плутанини на цю тему пояснюється тим, що для прихильників Чаювання зовнішня політика не є їхнім основним завданням. Рух Чаювання розвивався як реакція на внутрішню політику президента Обама в 2009 р.; основними проблемами були обмежений уряд, надмірні федеральні витрати й конституційний консерватизм. Це, мабуть, мало

деякий побічний вплив на зовнішню політику США. Проте, основний наголос на внутрішні проблеми – це не те ж саме, що чітка прихильність до ізоляціонізму. Насправді, більшість прихильників Чаювання зовсім не є ізоляціоністами. Вони просто зосереджуються на внутрішніх питаннях і приділяють особливу увагу збереженню національного суверенітету США [111].

Найдраматичніший символ Чаювання (історичний прапор Гадседена зі спіральною змією на жовтому тлі, що повідомляє: «Не наступай на мене») яскраво виражає ці різні напрямки. Заяву змії можна розглядати як перевагу невтручання, якщо це можливо. Її також можна сприймати як відмову від відступу й попередження про бій. Це саме сполучення інстинктів характеризує консервативних американських націоналістів і донині.

2.4. Вплив суспільної думки на адміністрацію Обами.

Алексис де Токвиль, як правило шанувальник американської системи керування, вважав, що вона не підходить для міжнародних відносин. Він був переконаний, що в такій демократії, як американська, нестійка й слабо інформована суспільна думка зірве можливість серйозної зовнішньої політики. Як сказав Токвиль, «демократії важко погодити деталі великої справи, зафіксувати якийсь план і провести його з рішучістю, незважаючи на перешкоди» [93, с. 229].

На щастя, великий французький письменник був не зовсім правий. Пізніші дослідження, як правило, дискредитують думку, що суспільна думка безладна, хитка й нераціональна, коли мова заходить про основні питання іноземних справ. Зрозуміло, громадськість у Сполучених Штатах не приділяє пильної уваги більшості міжнародних питань, і, дійсно, іноді відбуваються коливання думок у народних настроях. Існує певна історична закономірність циклічних підйомів і спадів у суспільній підтримці американської активності за межами країни. Але ці коливання зазвичай

засновані на реальному досвіді й не обов'язково є ірраціональними. Наприклад, після Першої світової війни громадськість не хотіла повторення цього конкретного військового досвіду. Після Другої світової війни громадськість була більш схильна до того, щоб Сполучені Штати продовжували брати участь на міжнародному рівні на регулярній основі, особливо з урахуванням погрози з боку Радянського Союзу. У середині 1970-х рр., після виходу США з В'єтнаму, суспільна думка ухилялася від будь-яких подібних втручань і взагалі від зовнішньополітичних проблем. Після радянського вторгнення в Афганістан американська громадськість знову була готова до більш твердих відповідей на погрози своїй безпеці. Під час президентства Білла Клінтона громадськість не розглядала зовнішню політику як пріоритет. Після терактів 11 вересня 2001 р. більша частина громадськості була готова підтримати воєнні дії за кордоном протягом декількох років [169]. Жодне з цих зрушень не відбулося саме по собі. Однак вони створили певні політичні стимули для політиків, у тому числі президентів, – або пручатися, або підтримувати наполегливі стратегії зовнішньої політики США, залежно від коливання циклу суспільної думки.

При Обамі стан суспільної думки з питань зовнішньої політики був досить ясним. Опитування суспільної думки, проведені в період між 2010 і 2013 рр. такими організаціями, як Gallup, Pew і Чиказька рада з глобальних питань, говорять про аналогічну ситуацію: громадськість у Сполучених Штатах утомилася від недавніх військових зусиль і взагалі не схильна до нових військових інтервенцій за кордоном. Інакше кажучи, Сполучені Штати переживали значний спад у ще одному колі суспільної думки щодо стратегічної активності. Цей спад фактично почався під час другого строку президента Джорджа Буша у відповідь на американські страхи щодо Іраку й прискорився при президентові Обамі. Опитування, проведене у 2011 р., показало, що близько 58% американців хотіли, щоб Сполучені Штати «сконцентрувалися на проблемах вдома», а не «проявляли активність у світових справах». У Сполучених Штатах була висловлена думка про

можливість збройної інтервенції в Лівії в 2011 і Сирії в 2013 р. Підтримка воєнних дій США в Афганістані в 2010-2011 рр. супроводжувалася різким зниженням, а 67% американців прийшли до висновку у липні 2013 р., що афганська війна «не варта того» [248].

Популярне бажання в Сполучених Штатах усунути американські війська з цього конфлікту виросло з такою ж швидкістю. Суспільне розуміння бюджетних обмежень тільки підсилило такі відчуття.

Однак будь-який висновок про те, що американську громадськість раптово охопив ізоляціонізм в епоху Обама, є обмеженим. З цілої низки конкретних питань більша частина громадськості, як і раніше, готова була підтримати ключові складові «великої стратегії» США. Наприклад, біля двох третин американців підтримували використання безпілотників для ударів по підозрюваним у тероризмі; менше 20% – проти. Переважна більшість також підтримала американські авіаудари проти Ісламської Держави Іраку і Сирії у вересні 2014 р. Що стосується Ірану, то численні опитування показали, що більше 50% американців будуть підтримувати повітряні атаки США проти цієї країни, а не дозволять їй розробляти ядерну зброю [140].

Що стосується витрат на оборону, то у 2013 р. тільки 36% uważали, що Сполучені Штати занадто багато витрачають на національну оборону. Що стосується китайсько-американських відносин, то громадськість у Сполучених Штатах більше турбує ріст китайської влади, особливо в її економічному аспекті, ніж більшість закордонних американських політичних еліт. Відповідно до опитувань, проведених Чиказькою радою з глобальних питань, серед громадськості немає підтримки щодо руйнування більшості американських баз або союзів, успадкованих від останніх сімдесятьох років. Більше 50% американців, як і раніше, вважають, що для Сполучених Штатів важливо залишатися самою впливовою країною світу, а також провідною воєнною державою. Тому громадськість зовсім не вимагає систематичного зменшення світової ролі

Америки. Народне відчуття відносно міжнародних зобов'язань США більше залежить від конкретної проблеми [162, с. 112].

Громадськість, як правило, більш скептична й песимістична, ніж думки ліберальної еліти щодо можливостей міжнародного співробітництва за допомогою пристосування. Але деякі компоненти «великої стратегії» Обама, зокрема, сполучення ударів дронів і спеціальних операцій проти терористів «Аль-Каїди» разом з явним бажанням як вийти, так і уникнути великих військових втручань на місцях, — це не тільки частина доктрини Обама, вона була популярна серед громадськості [170].

З важливої низки питань, пов'язаних з допитом, затримкою й визначенням підозрюваних терористів, політика Обама відійшла від цивільної лібертаріанської позиції після того, як він увійшов у Білий дім. Це розчарувало лівих, але заспокоїло центр. Що стосується боротьби з тероризмом, то Обама повернувся або навіть вийшов за рамки багатьох практичних методів адміністрації Буша. Але це було навряд чи тому, що в Обама не було основних політичних переконань. Навпаки, він дуже хотів зберегти прогресивну внутрішню політичну програму й розглядати дебати з таких питань, як Гуантанамо. Тому він рушив до центра в окремих питаннях національної безпеки, щоб зберегти політичний капітал у пошуках своєї внутрішньої програми. Можливо також, що колись він усвідомив практичні обмеження строгої цивільної лібертаріанської позиції щодо терористів. У всякому разі, ця комбінація контртероризму зі скромним міжнародним скороченням була справедливим відбиттям того, чого хотів середній американський виборець, і протягом першого строку громадськість дала Обамі відносно високі оцінки, схвалюючи його політику в іноземних питаннях.

В опитуваннях Геллапа, проведених протягом 2012 р. від 36% до 45% громадськості схвалювали управління президента економікою. Це було приблизно схоже на низькі оцінки, які він одержав по цьому питанню протягом більшої частини свого перебування на посаді президента. З

зовнішньої політики, для порівняння, він одержав рейтинги схвалення від 47% до 49% на тих самих опитуваннях. Це навряд чи звучало як схвалення, але, принаймні, він вийшов з небезпечної зони: для демократичного президента, що хоче залишити істотну спадщину внутрішньої політики, це було значним досягненням [248].

Цікаво, що влітку 2013 р. рейтинг схвалення зовнішньої політики Обама впав нижче 40% у декількох опитуваннях і ніколи не піднімався до рівня його першого строку. Це збіглося із загальним зниженням схвалення президента в усіх напрямках, але також було пов'язане з досить різким падінням його оцінок зовнішньої політики [248].

Первісним каталізатором, очевидно, було подолання кризи в Сирії в 2013 р. У той час як публіка не була у захопленні, як Обама, щодо перспектив американських авіалайнерів у Сирії, виборці були стурбовані напрямком керівництва зовнішньої політики президента, що коливався й був нерішучий. Як не дивно, його очевидне бажання розглянути всі можливі заперечення проти своєї власної політики в Сирії, були політично приречені на провал, оскільки в остаточному підсумку склалося непереборне враження того, що він один зі слабких лідерів. За станом на середину 2014 р. його рейтинги з питань зовнішньої політики не відновилися [269].

Необхідно, щоб президенти додержувалися більшості обіцянок із питань зовнішньої політики. Виборці обирають президента, щоб очолити країну, серед іншого, при розумінні, що він несе унікальні обов'язки. Більшість виборців не мають і не претендують на величезний досвід у складних міжнародних і військових питаннях. Тому точність опитувань суспільної думки з таких питань може бути досить оманливою. Більшість громадськості не має сильного інтересу щодо численних детальних питань зовнішньої й національної політики безпеки.

Відсутність уваги до міжнаціональних подій не те ж саме, що й ізоляціонізм. В ізоляціоністів є фіксовані, докладні погляди на питання

зовнішньої політики. З іншого боку, у громадськості є погляди, які є більше амбівалентними, гнучкими. Якщо й коли президент вирішує діяти в іноземних справах, певний відсоток американської громадськості згуртується на його боці, принаймні на якийсь час, після чого він буде оцінюватися з погляду результатів.

«Велика стратегія» США робиться президентами, а не публікою. Суспільна думка встановлює широкі обмеження, і виборні посадові особи повинні бути сприйнятливими до таких обмежень, або вони не будуть вибрані. Але сам факт народної амбівалентності, коли мова заходить про зовнішню політику, вимагає від президентів діяти, вибирати й приймати рішення по-своєму. Президенти можуть висловлюватися з питань зовнішньої політики, формувати народні дебати й намагатися підштовхнути напрямок думок. І навіть якщо не вдається переконати більшість у якомусь конкретному питанні, факт полягає в тому, що президенти можуть діяти на власний розсуд, коли вважають, що це правильно. Основне питання полягає в тому, чи готові президенти витратити політичний капітал на міжнародні питання, які дійсно життєво важливі. Тому розумно судити про американську «велику стратегію» при Обамі не тільки з погляду того, чи відповідає вона вибору середнього виборця з низки конкретних питань, але й чи представляє вона модель такого президентського керівництва за кордоном, що фактично відповідає національним інтересам.

Як публічні, так і публіцистичні коментатори часто писали, що багато структурних, економічних, бюрократичних і внутрішніх політичних сил, що стоять за американською зовнішньою політикою, настільки тиснуть, що президенти не мають справжньої можливості для маневру. Проте, пильне спостереження показує, що президенти мають значну свободу дій для прийняття стратегічних міжнародних політичних рішень, коли вони цього хочуть. Очевидно, що вимоги до президента величезні. Проте, саме президент вирішує, як ці різні вимоги будуть реалізовані. Тут

можливі варіанти й альтернативи. Президенти можуть керувати, торгуватися, підштовхувати, координувати, висловлюватися й установлювати політичний порядок денний. Ключовим питанням є один із пріоритетів, у тому числі питання про те, чи готовий президент витратити політичний капітал для впровадження політики зовнішньої й національної безпеки. Стиль лідерства президента Обама в зовнішній політиці став загадкою для політологів. В Обама було багато особистих якостей, які звичайно належать ученим: інтелект, адаптивність, аналітична здатність, особиста самодисципліна, навмисна манера й апетит до інформації. Проте його зовнішня політика часто відзначалася невдачами і дисфункціями.

Висновки до розділу 2.

У сучасну епоху американський зовнішньополітичний апарат в основному орієнтований на президента. Президент – глава держави, головнокомандуючий і лідер партії. Жодна інша людина по-справжньому не здатна й не наділена повноваженнями зважувати, судити й діяти щодо суперечливих внутрішніх і міжнародних пріоритетів від імені національних інтересів. У бюрократії, коли справа стосується зовнішньої політики, президент не просто один з багатьох. Саме президент визначає відносний вплив інших бюрократичних гравців, у тому числі держсекретаря. Так само, хоча Конгрес грає життєво важливу конституційну роль у формуванні зовнішньої політики США, у реальності саме президенти лідирують у цьому питанні. Суспільна думка є потужним всеосяжним впливом, тому що так й має бути в рамках демократії, але суспільна думка не приймає зовнішньополітичні рішення. По-перше, існує значна невизначеність, неухважність і непевність серед широкої громадськості, коли мова йде про конкретні міжнародні проблеми. Таким чином, індивідуальність, переконання й стиль керування президентів дійсно мають важливе значення.

Краща координація й розширення прав і можливостей політико-планувальних осередків може допомогти президентові досягти більш вірного стратегічного підходу до зовнішньої політики США. Бюрократичні перешкоди на шляху поліпшення міждержавних відносин довгий час передували адміністрації Обама. Альтернативою кращої стратегічної координації була триваюча дисфункція на найвищому рівні, що вела до регулярних практичних невдач. Одним з варіантів для президента було б заснування нової координаційної ради стратегічного планування, у якій присутні представники засобів планування політики у всіх відповідних агентствах. Така рада могла б допомогти як президентові, так і його провідним радникам у Раді національної безпеки більш ефективно координувати стратегію національної безпеки.

Президент Обама впровадив непотрібний режим більш високих податків, гіперрегуляції й надмірної заборгованості, які разом перешкоджали економічному росту країни. Протягом восьми років президентства Обама країна рухалась у ліберальному напрямку, однак політика в області зовнішньої й національної безпеки, головним чином прискорений демонтаж військової моці й альянсів Америки, тільки збільшили тривожні тенденції, що залишились у спадок новій адміністрації.

Президентство Обама логічно вело на наступних виборах до поразки демократів та перемоги м'язового американського реалізму, що призивав до стратегій посиленого тиску на американських супротивників за кордоном, й міг розраховувати на підтримку більшості республіканців. На загальних виборах більшість республіканців брала участь у номінації Республіканської партії, незалежно від їхньої зовнішньополітичної позиції. Дійсно, значна частина консервативної опозиції до міжнародного підходу Обама виходила з глибокої недовіри президентові, його стилю керування і його політичним пріоритетам, насамперед з внутрішніх питань.

РОЗДІЛ 3

РЕАЛІЗАЦІЯ ДОКТРИНИ ОБАМИ:

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Коли Барак Обама вперше балотувався на пост президента в 2007-2008 рр., він сформулював низку ключових зовнішньополітичних пріоритетів і положень. Прихильність їм президент підтвердив уже протягом першого року перебування в Білому домі. Суть нових ініціатив зводилася до неявного, але досить значного коректування глобальної стратегії США.

Пропоновані Обамою зміни включали: 1). Скорочення численних елементів «війни з терором» адміністрації Буша (тюремні арешти, допити, строгий нагляд, захоплення/вбивства підозрюваних терористів): «Ми відкидаємо як помилковий вибір між нашою безпекою й нашими ідеалами». 2). Прискорення миротворчого процесу між Ізраїлем і Палестиною, особливо прохання до ізраїльтян припинити подальші поселення на Західному Березі й дипломатично співробітничати із Сирією. 3). Американська дипломатична програма підтримки мусульманського світу, «заснована на спільних інтересах і взаємоповазі». 4). Поновлення боротьби з «Аль-Каїдою» і її союзниками в Афганістані. 5). Ліквідація ядерної зброї, як офіційно проголошений політичний курс США, підкріплений безліччю ініціатив, що стосуються контролю над ядерними озброєннями й нерозповсюдженням. 6). Пряма дипломатія і її поширення на противників США, включаючи лідерів Ірану й Північної Кореї, держав, що ігнорують міжнародні норми: «Ми простягнемо руку, якщо ви захочете розтиснути кулак». 7). Додання американо-російським відносинам теплішого характеру для рішення цілої низки загальних проблем. 8). Стратегічне перестрашування відносин з Китаєм у цих же цілях. 9). Відмова від концепції «балансу сил» або політики «стримування» як застарілої й недоречної в ХХІ ст. 10). Припинення війни в Іраку. 11).

Скасування «повістки поширення свободи у світі» (freedom agenda) адміністрації Буша на Близькому Сході й будь-де ще. 12). Легший, обережніший, багатобічний, не потребує великих витрат підхід до військового втручання США за кордоном. 13). Зміна пріоритетів національної безпеки США відносно таких проблем, як убогство, геноцид, економічний розвиток, хвороби, глобалізація, проблеми жінок. 14). Спеціальна місія «урятувати цю планету», взявши на себе ініціативу у боротьбі зі зміною клімату. 15). Ширше застосування рішень міжнародних організацій, «м'якої сили», «розумної сили» і методів глобального керування для рішення проблем колективними діями по усьому світі. 16). Всеосяжне перемикає уваги з міжнародних військових питань на внутрішні соціально-економічні проблеми, наприклад, структуру федеральних витрат. 17). Відновлення морального статусу Америки, її «сили приклада» і її репутації на міжнародній арені в рамках вищезгаданих ініціатив.

Нові ініціативи супроводжувалися голосними заявами про незмінну антипатію до попереднього президента. Запропоновані політичні зміни супроводжувалися значним акцентом (особливо, в 2008 – на початку 2009 р.) на риторичних навичках, особистому оточенні, харизмі й зверненні Обама до міжнародного співтовариства. Обама і його самих відданих прихильників зв'язувало переконання у тому, що безпрецедентна біографія людини і його особисті якості можуть сприяти змінам не тільки в американській зовнішній політиці, але й у міжнародних відносинах у цілому.

У якості президента, що вступав на посаду, Обама не мав наміру позбавити Америку провідної ролі у світових справах. По суті, він вимагав «далекоглядного керівництва» для відновлення цієї ролі, виходячи з того, що національна безпека й добробут США залежать від стану безпеки й благополуччя в інших частинах миру. Виходячи зі старих стратегічних

зразків, Обама, як і більшість президентів, запропонував застосувати різноманітні зовнішньополітичні інструменти і підходи.

3.1. Близькосхідна стратегія Б. Обами.

Напади 9/11 зробили боротьбу з радикальними джихадистами головним пріоритетом американської політики. Особливості політики на Близькому Сході також вийшли на перший план, пропонуючи можливість розгортання американської влади за кордоном. Оскільки «Аль-Каїда» була частиною ідеологічного руху, коріння якого спричинено економічною, соціальною та політичною дисфункцією на Близькому Сході, можна стверджувати, що загроза джихадизму збережеться, доки цей регіон не буде успішно лібералізований та модернізований. Атаки 11 вересня мали психологічний вплив, прищепили страх і бажання помсти, послабили внутрішні перешкоди на розгортання американської влади і призвели не просто до посилення антитерористичних настроїв, а й до масштабної кампанії, спрямованої на досягнення загальної безпеки шляхом кардинального трансформування світу. Команда Дж. Буша вибрала Ірак в якості своєї наступної цілі, і саме по собі вторгнення проходило безперешкодно, але потім вони зіткнулися з проблемами, бо мало думали про те, що буде у пост-саддамську епоху. Останні місяці Буша призвели до фінансового колапсу, який направив національну та глобальну економіку на різкий спад. Буш заповідав своєму наступнику розділену країну, економічну катастрофу та дві війни.

Адміністрація Обами прагнула змінити те, що вважала помилковим у адміністрації Буша, «пере-балансувати наші довгострокові пріоритети, щоб ми успішно вийшли за межі сучасних воєн та зосередили нашу увагу та ресурси на більш широкому колі країн та викликів» [277, с. 6].

Ще не ставши президентом, Обама ясно виразив свою надію на те, що американські дії посприяють полегшенню транснаціональних зусиль по боротьбі з тероризмом, підриваючи підтримку в мусульманському світі

таких груп як «Аль-Каїда». Обама заявив, що Сполучені Штати виведуть збройні сили з Іраку; «покладуть кінець застосуванню катувань»; закриють виправну установу в затоці Гуантанамо; почнуть займатися інформаційно-аналітичною роботою, спрямованою на мусульман по усьому світі; будуть наполягати на мирній угоді між Ізраїлем і палестинцями. Обама очікував, що не тільки США, але й самі ізраїльтяни швидко почнуть мирні переговори, накладаючи заборону на будівництво нових єврейських поселень на Західному березі й у Єрусалимі. Разом подібні заходи сприятимуть підриву антиамериканських поглядів у міжнародному просторі [118].

Обама із самого початку зобов'язався дати відсіч центру «Аль-Каїди» у Пакистані й Афганістані. Однак Обама ясно дав зрозуміти, особливо коли вперше балотувався на пост президента в 2007 р., що він згодний з міжнародною критикою, а саму адміністрацію Буша розглядає як головне джерело проблем в американській зовнішній політиці. Що ж стосується боротьби з тероризмом, як і багатьох інших питань, Обама неодноразово заявляв, що Сполучені Штати втратили більшу частину свого доброго імені при Буші, і що комплекс інших стратегічних заходів, так само, як і інший лідер, можуть відновити й статус, і репутацію [107, с. 63].

Але після того, як Обама став президентом, стало ясно, що повториться той самий сценарій, що був при Буші [276]. Частково це пояснювалося тим, що адміністрація Буша, обрана на два терміни, імплементувала безліч заходів у боротьбі з тероризмом під сильним тиском з боку Конгресу, груп інтересів і національних судів. У сполученні з недостатньою рішучістю з боку нового президента подолання усталеної системи становило величезну проблему.

Президент дозволив лише мінімально необхідне військове втручання у наступні роки. Від Сирії до України, від Ємену до Ірану було зроблено все, щоб уникнути ще однієї трясовини. Інструментами національної

безпеки президента стали санкції та переговори. Обама свідомо вибрав «зовнішню політику, спрямовану на зменшення американського тиску» [5, с. 7]. Критики справедливі щодо зменшення глобальної ролі США. Але адміністрація не відмовилася від традиційної стратегії. Президент зазначив, що в 2010 р. Сполучені Штати «створили торговельні мережі, підтримувані міжнародною архітектурою законів та інституцій, і пролили американську кров на чужі землі для формування світу, в якому більше людей і націй зможе визначити власні долю і жити з миром і гідністю, на яку вони заслуговують» [277, с. 7].

Обама все-таки вніс істотні зміни в політичний курс і визначив межі антитерористичних заходів в одних регіонах, фактично розширюючи їх в інших, зокрема, у Пакистані і Ємені, які прийняли на себе удар американців. Зрештою, його стратегія у боротьбі з тероризмом виявилася гібридною, й містила в собі елементи «відкоту» і «стримування», як і елементи «примирення» й «скорочення витрат».

Головним успіхом президента в цій сфері стало вторгнення американців на секретну базу Усами бен Ладена в травні 2011 р. Згодом Білий дім скористався цим досягненням для виправдання свого курсу стратегічного скорочення США, особливо в Афганістані, прикриваючись тим, що «Аль-Каїда» тримається з останніх сил [228]. Інакше кажучи, всеохоплюючі зусилля президента були прагненням до скорочення успадкованих воєн, включаючи війну з тероризмом.

Переобираючись в 2012 р., Обама заявив, що «Аль-Каїда» стоїть на шляху до повної поразки». Основний аргумент президента, як це було продемонстровано в травні 2013 р. в Університеті національної оборони, полягав у тому, що хоча «місцеві ополченці й екстремісти» можуть атакувати «легкі мішені», але «ядро «Аль-Каїди» є оболонкою колишньої суті» [287]. Це значно занижувало ступінь небезпеки.

Після «Арабської весни» (2011-2013 рр.) провідні об'єднання «Аль-Каїди» та їхніх однодумців, таких як ІДІЛ, взяли під контроль ослаблені

держави Ірак та Сирію, частину території Афганістану та Лівії. ІДІЛ була заснована йорданським радикалом Абу Мусаб Аз-Заркаві у 1999 р., а з 2004 р. присягнула на вірність бен Ладену. Тому неофіційно ІДІЛ почали звати «Аль-Каїда в Іраку» [123]. Відсутність там американських військ сприяла такому повороту подій.

Незадовільну реакцію Обама на події «Арабської весни» легше зрозуміти в руслі того, що процес радикальної трансформації низки політичних режимів, що раніше визначали порядок денний, було сприйнято у Вашингтоні надзвичайно неоднозначно.

Запропоновані Обамою в 2009-2010 рр. проекти співробітництва з основними правлячими режимами країн арабського світу характеризувалися наголосом на необхідності *new beginning* між США та арабським світом, що було би засноване на урахуванні «спільних інтересів» обох сторін [299]. Тим не менше, за винятком питання про посилення зовнішньоекономічних санкцій проти Ірану в 2010 р., загальний напрямок близькосхідної політики Сполучених Штатів у 2009-2010 рр. визначався прагненням відійти від геополітичного активізму, притаманного адміністрації Дж. Буша - мол., та відновити стабільні відносини з провідними регіональними режимами. Таким чином, на момент початку «Арабської весни» американська політика на Близькому Сході доволі сильно відійшла від одностороннього інтервенціонізму, характерного для часів президенства Дж. Буша - мол.

У зв'язку з цим видається цілком зрозумілим, що початкова реакція адміністрації Обама на події «Арабської весни» в Тунісі та Єгипті – державах, що з кінця 1970-х рр. стали ключовими союзниками США на Близькому Сході, – носила доволі хаотичний характер. У випадку з Тунісом, участь США в урегулюванні ситуації після падіння режиму З. А. Бен Алі видається мінімальною, що може бути почасти пов'язано з низьким рівнем внутрішньополітичного радикалізму.

Натомість, у контексті революційного процесу в Єгипті Обама зайняв обережну позицію, відмовившись від надання однозначної підтримки як протестувальників, що виступали за усунення від влади Х. Мубарака та О. Сулеймана, так і урядові Мубарака в його жорстких діях проти демонстрантів. Це рішення, як писав, наприклад, Л. Кияниця, було зумовлено кількома чинниками, в першу чергу – давнім стратегічним співробітництвом між США та Єгиптом, визначною роллю тодішнього єгипетського керівництва в підтримці вигідного США консенсусу в арабському світі, та традиційними зв'язками між урядом Мубарака та Ізраїлем як стратегічним партнером США на Близькому Сході. Однак із зростанням інтенсивності протестного руху адміністрація Обама поступово почала відходити від попередньої позиції невтручання в конфлікт у бік більш активної підтримки єгипетських антиурядових сил. За цих умов адміністрація США прийняли рішення про підтримку як традиційного військового керівництва Єгипту, уособленого перехідним правлячим режимом – владою ВРЗС, так і поміркованої частини єгипетських «Братів-мусульман», що могли б зіграти роль «демократичної» альтернативи радикальнішим ісламістським рухам, зокрема – представникам політичного салафізму. Про існування домовленостей між «Братами-мусульманами» та американським урядом стало відомо в січні 2012 р., під час зустрічі між М. Мурсі та заступником державного секретаря США У. Бернсом [32]. Тому можна припустити, що подальша поміркована політика уряду Мурсі в плані єгипетсько-ізраїльських відносин, що рішуче контрастувала з його радикальними заявами та політичними кроками стосовно сирійської кризи та конфліктної ситуації з Ефіопією щодо питань водопостачання останньої з басейну р. Ніл, могла бути зумовлена прагненнями «братів-мусульман» уникати прямого зіткнення з США через можливу дестабілізацію єгипетсько-ізраїльського прикордоння – як на Синаї, так і в секторі Газа. У подальшому зайнята США позиція стосовно перевороту 3 липня 2013 р. та

усунення від влади президента М. Мурсі пояснювалася небажанням Обама розглядати прихід до влади в Єгипті військових як «державний переворот», тож, з точки зору уряду США усунення від влади Мурсі було політично обґрунтованим кроком. Але несподіванкою для адміністрації Обама стала спланована атака ВПС Єгипту та ОАЕ, традиційних союзників США на Близькому Сході, проти сил «Лівійського світанку» в серпні 2014 р. Зокрема, відмова офіційного Каїру проінформувати Сполучені Штати щодо наступних цілей атак їхніх ВПС у межах Лівії може бути сприйнята як сигнал стосовно погіршення американо-єгипетських відносин після повалення Мурсі.

У ситуації з революцією та громадянською війною в Лівії Сполучені Штати продемонстрували схильність до заснованої на політичному ідеалізмі політики «гуманітарних інтервенцій», що лежала в основі близькосхідної стратегії США у 2000-х рр. Одним із чинників, що, на думку Кияниці, справив безпосередній вплив на підтримку адміністрацією Обама радикального варіанту розв'язання лівійської кризи стала успадкована від часів «холодної війни» модель ставлення до Лівії як до принципового супротивника американської гегемонії на Близькому Сході [32]. Незважаючи на те, що режим Каддафі неодноразово демонстрував свою схильність до співробітництва з Сполученими Штатами та ЄС як в економічній сфері, так і в плані протидії ісламістському радикалізму, його сприйняття в Білому Домі загалом залишалося в межах, визначених геополітичною практикою доби «холодної війни». Однією з причин чого міг бути панарабістський та панафриканістський політичний дискурс режиму Каддафі, що викликав негативну реакцію американських політичних кіл [43]. Хоча уряд Сполучених Штатів відіграв достатньо обмежену роль в організації та проведенні військово-повітряної операції сил НАТО в Лівії, що безпосередньо зумовило падіння влади Каддафі, надана ним моральна та політична підтримка обумовила успішне проходження цього військово-політичного процесу, сприяла

сек'юритизації на території посткаддафїтської Лівії. У ході військово-політичного розв'язання лівійської кризи 2011 р. особливо яскраво проявилася така характерна риса «доктрини Обама» як прагнення до відходу від односторонньої участі в «гуманітарних інтервенціях» на користь багатосторонніх ініціатив, що були б санкціоновані легітимними інституціями міжнародного суспільства, такими як РБ ООН. Зокрема, напередодні обговорення «лівійського питання» на засіданні РБ ООН, що завершилося ухваленням резолюції № 1973, яка фактично надала «зелене світло» військово-повітряній операції держав-членів НАТО, державний секретар Клінтон наголосила на важливості прийняття рішення щодо втручання в громадянську війну в Лівії в межах системи ООН [42]. У той же час, після перемоги антикаддафїтських сил у громадянській війні в Лівії, Сполучені Штати не спромоглися сформулювати скільки-небудь послідовної стратегії постреволюційної стабілізації та переходу до ліберально-демократичного політичного режиму в цій державі. Ісламістські терористи й ополченці скористалися скиненням Каддафі й слабкістю наступного лівійського уряду в 2011 р., утворивши поле для передачі зброї й бойовиків через цей регіон.

Своєрідним символом та водночас яскравим проявом нездатності адміністрації Обама ефективно впливати на розвиток військово-політичної ситуації в Лівії стали події 11 вересня 2012 р., пов'язані з атакою ісламістських бойовиків-учасників одного з воєнізованих джихадистських угруповань, які на той момент контролювали значну частину території Східної Лівії (в залежності від відповідної версії, або «Аль-Каїди в Ісламському Магрибі», або групи «Ансар-аль-Шаріа»), на приміщення американського посольства в Лівії, яке на той час розміщувалося в Бенгазі, та сусіднього розвідувального пункту ЦРУ. Внаслідок цього нападу сталося те, чого американці не могли й представити: трагічно загинув посол США Крістофер Стівенс і ще чотири американських дипломати та співробітники ЦРУ.

Практична відсутність скільки-небудь жорсткої та скоординованої реакції на атаки радикальних ісламістів проти американських дипломатичних установ на території Лівії в 2012 р., викликала різко негативну реакцію політичних кіл, яких зазвичай асоціюють з «неоконсерваторами». Загалом же, поєднання небажання адміністрації Б. Обами взяти на себе реальну відповідальність за боротьбу з лівійськими ісламістами із взяттям єгипетським керівництвом на себе ініціативи з розгрому одного з їхніх основних угруповань може вважатися проявом глибокої кризи регіональної стратегії Вашингтону стосовно Магрибу та Північної Африки в цілому.

Натомість ІДІЛ, як і пізніша «Джебхат ан-нусра», офіційно визнана як відгалуження від «Аль-Каїди» в 2013 г., почала відігравати провідну роль у збройному заколоті проти сирійського диктатора Башара Асада. Більше того, сирійська громадянська війна залучила тисячі бойовиків-джихадистів із усього світу, перетворивши її на проблему внутрішньої безпеки США та їхніх європейських союзників. Через великий регіон Північної Африки, включаючи Алжир, Малі, Нігер і Лівію, «Аль-Каїда» в ісламському Магрибі різко розширила свою діяльність після 2011 р., а також приєдналася до таких джихадистських груп як «Ансар аль-шаіра» в Лівії. У Єгипті джихадистські бойовики співробітничали з бедуїнськими племенами, щоб використовувати Синайський півострів як свою основну базу під час перебування у владі «Братів-Мусульман» у 2012-2013 рр. У Ємені «Аль-Каїда» розгорнула на Аравійському півострові боротьбу з урядом, підтримуваним Сполученими Штатами, і заохочувала повторні терористичні атаки на США, як правило, використовуючи при цьому зв'язок радикально настроєних громадян Америки з бойовиками Аравійського півострова. Це стосувалося, приміром, грудневого терориста-смертника, який у 2009 р. спробував підірвати літак Northwest Airlines, на якому перебувало біля трьох сотень людей; нападу в 2009 р. Нідаля Маліка Хасана на армійський пост у Форт-Худі, штат Техас, у результаті чого

загинуло 13, і були поранені 30 осіб. Спроби терористичних атак з боку бойовиків Аравійського півострова на Близькому Сході й усередині США тривали й у наступні роки. У Сомалі «Аль-Каїда» об'єдналася з терористичним угрупованням «Харакат аш-шабаб», щоб боротися з підтримуваним Америкою урядом Сомалі, здійснюючи також напади на Кенію. У Нігерії бойовики «Боко Харам» продовжували терористичну діяльність, прагнучи встановити твердий режим шаріату. Те ж саме можна сказати про Кавказький емірат, союзника «Аль-Каїди» у Чечні й Дагестані. Зрештою, центральна частина цього угруповання продовжувала свою діяльність у Пакистані під головуванням Аймана Аз-Завахірі, спадкоємця бен Ладена. Ця частина «Аль-Каїди» була майже знищена США в 2002 р., однак ще грає важливу допоміжну роль. Група Аз-Завахірі зберегла свою роль у системі регіональних сил і спробувала реабілітуватися після виводу американських військ з Афганістану [147].

Барак Обама, однак, ігнорував ці факти, підкреслюючи розмежування між місцевими ополченцями, терористами-одинаками, регіональними союзниками й основою «Аль-Каїди», щоб довести, що врешті-решт «Аль-Каїда» відступає». Однак, поводячись подібним чином, він переоцінив власні успіхи в боротьбі з тероризмом і недооцінив постійний характер цієї загрози. Скоріше «Аль-Каїда» залишається транснаціональною й децентралізованою мережею джихадистських терористів, здатних співробітничати один з одним, як і з іншими радикальними ісламістами, а також із племінними вождями й організованими злочинцями в рамках певного регіону. Той факт, що місцеві підрозділи «Аль-Каїди» найчастіше мають значну автономію у своїй діяльності ніяк не зменшує їхньої загальної рішучості здійснювати терористичні акти з метою знищення впливу Заходу на ісламський світ. Бійці «Аль-Каїди» до кінця терміну Обама залишалися сильними, що й продемонстрували у Північній Африці й Афганістані, але американські

війська все одно були відкликані з цієї території. Тож не можна стверджувати, що «Аль-Каїда» зазнала поразки від рук США.

Не менш тривожним було те, що за Обама ще більш агресивні угруповання, ніж «Аль-Каїда», перехопили роль міжнародного лідера на шляху джихаду. Улітку 2014 р. ІДІЛ під проводом Абу Бакра Аль-Багдаді зросла до державного рівня. ІДІЛ процвітала в умовах громадянської війни в Сирії, борючись із урядом Асада, помірною опозицією й бойовиками «Джебхат ан-нусри». ІДІЛ була настільки агресивною, що лідер «Аль-Каїди» Аз-Завахірі відрікся від групи на початку 2014 р. Аль-Багдаді скористався надзвичайною непопулярністю іракського уряду серед сунітів. Він об'єднався з місцевими племінними лідерами разом із сунітськими бойовиками, щоб стрімко просуватися у північно-західній частині Іраку. Армія Іраку, не підкріплена військовими базами США й підірвана міжконфесійним поділом, розвалилася із приголомшуючою швидкістю. Держава розділилася на три незалежних утворення: курдська Північ, шіїтський Південний Схід та сунітський Північний Захід: проголошений під егідою Аль-Багдаді Ісламський Халіфат, що також контролював більшу частину Сирії і являв загрозу королівству Йорданія. Багдаді і його прихильники намагалися стерти рамки, установлені після розпаду колоніальної системи, запропоновані ще в угоді Сайкса-Піко сторіччям раніше. Це підняло шанси ІДІЛ на витіснення «Аль-Каїди» з першого місця найпривабливішого угруповання транснаціональних джихадистів [162, с. 50].

Подібна конкуренція терористичних організацій могла б бути на руку американцям, якби під її тиском ці угруповання послабили один одного. Однак при такому розкладі виникала небезпека, що у своїх спробах знайти підтримку ІДІЛ і «Аль-Каїда» могли б розгорнути хвилю ефектних атак проти Заходу. Багато видатних державних діячів США заявляли в 2014 р., що й ІДІЛ, і «Джебхат ан-нусра» повинні розглядатися як серйозна загроза для внутрішнього життя американців. Тому президент

Обама був змушений санкціонувати відправлення декількох сотень американських військових радників поряд з лімітованою кількістю ударів з повітря проти ІДІЛ для надання підтримки іракському уряду [281].

Убивство Усами бен Ладена навесні 2011 р. було великим, але одноразовим успіхом, обумовленим тим, що саме в цьому особливому випадку Обама проігнорував власну доктрину. Напад на секретну базу бен Ладена був однобічною воєнною операцією американців, що взяла початок у Пакистані, влади якого не санкціонували цих дій. Вона будувалася на розвідці, що збирала інформацію протягом декількох років перебування адміністрації Буша у владі й на відсутності надмірної стурбованості із приводу правового характеру подібних дій [307].

У цілому, елементи «примирення» в первісному підході Обама до боротьби з тероризмом не виправдали очікувань. У більшості мусульманських країн США залишалися такими ж непопулярними при Обамі, як це було й при Буші. Нема підтверджень тому, що на тих, хто симпатизував терористам, справив враження Обама та зусилля натиснути на Ізраїль. З 2009 р. зросла кількість невдалих спроб ісламістів здійснити терористичні атаки всередині самих Сполучених Штатів. Ніхто не може сказати точно, чи несе Обама відповідальність за ці спроби, але настільки ж необґрунтовано припускати, що зростання тероризму з 2001 по 2008 р. було обумовлене політичним курсом Дж. Буша.

Що стосується загальних зусиль США, спрямованих адміністрацією Обама на боротьбу з тероризмом, то основний театр бойових дій проти «Аль-Каїди» був розгорнутий в Афганістані. Обама проводив гібридну політику «відкату» проти «Аль-Каїди», співпрацюючи з афганським урядом, що також супроводжувалося військовим втручанням; також відбувалися переговори відносно Талібана. Усі методи змішалися з ростом американської стратегії «скорочення» військових витрат.

Коли Обама вперше балотувався в президенти США в 2008 р., він відновив американську стратегію боротьби з тероризмом в Афганістані як

основу своєї зовнішньої політики, стверджуючи, що Буш зневажив таким важливим театром дій, зосередившись на Іраку. Протягом декількох тижнів після вступу в Білий дім, Обама санкціонував збільшення чисельності американських солдат в Афганістані до 20 тис. осіб. Завдання, що проголосив президент, полягало в тому, щоб за допомогою нових американських зусиль проти талібів «нейтралізувати, ліквідувати й перемогти «Аль-Каїду» на території, де й розташовувалися бази цього угруповання [273].

Незабаром стало очевидно, що наявного числа американських військовослужбовців не достатньо для виконання заявлених завдань. Протягом осені 2009 р. Обама був змушений провести другу й більш інтенсивну серію обговорень щодо подальших дій. Його провідні військові радники, підтримувані директором ЦРУ Леоном Панеттою, наполягали на збільшенні чисельності військ на 40 тис.; як мінімум – на 30 тис. Держсекретарі Клінтон і Гейтс у даному питанні також виходили з цієї позиції. По інший бік стояли віце-президент Джо Байден, радники президента Девід Аксельрод і Рам Емануель, посол США в Кабулі Карл Айкенберрі, а також демократи з Конгресу, такі як спікер Ненсі Пелосі, які побоювалися масштабної ескалації військової присутності. Байден, зокрема, виступав за застосування дипломатичних зусиль, спрямованих на нейтралізацію талібів, обмеження військової активності США й ширше використання безпілотних літальних апаратів або дронів для нанесення дистанційних ударів з повітря по таборах терористів. Конгресмени-демократи вважали, що американська військова ескалація в Афганістані могла наразити на небезпеку такі внутрішньо-національні пріоритети як охорону здоров'я, як це було й у випадку розв'язання В'єтнамської війни, що зруйнувала програму внутрішньодержавних реформ Ліндона Джонсона [142, розділ 7].

У грудні 2009 р. було озвучено рішення Обама, яке полягало у військовій ескалації при встановленні чітких її меж. Насамперед, він

санкціонував відправлення ще одного військового контингенту, що складався з 33 тис. американських солдатів, в Афганістан. Діючи таким чином, він мав намір заспокоїти скептиків, одночасно оголосивши липень 2011 р. початком повернення американських військ, можливість якого буде розглядатися з урахуванням обстановки на місцях [136]. Помилка цього підходу полягала у тому, що Талібан міг собі дозволити спокійно перечекати присутність американських військ, раз таліби заздалегідь знали дату їхнього виходу.

22 червня 2011 р. Обама виступив у прямому ефірі із заявою про початок виводу американських військ з Афганістану. Він оголосив, що 5 тис. солдат будуть виведені негайно, ще 5 тис. – до кінця 2011 р., а інші 23 тис. покинуть ці території до вересня 2012 р. Усі очікували символічного виходу США з цього регіону, але загальна чисельність і темпи оголошеного відходу стали неприємним сюрпризом для багатьох експертів у галузі оборони, будь то демократ або республіканець. Якщо Афганістан був стратегічно життєво важливим для боротьби з тероризмом з боку США, як неодноразово підкреслював сам президент, то не ясно, навіщо було йти, як тільки таліби почали програвати. Проте, Обама і його політичні радники налаштувалися на повторне переобрання, підкреслюючи у своїх виступах закінчення «війни Буша». До 2011 р. ескалація в Афганістані стала все більш непопулярною серед американського населення. Обама перебував під тиском і з боку лідерів Демократичної партії в Конгресі, які наполягали на широкомасштабному виводі військ. Убивство в травні 2011 р. Усами бен Ладена дозволило адміністрації Обама говорити про виконану місію. Основне занепокоєння президента полягало у візуальному збільшенні кількості американських військовослужбовців, що вертаються. Міністр оборони Роберт Гейтс записав свої враження про 2011 р.: «Президент не довіряє своїм командирам, терпіти не може афганського президента Карзая, не вірить у

власну стратегію й не розглядає цю війну як свою. Для нього головне – це відхід» [177, с. 557].

Спроба дипломатичного врегулювання проблеми талібів не принесла жодних результатів. Протягом другого президентського строку Обама, питання полягало в збереженні прихильності Афганістану. Сполучені Штати вклали багато ресурсів у цю державу протягом десятиліття й навіть більше у відповідь на 9/11. Основним призначенням цих вкладень, як чітко сформулювали Барак Обама й Джордж Буш-мол., було запобігання використанню території Афганістану як основної бази «Аль-Каїди» для розгортання там терористичної діяльності проти США та їхніх союзників. Боротьба американців в Афганістані, наскільки б вона не була непопулярною в американському суспільстві, сприяла досягненню цієї мети. Центральна база «Аль-Каїди» в Афганістані була знищена після вторгнення туди американців у 2001 р. і після цього ніколи реально не відновлювалася. Збільшення чисельності американських військ Обамою в 2009-2010 рр. було корисним, тому що завдяки цьому вдалося відкинути талібів, тоді як афганські збройні сили й органи безпеки вдосконалювалися. Проте, для президента було помилкою припускати на початку 2011 р., що війна наближається до завершення. Скоріше навпаки, напад Талібану й ще більш радикального угруповання Хаккані на афганські урядові сили став можливим тільки після відходу американського військового контингенту. Це додало присутності США в Афганістані, включаючи кілька тисяч американських військ, ще більшого значення. За допомогою тривалого американського вишколу, допомоги американських радників і розгорнутої боротьби з тероризмом можна було надати реальну допомогу афганському уряду в наданні опору «Талібану», Хаккані й «Аль-Каїді». Час від часу Обама визнавав цю необхідність, але здавався незацікавленим у розширенні американської присутності. Суперечливість сигналів, що виходили з Білого дому, була настільки ж тривожною для союзників США, як обнадійливою для талібів і їхніх

спільників. Безумовно, президент Афганістану Хамід Карзай був винятково складним партнером для американського уряду, але спадкоємець Карзая, Ашраф Гані, підтримав збереження присутності американської військової бази в Афганістані. Це був втрачений шанс на перелом у війні, що так затягнулася [206].

Можна зробити попередній висновок, що зовнішня політика США при президенті Обамі ґрунтувалася на декількох важливих історичних уроках, витягнутих з досвіду війни в Іраку. Після невдалих військових дій американці зазвичай говорять «більше ніколи»: «ні» В'єтнаму, «ні» Кореї, «ні» великим енергетичним війнам у Європі тощо. Однак, для нас важливо зрозуміти, що значило «ні» Іраку.

Для президента Обами були очевидними кілька важливих уроків. Обама інтерпретував досвід Америки в Іраку як переконливий доказ того, що Сполучені Штати повинні проявляти більшу обережність, щоб уникнути великих військових інтервенцій за кордоном. За його власними словами, він уважав, що Сполучені Штати повинні зосередитися на внутрішніх потребах, запобігти міжнародній конфронтації й завершити існуючі війни; остерігатися заплутаних зобов'язань або слизьких схилів, які можуть призвести до участі в іноземному конфлікті. І якщо Сполучені Штати повинні втрутитися у військову справу за кордоном, це повинно бути зроблено на багатобічній основі й якомога швидше. Так уважав президент й значна частина американської громадськості. Навіть серед американців, які скептично ставилися до його політики, велика кількість розділяла прагнення уникати участі США у військових конфліктах за кордоном [162, с. 242].

Деякі з уроків Обами в Іраку можна трактувати як правильні. Перед тим, як відправити збройні сили Америки в бій, керівник повинен проявляти обережність. На жаль, особливий стиль керівництва Обами викликав кілька проблем у його «великій стратегії». «Багатосторонність» стала виправданням для бездіяльності, оскільки багатобічні рішення

проблем не завжди є можливими. Це часто заважало йому бачити, що «скорочення» може бути сприйняте як ознака слабкості, а не самообмеження. Коли використовуються збройні сили, їх необхідно використовувати з обережністю. Успішне «стримування» вимагає готовності боротися, а коли сила нарешті використовується, її варто використовувати рішучим чином. У Обама, схоже, бракувало почуття як вирішувати конкретні військові і стратегічні питання. Замість цього він вважав своїм обов'язком використовувати якомога меншу силу, навіть на підтримку своїх міжнародних зобов'язань. Надмірна поступливість фактично продовжувала насильницькі конфлікти, кинула союзників США, зменшила американський вплив і створила міжнародний вакуум, що заповнили авторитарні сили [162, с. 243].

Коли президент Джордж Буш – мол. санкціонував вторгнення в Ірак в 2003 р., він зробив це із занадто малою підготовкою до ускладнень післявоєнної окупації, боротьби з повстанцями й операцій по забезпеченню стабільності. Один із найпереконливіших аргументів багатьох критиків Буша полягав у тому, що Сполучені Штати повинні були відправляти більше військ в Ірак із самого початку. Навіть багато республіканців визнають цю помилку при первісному плануванні війни в Іраку. Отже, Сполучені Штати не повинні йти воювати закордон, а якщо вони почнуть війну, то повинні зробити це з набагато більш реалістичною передбачливістю. Як відзначив колишній міністр оборони Гейтс, Сполучені Штати ніколи не були особливо гарні в прогнозуванні майбутніх воєн [177, с. 550]. Плани США неможливо узгодити з ворогами. Президент Обама не планував нападати на Лівію, коли він уперше ввійшов в Овальний кабінет. Точно так само Буш не очікував вторгнення в Ірак, коли він уперше балотувався на пост президента. Ясно, що кожен президент США зіштовхнувся з якоюсь необхідністю використовувати силу за кордоном так, як він не очікував.

Коли Обама став президентом, він успадкував війну, оголошену терористами проти Сполучених Штатів за кілька років до 2001 р. Як швидко з'ясував Обама, «Аль-Каїда» та її однодумці вважали, що війна повинна тривати. Президент незабаром перейшов до зустрічного виступу, в дусі Джорджа Буша - мол. Проте, Обама розривався між надійними заходами боротьби з тероризмом, з одного боку, і зміною внутрішніх політичних потоків, з іншого [210]. Як і в багатьох інших галузях національної безпеки, амбівалентність президента стимулювала низку політичних помилок, що впливали із нерозуміння майбутньої небезпеки.

У децентралізованій мережі «Аль-Каїди», безумовно, існують численні доктринальні й організаційні суперечки, але відмова визнати загальну ідеологію не допомагає в розумінні ступеня загрози. Документи, зібрані в результаті рейду проти Бен-Ладена в 2011 р., показали, що колишній лідер «Аль-Каїди» надавав практичні орієнтири й напрямки регіональним партнерам після його вигнання з Афганістану. Спадкоємець бен Ладена Айман Аль-Завахірі намагався зіграти аналогічну роль відносно союзників - бойовиків. Багато членських організацій і партнерів «Аль-Каїди» часто допомагали один одному на практиці: зі зброєю, бійцями, порадами й фінансуванням, працювали над залученням місцевих ісламістів до транснаціонального джихадистського тероризму [229].

Помітний ріст цих регіональних партнерів та їхніх філій означав, що й США, і «Аль-Каїда» діють в іншому середовищі, аніж це було кілька років тому. Терористи-джихадисти скористалися безладдям, породженим «Арабською весною», щоб розширити свої операції на просторах Північної Африки й Близького Сходу. Найбільшою проблемою для «Аль-Каїди» стали агресивні групи, що відпали, такі як ІДІЛ. Ці групи можуть підірвати вагу одна одної, але для США насамперед важливим є те, що всі вони жорстоко ворожі Сполученим Штатам і їхнім союзникам, і все більше терористів-джихадистів беруть участь в атаках проти західних об'єктів.

Виходячи із цього Сполучені Штати повинні були б розробити стратегії посиленого тиску на джихадистських терористів, не можна було покладатися тільки на безпілотні літальні апарати, які адміністрація Обама ставила на перше місце. Посилена багатомірна стратегія тиску на «Аль-Каїду» і ІДІЛ повинна була би містити фінансові санкції, консультаційну й навчальну підтримку урядам країн-партнерів, технічну допомогу, спеціальні операції, детективну роботу, можливості розвідки, поліпшення внутрішньої безпеки, співробітництво із союзниками, а також безпілотні літаки. Безумовно, адміністрація Обама зробила дещо із цього, почасти завдяки збереженню більшої частини контртерористичної інфраструктури, створеної в роки Буша, і мала деякі важливі оперативні успіхи. Але таких непримиренних супротивників не можна ефективно побороти, просто заявляючи, що війну закінчено, й обвинувативши попередників, як це було зроблено [191].

Президент Обама, головнокомандувач ЗС США, скаржився на те, що боротьба з контртероризмом перетворюється на «вічну війну», але характер цього конкретного ворога не залишив кращої альтернативи, крім наполегливої й рішучої стратегії «відкату». Отже, якщо порівняти завдання адміністрації Обама, поставлене у Каїрі – відкрити нову сторінку у відносинах з арабо-мусульманським світом – та підсумки двох його термінів, стає ясно, що завдання це не було виконано, а імідж США в очах мусульман не сильно покращився порівняно з періодом правління Буша – мол.

3.2. Американська політика щодо ядерної зброї та «держав-ізгоїв».

Президент Обама протягом довгого часу демонстрував свій інтерес до ідеї ядерного роззброювання. У березні 1983 р. як студент старших курсів Колумбійського університету він написав статтю для студентського щотижневика *Sundial* «Руйнування військового менталітету». У цій статті

він висловив своє обурення тим, що назвав «мілітаризмом холодної війни», наслідку військово-промислових інтересів, та навів низку доказів на користь скорочення або ж ліквідації ядерної зброї [162, с. 57]. Безумовно, Обама пройшов довгий шлях з того моменту, але схильність до заборони ядерної зброї була особливою сферою його інтересів.

При Обамі Сполучені Штати чітко додержувалися політики ядерного нерозповсюдження, яка припускала, що, якщо Сполучені Штати беруть на себе ініціативу, ідучи на важливі поступки в галузі ядерної зброї, інша частина світу буде цьому слідувати. Це прекрасний приклад його стратегії міжнародного «замирення» й «скорочення» витрат. Президент оголосив, що всесвітня ліквідація ядерної зброї є пріоритетною метою його адміністрації й що Сполучені Штати самостійно зроблять конкретні кроки до її здійснення.

Президент контролював огляд стану будівництва ядерної зброї, повідомляючи, що США не розроблятимуть нові ядерні боєголовки, застосовувати ядерну зброю у відповідь на хімічні або біологічні атаки з боку будь-якої неядерної держави відповідно до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ). Обама домігся підписання нового договору про стратегічні й наступальні озброєння (СНО-3) з Москвою у 2010 р., що припускала скорочення російських і американських арсеналів до 1550 ядерних боєголовок і 700 одиниць транспортних засобів доставки ядерної зброї кожною стороною [91]. Він настійливо закликав ратифікувати Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань. Він контролював саміт з питань ядерної безпеки у Вашингтоні у спробах заохотити безпечніше зберігання ядерних матеріалів на міжнародному рівні. Він закликав до підписання глобального договору, щоб покінчити з виробництвом матеріалів, що розщеплюються. Він доклав неабияких зусиль для поживлення діалогу з Іраном щодо вирішення проблеми його ядерної програми [87, с. 20].

Гіпотеза Обама, як він сам неодноразово роз'яснював у 2009-2014 рр., полягала в тому, що якщо США прагнуть до підписання договорів про встановлення контролю над ядерними озброєннями, зменшують роль цієї зброї у своїй оборонній стратегії, скорочують власний арсенал і закликають інших зробити те саме, поступово ця тенденція приведе не тільки до нерозповсюдження, але й всесвітньої ліквідації ядерної зброї. Він наполягав, що коли мова йде про таку мету як ліквідація ядерної зброї, ми «повинні ігнорувати голоси скептицизму» і замість цього стверджувати: «Так, ми можемо!» [275].

Як заявив Обама, звернувшись до Генеральної Асамблеї в 2013 р., говорячи про Близький Схід: «США готові використовувати всі елементи нашої держави, включаючи військову силу, для забезпечення наших основних інтересів. Ми будемо протистояти зовнішній агресії проти наших союзників та партнерів. Ми розіб'ємо терористичні мережі, які загрожують нашим народам. І, нарешті, ми не будемо терпіти розвиток або використання зброї масового знищення» [277, с. 8].

Постає питання, чи була збалансована його політика в галузі ядерного нерозповсюдження з погляду інтересів США в галузі національної безпеки, чи його декларації та практична діяльність узгоджувалися між собою.

Немає інших ядерних держав, окрім, можливо, Великобританії, що серйозно ставляться до відмови від усього свого ядерного арсеналу. Росія, незважаючи на вагомі скорочення за минулу чверть століття, розглядає ядерну зброю як необхідну умову своєї безпеки й статусу великої держави. Китай, Індія, Пакистан, Ізраїль і Франція продовжують розширювати й удосконалювати власний ядерний потенціал. Уряд Північної Кореї випробував ядерну зброю в 2009 і 2013 рр., відкрито спростувавши позицію Обама. Через непрозорість Ірану важко відповісти на питання щодо його остаточної відмови від подальшої розробки ядерного потенціалу; сьогодні Іран обслуговує радіоактивні матеріали з причин, які

потенційно можуть бути пов'язані й з пошуком статусу й безпеки [87, с. 21].

Зміни в ядерній політиці могли послабити американське «стримування», навіть коли потреба в такому «стримуванні» зростала. Іранська ядерна зброя цілком могла б спонукати Туреччину, Єгипет або Саудівську Аравію придбати або розробити власну ядерну зброю [164]. Те ж стосується Японії, Південної Кореї та інших країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону у випадку, якщо арсенал Північної Кореї не скоротиться. Тим часом, заявлена Обамою ціль «глобального нуля» ('global zero') не дала нічого конкретного для припинення Північною Кореєю й Іраном розвитку ядерних програм.

Так що позиція Обама, що свідомо знижувала роль ядерної зброї у зобов'язаннях США перед союзниками за кордоном, тільки могла спонукати союзників розраховувати на самих себе, й або примирятися і противниками США, або розвивати ядерний потенціал [148, 424-430]. Таким чином, поворот Обама у цьому питанні наприкінці другого строку свого правління був цілком вірним: у його Стратегії національної безпеки було підкреслено, що ядерна зброя відіграє важливу роль для збереження стабільності у світі, який став більш небезпечним через агресивну політику Росії.

Щодо Ірану, то Обама почав із «інтеграції» й «замирення». Судячи з того, що Ісламська республіка не збирається розпадатися, Обама надав холодний прийом опозиційному Зеленому руху, що виник після іранських президентських виборів 2009 р. Коли іранський уряд відкинув зусилля щодо примирення, Обама почав працювати з іншими країнами, щоб створити жорстку сітку економічних та фінансових санкцій. І коли Іран вирішив, що хоче вести переговори, він вклав значні зусилля, намагаючись зробити переговори успішними. Результатом стало тверде скорочення торговельних санкцій за договором про контроль над озброєннями. Потім Обама представив елементи стратегії «стримування» після відсічі

Тегерана, а потім знову повернувся до стратегії «замирення» після виборів нового президента Ірану Хасана Раухані в 2013 р. [215].

Процес почався в 2009 р. із серйозної спроби Обама дипломатичними зусиллями закликати країни до прямих переговорів щодо ядерної програми Тегерана. Він направив листи верховному лідерові Ірану аятолі Алі Хаменеї й записав відео-послання іранському народу, чекаючи, що це допоможе почати процес взаємного зближення. Реакція політичних лідерів Ірану була ворожою й підозрілою. У червні того ж року іранські вибори, розглянуті як сфальсифіковані, викликали широкомасштабні протести, які були подавлені силовими службами. Обама, продовжуючи сподіватися на дипломатичний прогрес стосовно ядерної проблеми, відреагував на ці репресії відносно м'яко. Переговори тривали протягом декількох років між Іраном і «P5 + 1» (п'ять постійних членів Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй і Німеччина), але тоді здавалося, що вони закінчатся без рішення. Тому Обама впровадив більш рішучі заходи проти Ірану. По-перше, Сполучені Штати активізували енергетичні й фінансові санкції проти Тегерана, іноді в односторонньому порядку, іноді у співробітництві з ООН та своїми союзниками. Численні односторонні санкції були додатково введені Конгресом США в обхід заперечень із боку Білого дому. По-друге, у співробітництві з ізраїльтянами Обама підтримав таємну кампанію кіберсаботажу, «Операцію «Олімпійські ігри» (Operation Olympic Games), щоб зруйнувати ядерну програму Ірану [142, розділ 18]. Ці приховані дії почалися ще під час другого терміну Буша, і згодом вони вплинули. Операція «Олімпійські ігри» сприяла закриттю сотні іранських центрифуг на рік або два. Міжнародні санкції проти Ірану, хоча й неповні, завдали значної шкоди економіці цієї країни. У відповідних умовах іранський народ обрав Хасана Раухані, досвідченого й бездоганного переговорника, президентом у червні 2013 р. У низці ранніх заяв Раухані висловив більш примирливу позицію стосовно ядерного питання. Обама явно прагнув працювати з новим співрозмовником, і тепер початок

ефективному переговорному процесу по ядерній програмі Ірану було покладено.

У листопаді 2013 р. Іран і формат Р5+1 досягли угоди, відповідно до якої деякі міжнародні санкції були скасовані в обмін на тимчасове заморожування кількох компонентів ядерної програми Тегерана. Головне питання полягало в тому, чи погодиться Іран у ході подальших переговорів на дотримання рішень ООН і припинення своєї ядерної програми. Обама неодноразово заявляв, що Сполучені Штати не змиряться з володінням Іраном цим видом зброї, але є кілька стадій виникнення, приховування й розробки ядерного потенціалу, через які країни проходять, перш ніж вони почнуть випробовувати цю зброю. Теоретично, якби Сполучені Штати могли забезпечити угоду, що фактично звертає ядерну програму, така угода заслуговувала б на увагу. В ідеалі вона повинна включати припинення збагачення урану, зупинку його переробки, закриття ключових об'єктів ядерної зброї й відмови від збагаченого урану й центрифуг; при цьому все повинно проходити під інспекцією й при повному сприянні іранської влади [88, с. 100]. Проте, залишалось неясним, чи влада Ірану піде на це. Таким чином, ризик, пов'язаний з ядерними переговорами, полягав у тому, що угода ліквідувала міжнародний економічний і дипломатичний тиск на Іран, а уряд Ірану зберіг можливість обійти угоду й повернутися до побудови своєї ядерної програми у відносно короткий строк.

Як сказав Грегорі Джонс із Rand Corporation у звіті для Центру освітньої політики в галузі нерозповсюдження: «Якщо формат Р5+1 дозволить Ірану зберегти свої поточні об'єкти збагачення, тоді Іран узаконить ці об'єкти й свою можливість швидко робити ВОУ [високозбагачений уран] для ядерної зброї, як тільки йому це буде потрібно. Єдине вірне рішення для Ірану, що перешкодило б цій країні швидко роздобути ВОУ, було б остаточне закриття збагачувальних споруджень і вивіз власних запасів збагаченого урану. Говорячи, що

країни повинні погодитися із продовженням іранського збагачення урану, прихильники погодженого рішення по суті визнають, що задовільне погоджене рішення є неможливим» [204].

Як неодноразово заявляло Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), Іран уже раніше порушував численні існуючі договори й угоди, що стосуються ядерного нерозповсюдження. Більше того, Іран навіть не визнав, що в нього була програма ядерної зброї. Тим часом, будь-яке враження про можливу американо-іранську угоду, досягнуту без згоди на те американських регіональних союзників, природно, їх нервує [229].

Ісламська Республіка Іран залишається непримиримо настроєною стосовно Сполучених Штатів. Тільки з 2009 р. Тегеран неодноразово підтримував терористичні напади на Близькому Сході й за його межами. Іран також допомагав у військовому й фінансовому відношенні таким угрупованням як ХАМАС, Хезболла, а також сирійському президентові, використовуючи для цього територію Іраку. Тегеран також займався розробкою власної балістичної ракети, а також нарощуванням ядерного потенціалу; підтримував збройних бойовиків в Іраку й Афганістані, які знищували американських військових у цих країнах; планував убивства на території США. Причому основна позиція Ірану виходить зі ствердження, що він заслуговує на те, щоб залишатися домінуючою державою в регіоні Перської затоки, і його ядерна програма не підлягає обговоренню як питання національної гордості, безпеки й самобутності. Фактично нинішній режим містить у собі агресивний антиамериканізм як один з його основних принципів. Безумовно, деякі з лідерів Ірану, такі як Раухані, виявилися здатними виконувати всі ці завдання гнучкими способами. Проте, цей режим не збирається допомагати США у вирішенні проблем регіональної безпеки [162, с. 64]. Історично склалося так, що мулли Тегерана готові поступитися у дипломатичних питаннях тільки тоді, коли вони діють у страху перед зовнішньою силою. При Обамі ці лідери майже не відчували страху перед Сполученими Штатами й президентом.

Будь-яка серйозна стратегія США повинна охоплювати весь спектр агресії Тегерана, а не обмежуватися тільки ядерною проблемою. Американська дипломатія в регіоні повинна була б працювати поза альянсами США, а не лякати союзників, намагаючись привернути до себе Тегеран. Основну увагу варто було приділити заспокоюванню американських союзників, а не Тегерана. І іранським, і американським союзникам потрібно розуміти, що Сполучені Штати не відмовляються від Близького Сходу. Цей регіон, безумовно, хвилює американців. небезпечно, якщо буде поширена думка, що союзників США не підтримують, а супротивникам не пручаються [162, с. 64].

Щодо Північної Кореї, то Барак Обама, балотуючись на пост президента, ясно дав зрозуміти, що він би вітав прямі переговори із Пхеньяном з метою вирішення ядерної проблеми. Він запропонував широкі економічні й дипломатичні пільги Північній Кореї на підставі обіцянки нового раунду переговорів і зменшив усі попередні надії США на зміну режиму. Фактично він скасував попередню згоду, досягнуту з адміністрацією Буша в рамках шестисторонніх переговорів (Північна Корея, Південна Корея, Росія, Японія, Китай і США). В 2009 р., незабаром після дипломатичних зусиль Обама, Пхеньян вийшов із шестисторонніх переговорів, випробував ядерний пристрій і фактично оголосив себе ядерною державою. У 2010 р. Пхеньян оголосив про свої секретні установки зі збагачення урану, знищив південнокорейський військовий корабель, обстріляв південнокорейський острів, убивши в ході цього процесу низку цивільних осіб і морських піхотинців. У 2012 р., вже при Кім Чен Іні, Північна Корея натякнула на бажання домовитися, але потім випробувала низку ракет далекої дії. На початку 2013 р. Пхеньян провів чергове випробування ядерної зброї, відрізав комунікаційний зв'язок із Сеулом і попередив про реальну загрозу війни. Ці провокації супроводжувалися погрозами Сполученим Штатам та їхнім союзникам. Характер цих погроз настільки чітко проявився протягом першого року

правління Обама, що навіть адміністрація США згодом втратила інтерес до перемовин. Як заявив у той час міністр оборони Роберт Гейтс, «я втомився вестися на те саме двічі». Тому Обама зупинився на політиці «стратегічного терпіння». Відповідно до неї Сполучені Штати стримували Північну Корею, консультуючись із регіональними союзниками; наполягали на існуючих санкціях і незмінно готові до діалогу, але тільки в тому випадку, якщо Пхеньян спочатку визнає свої існуючі зобов'язання з попередніх міжнародних угод [174].

Однак, уряд Північної Кореї, його схеми відмивання грошей разом зі статусом ядерної держави, залишалися серйозною небезпекою в Північно-Східній Азії й поза цим регіоном. Більш актуальною була би стратегія «стримування», а не «замирення».

Таким чином, дипломатичні зусилля адміністрації Обама щодо країн-ізгоїв (за класифікацією попередньої адміністрації) були відкинуті. Обама зупинився на політиці «стратегічного терпіння». Ця політика полягала в тому, щоб уникнути подальших поступок, за якими йшло б передбачуване порушення зобов'язань із боку Північної Кореї. Однак стратегічне терпіння в цьому випадку також мало небезпеки. Надія, що з'явилася після 2011 р. полягала в тому, що новий правитель Пхеньяна, Кім Чен Ин, направить Північну Корею від зброї масового знищення до внутрішніх економічних реформ. Але навпаки Північна Корея продовжила працювати над створенням МБР (міжконтинентальних балістичних ракет), здатних досягти континентальної частини Сполучених Штатів. Дотепер Північ уникла ще однієї великої атаки на Південь після припинення вогню в 1953 р., але невідомо, чи будуть ці атаки стримуватися завжди. Кім та його оточення можуть не розуміти, що в них немає надійної ядерної зброї другого удару проти Сполучених Штатів.

За словами професора університету Джорджтауну, директора у справах Азії в Раді національної безпеки Віктора Ча, у період з 2004 по 2007 рр., те, чого дійсно хоче Північна Корея – це домовленість з США.

Після цього Пхеньян одержує широкий спектр економічних і безпекових переваг, включаючи стратегічні гарантії з боку Сполучених Штатів; визнання Вашингтоном як законної держави з ядерною зброєю; активну підтримку Америкою нинішнього режиму. Іншими словами, Пхеньян хоче односторонньої угоди, що не прийме жоден президент США. Із цієї причини стратегічне терпіння саме по собі є неприйнятним; воно просто дозволяє Кіму ставати усе сміливішим [174].

Стратегічне терпіння також применшує нелюдськість режиму Північної Кореї. Пхеньян підтримує систему робочих таборів, у якій сотні тисяч ув'язнених піддаються катуванням і вбивствам. ООН виділила Північну Корею як авторитарну державу. Уряд Північної Кореї по суті є гігантською операцією по відмиванню грошей, що проходить у вузьких інтересах родини Кіма та її елітних прихильників, за рахунок свободи й гідності звичайних громадян. Контраст із Південною Кореєю, що процвітає, різкий, тим більше що дві Кореї мають загальну культуру.

Адміністрація Обама не мала задовільної відповіді на виклик Північної Кореї. Треба було натискати на Пхеньян, поліпшити співробітництво в галузі безпеки з Південною Кореєю і Японією; підтримувати присутність військово-морського флоту Америки в регіоні; зміцнювати протиракетну оборону США; підвищити оборонні можливості найближчих союзників США. Пхеньяну найбільше заважають надійні американські альянси, можливості й зобов'язання. Крім цього, американська стратегія тиску могла зірвати можливості Північної Кореї, а не просто стримати їх. Посилення міжнародних фінансових санкцій, до яких уразлива тіньова економіка Півночі, мало б бути на належному рівні. Китай воліє підтримувати Північну Корею як буферну державу, але цей режим не може тривати вічно. Метою США мало б стати мирне об'єднання Корейського півострова під демократичним урядом. Зрозуміло, Сполучені Штати повинні бути дуже обережними, щоб не вживати дій, які могли б спровокувати ще одну Корейську війну. Така війна може легко призвести

до загибелі сотень тисяч ні в чому не винних цивільних осіб, як на півночі, так і на півдні від демілітаризованої зони. Превентивний удар по північнокорейській програмі ядерної зброї, мабуть, несе в собі певну небезпеку. Навіть відверто заявлена американська політика зміни режиму могла б спонукати Пхеньян атакувати. Проте, при Обамі правителі Північної Кореї думали, що вони можуть безперешкодно продовжувати агресію через відчутну слабкість у позиції Америки, що теж нанесло відчутний удар по американських інтересах.

Підсумовуючи зусилля Обама подолати ворожість окремих держав та організацій до США, то у підсумку він залишив ядро «Аль-Каїди» може і слабшим, але групи, які Обама колись проігнорував, – набагато сильнішими та агресивнішими. «Аль-Каїда» і її однодумці - джихадисти тільки розширили свої операції в Сирії, Іраку, Ємені, Сомалі, Нігерії, Єгипті, Лівії й Північній Африці, особливо після «Арабської весни». «Аль-Каїда» і «Талібан» прагнуть перегрупуватися, щоб просувати свої позиції після виводу американських військ з Афганістану. В Іраку президент Обама підтримав початок переговорів про статус союзників, що привело до повного виводу американських військ із цієї країни, а сам Ірак став ще однією ареною як для ісламістського тероризму, так і для іранського впливу. ІДІЛ «завдяки» політиці Обама змогла встановити контроль над здебільшого суннітськими арабськими провінціями Іраку, а також над значною частиною Сирії. ІДІЛ тепер теж став терористичною погрозою для Сполучених Штатів і їхніх європейських союзників. У Єгипті президент Обама утримався від будь-якої допомоги давньому американському союзнику Х. Мубараку, а у результаті владу захопили ісламісти (для уважного спостерігача такий поворот подій був вельми передбачуваний), які мали відкрито ворожі США цілі. Більше того, США втратили вплив на будь-які політичні сили в цій державі. У Сирії президент Обама закликав до скинення Асада, підтримки помірних повстанців і запобіганню зростаючому ісламському екстремізму. Жодна із

цих цілей не було досягнуто, оскільки громадянська війна в Сирії стала регіональною катастрофою й майданчиком для зміцнення джихадистів. У Лівії президент Обама ухвалив рішення щодо скинення Муаммара Каддафі, щоб забезпечити невелику політичну й матеріальну підтримку демократичному уряду. Тепер Лівія є «державою, що не відбулася», і фактично притулком для ісламістських терористів та організованої злочинності.

Заявлена адміністрацією прихильність відмові від ядерної зброї навіть сприяла ядерному розповсюдженню. Точно не можна говорити, але Іран може бути на шляху до придбання ядерної зброї. Угода з Іраном уже має наслідком фінансування антиамериканських сил у Лівані, Ємені, Іраку, секторі Газа та Афганістані. Коли Обама запросив керівників Ради країн Перської затоки для зустрічі в Кемп-Девіді, більшість послала своїх заступників; у двох словах це було жестом презирства. А стримування Північної Кореї в роки Обама так само показало, що США не розуміють особливостей нинішнього режиму в Пхеньяні.

3.3. Конкуренція США з боку Росії й Китаю.

«Велика стратегія» повинна вказувати на загрози національним інтересам і розрізняти їх. Які основні міжнародні загрози інтересам Америки існували після 2009 року? Тенденція при президенті Обамі полягала в тому, щоб визначати проблеми національної безпеки розпливчасто й применшувати конкретні погрози з боку певних міжнародних суб'єктів поряд з їхніми основними мотивами. Наприклад, у чотирирічному оборонному огляді адміністрації 2010 р. (QDR) проводиться значна робота з дефініцією «чиста енергія». Аналогічно, QDR 2014 р. вказав на те, що Китай є стратегічним конкурентом [238]. За цим стояло побоювання публічної дипломатії, але президент повинен розуміти справжні загрози американським інтересам, і очевидно, що такої ясності при Обамі не існувало.

Визначення загрози стосовно конкретних груп людей, будь то державні або недержавні суб'єкти, базується на тому, що вони проводять ворожу або, принаймні, небезпечно конкурентоздатну політику щодо Сполучених Штатів. У XX ст. існувало три таких категорії акторів. У першу чергу – це такі ворожі держави як Іран і Північна Корея, хоча Сирія й Венесуела, безумовно, також можуть бути включені до неї. Друга категорія – це найбільші держави-конкуренти США – Росія та Китай. Третя категорія містить недержавних акторів, ісламістських джихадистських терористів, починаючи з «Аль-Каїди», які ведуть транснаціональну війну проти Сполучених Штатів та їхніх союзників [229, с. 213]. Такі важливі явища як глобалізація, хвороби, невдалі держави, етнічні конфлікти, зміна клімату, гуманітарні катастрофи й навіть ядерна зброя, не обов'язково є загрозами національній безпеці США, якщо вони не взаємодіють із конкретними групами, ворожими до Сполучених Штатів.

Між Китаєм та Росією є певні відмінності з точки зору американських інтересів. Уряд Китаю проводить наполегливу конкурентну політику в стратегічній сфері, але водночас має деякі спільні інтереси з Америкою, у першу чергу, в економічній сфері. У таких випадках існує значна можливість для переговорів і взаємної вигоди поряд із серйозною конкуренцією [20]. Американська стратегія повинна залежати від характеру супротивника, не приймати помилково конкурента за супротивника або навпаки. У той же час жоден з них не повинен помилково прийматися за партнерів, союзників або друзів. На початку нової ери Сполучені Штати зіштовхнулися з безліччю авторитарних противників за кордоном, які були тактично й інструментально досконалі й керувалися недружніми цілями. Було грубою помилкою припустити, що примирливий жест або добромисне завірення обов'язково змінять основні наміри й сприйняття міжнародних учасників, що переслідують свої довгострокові цілі. Обама не зрозумів, що у американських противників були свої причини для дій, крім усього того, що говорили або робили

американці. Сполучені Штати зіштовхнулися з низкою міжнародних супротивників, які були дуже реальні й реалістично налаштовані, на відміну від адміністрації США.

Відносно своїх супротивників і конкурентів Сполучені Штати повинні розробляти й здійснювати стратегії тиску. У роки Обама Сполучені Штати неодноразово зіштовхувалися із ситуаціями відносно морів Східного й Південного Китаю, Іраку, Сирії й України, де як союзники, так і супротивники зіштовхнулися із сумнівом у довірі американським попередженням. Частина проблеми, очевидно, полягала в нерозумінні того, чого насправді вимагає стримування й компроміс.

Стимування пов'язане з погрозою застосування сили, щоб не допустити небажаної дії або агресії. Примусова дипломатія, як її іноді називають, – це погроза силою, що змушує деяких противників скасувати дію, яку вони вже розпочали. Більшість серйозних досліджень стримування згодні з тим, що вимагає, як мінімум, погрози покаранням. Зокрема, ціль попереджувального або стримувального попередження повинна побоюватися, що держава, яка видає попередження – наприклад, Сполучені Штати, – дійсно має намір підкріпити свою погрозу силою у відповідному пункті. Погрози не можуть бути дані, а потім забуті або реалізована тільки одна їхня чверть. Це підриває репутацію країни та її лідера щодо серйозності у зовнішніх справах. Також допомагає почуття ясності, специфічності й терміновості. Покарання й загрозливі витрати нарастають поступово, невиразно. З огляду на туман міждержавної комунікації, надмірна тонкість або складність у таких питаннях можуть фактично сприяти плутанині й неправильному сприйняттю – і навіть призвести до війни. Зрозуміло, примусова дипломатія може успішно сполучатися з позитивними стимулами для бажаного міжнародного поведіння. Інакше кажучи, батіг можна комбінувати із пряником. Але під час відсутності справжніх батогів – або більше того, при відсутності надійної готовності їх використовувати – Сполучені Штати навряд чи

будуть визначати зовнішньополітичну поведінку своїх реальних конкурентів [162, с. 219].

Великі авторитарні держави, що відроджуються, є викликом американському державному устрою. Вплив багатобічних інститутів і економічна взаємозалежність не привели до того, що їхня конкуренція повністю зникла. Росія й Китай є одночасно автократіями, що володіють значними матеріальними можливостями, національною гордістю й рішучістю відстоювати свій вплив на регіональному й геополітичному рівнях. Стратегічна конкуренція між Вашингтоном, Пекіном і Москвою зберігатиметься, вимагаючи постійної дипломатії з боку Америки, сильних регіональних союзів і військової присутності США.

Що стосується Росії, захоплення Криму в 2014 р. й втручання у справи України є не чим-небудь іншим, ніж нападом і розчленовуванням території, а також цілісності великих європейських націй. Це частина довгострокового процесу, де Путін намагається будь-яким чином відновити сферу впливу Росії у сусідніх країнах. Дотепер реакція Заходу була недостатньою. Якщо Путін і Росія не будуть платити за таку агресію, то, природно, вона буде тривати, підвищуючи ризик не тільки подальшого російського утвердження, але навіть і можливого стримування відносно існуючих союзників у НАТО в Центральній і Східній Європі [306]. Сполучені Штати можуть запобігти цим небезпекам, не розміщуючи великих бойових одиниць безпосередньо на території України [288].

Очевидно, що спроба Обама по прихиленню до себе Росії не спрацювала [81]; навіть Обама усвідомив це. Росія й Путін фактично беруть участь у конкуренції зі Сполученими Штатами та їхніми союзниками за вплив у важливих регіонах, включаючи Східну Європу [89], що позначається на успіху демократії, а також численних американських інтересах у таких регіонах. Тому набагато більший акцент повинен бути зроблений на «стримуванні» й «віддаленому балансуванні» щодо російської влади в РФ та за її межами.

На думку М. Гріффітса, метою США повинен бути захист дружніх і, якщо можливо, ринкових демократій, а не нефункціонуючих автократій, інтегрованих в «Євразійський союз» і орієнтованих на Москву [185]. Сполучені Штати повинні співробітничати з Москвою з низки питань, включаючи Афганістан, контртероризм і ядерне нерозповсюдження. Але США повинні припинити діяти відповідно до припущення про те, що прихильність щодо Росії у кожній із цих або інших сферах приведуть до більш широкого співробітництва з боку режиму Путіна.

Незважаючи на відсутність глобальних можливостей, Путін з Росією є серйозним конкурентом, і повинен розглядатися як такий. Як говорить Джеймс Шерр, що був главою програми «Росія і Євразія» у лондонському Chatham House, про зовнішню політику Москви: «Партнери, конкуренти й супротивники, які погано підготовлені до гіпер-конкурсу, ризикують незалежно від багатства, влади або технологій» [188].

Щодо Китаю, то Сполучені Штати зіштовхуються з імовірною перспективою довгострокового мирного стратегічного змагання з добре фінансованим і складним суперником, менш агресивним, ніж Росія, але й більш складним. Перше завдання для американців – зрозуміти, що таке змагання вже триває. Незважаючи на розмаїтість внутрішніх дебатів і прагматичних тактичних агітацій, уряд Китаю протягом багатьох років прекрасно сприяє розширенню китайської економічної, політичної й військової моці, в порівнянні зі Сполученими Штатами. З американським «стрижнем» в Азії президент Обама справедливо заявив про підтримку американської присутності в регіоні [234]. Однак, сьогодні є глибокі сумніви стосовно існування, сталості й надійності цієї присутності. За президента Обама Сполучені Штати приділяли особливу увагу заспокоюванню й примиренню з Китаєм. Однак із широкого кола питань, що хвилюють Вашингтон, Китай не був особливо корисним. Бажання США співробітничати з Пекіном принесло напрочуд мало конкретних

політичних досягнень. Обама домігся більших успіхів у регіоні, коли він прийняв політику стратегічної рівноваги й стримування. Тому політика в Північній і Південній Америці має бути змінена. Сполучені Штати повинні приділяти більше уваги стримуванню Китаю й заспокоювати союзників США, а не навпаки. Можливо, Пекіну це не сподобається, але це фактично приведе до зменшення ймовірності зриву стримування, викликаного китайськими неправильними уявленнями про американську слабкість або роз'єднаність. Сполучені Штати повинні чітко заявили, що вони підтримують своїх власних союзників і не терпітимуть регіональну агресію. У кожному разі, Вашингтон, як і раніше, вживатиме дипломатичні й економічні заходи до Пекіна, але нинішня потреба полягає в корегуванні напрямку посиленого, правдоподібного й переконливого балансу США й стримування, на відміну від змішаних повідомлень або спорадичного відсторонення.

Прийшов час позбутися уявлення про те, що просто торгівля, інвестування й співробітництво з Китаєм обов'язково приведуть до лібералізації політичної системи в цій країні. Це було центральною передумовою політики США протягом чверті століття, але обіцяної політичної лібералізації не відбулося. Тим часом, Китай тільки підсилив свої позиції, разом з недоторканою однопартійною диктатурою. Сполучені Штати не можуть і не намагатимуться ізолювати Китай від світової економіки, як це колись було з Радянським Союзом; адже рівні економічної взаємозалежності з Китаєм занадто високі для цього. Проте, США можуть проводити більш енергійну й цілеспрямовану стратегію «балансування» стосовно Пекіна, щоб підтримати американських союзників і зміцнити відносне положення Америки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Зокрема, Сполучені Штати повинні зміцнити свій військовий потенціал у регіоні, інвестувати значний політичний капітал у завершення Торговельної угоди з Транс-тихоокеанського партнерства, більш послідовно підтримувати союзників і партнерів у

забезпеченні безпеки, підтримувати зростаючу регіональну роль безпеки в Японії й заохочувати співробітництво між Південною Кореєю й Японією.

Сполученим Штатам варто додатково координувати продаж зброї й оборонне промислове співробітництво між союзниками для розвитку додаткових можливостей, допомагати цим союзникам краще захищати свої повітряні й морські простори, здійснювати експортний контроль над американськими технологіями, корисними для військових у Китаї, і вивчати варіанти додаткового базування в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Звичайно, Сполучені Штати повинні виділяти додаткові військові ресурси й інвестиції для дозволу зрослих проблем безпеки в регіоні, а також працювати з партнерами з країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону для створення регіональних установ, які сприяли би досягненню вищевказаних цілей. З огляду на те, що сам президент Обама заявляв про свою прихильність декільком із цих пропозицій, проблема полягала не стільки в перерахованому вище, скільки у тому, що Сполучені Штати оголосили про новий інтерес в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Протягом декількох років популярна дискусія про зростання Китаю й відносний занепад Америки характеризувалася як свого роду приречена на невдачу. Китай має вражаючу силу, але він має й свою вразливість. Сполучені Штати мають широкий спектр інструментів політики, що врівноважує. Ніхто, включаючи китайців, не хоче, щоб китайсько-американське змагання стало жорстким. Але кращий спосіб запобігти цьому й водночас забезпечити мирний і вільний порядок в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні полягає в тому, щоб дати зрозуміти Пекіну, що Вашингтон всерйоз піклується про дотримання своїх зобов'язань у регіоні.

Таким чином, Росія під час президентства Обама енергійно заявила про бажання відновити сферу впливу в пострадянському світі й за його межами, та блокувала потенціал США в багатьох випадках, незважаючи на те, що Обама намагався вести діалог з Москвою з широкого кола

питань, включаючи розширення НАТО, протиракетну оборону, ядерну зброю й права людини. У березні 2009 р. держсекретар Хілларі Клінтон представила своєму російському колезі червону кнопку з позначеним на ній словом «перезавантаження». Передбачалося, що ця кнопка символізує прагнення нової адміністрації Обама пере-направити американо-російські відносини в позитивне русло. Однак, у перекладі з англійської мови на російську в слові «перезавантаження» була зроблена помилка. Багато припущень із приводу бажання Обама відновити відносини з путінською Росією також виявилися помилковими. Численні спроби вирішити такі провідні проблеми безпеки як протиракетна оборона, розширення НАТО, права людини, доля пострадянських держав, контроль над ядерною зброєю, не змінили зовнішньополітичного вектору Путіна. Скоріше навпаки, п'ять років по наданню цієї кнопки путінські війська підсилили контроль над Кримським півостровом та почали вести завуальовану війну проти України. Обама вживав лише формальні заходи щодо України, яка страждає від російської агресії, й просто обмежився оголошенням, що Путін не розуміє міжнародних реалій XXI ст. Китай у свою чергу підсилив свій вплив проти Сполучених Штатів та їхніх союзників у Східному й Південно-Китайському морях, і в інших місцях, як у дипломатичному, так і у військовому відношенні. Отже, політика Обама викликала серйозні питання щодо сталості регіональних зобов'язань Америки, особливо з урахуванням скорочення збройних сил США.

3.4. Союзицькі зобов'язання США й «віддалене балансування».

Стосовно традиційних союзників Америки за кордоном президент Обама проводив політику взаємодії, змішану зі зростаючим стратегічним скороченням США. Таке сполучення різних за своєю суттю методів збентежило деяких давніх союзників США. Прагнення Обама водночас шукати дипломатичне розуміння з Москвою, Пекіном і Тегераном часто

викликало занепокоєння в американських союзників у Центральній і Східній Європі, Східній Азії й на Близькому Сході.

Уперше ставши президентом, Обама дав зрозуміти, що він сподівається на стратегічне скорочення присутності, «перезавантаження» відносин з Росією, «пере-переконання» Китаю й дипломатичне переконання Ірану.

У декількох важливих випадках акцент на скороченні військової присутності поряд із пристосуванням до геополітичних супротивників викликав занепокоєння в традиційних союзників США. Наприклад, восени 2009 р. рішення адміністрації Обама про скорочення планів протиракетної оборони для Польщі й Чеської Республіки, рішення, повідомлене без попередніх консультацій, було витлумачено в обох цих країнах як прагнення США врахувати інтереси Росії. Природно, це занепокоїло союзні уряди. Адміністрація незабаром відмовилася від своїх планів щодо скорочення протиракетної оборони, але враження у Варшаві й Празі щодо непослідовних рішень президента Обама вже склалося [114].

Та ж ситуація повторилася в інших регіонах. На Близькому Сході традиційні американські союзники, такі як Ізраїль, Саудівська Аравія й деякі інші країни Перської затоки, були глибоко стривожені політикою Обама щодо Єгипту, Сирії й Ірану. Низка президентських висловлювань із закликами до скинення Мубарака, послідовної ядерної розрядки з Тегераном і, по суті, відмова від допомоги повстанцям у Сирії, спонукали союзників США на Близькому Сході задуматися, чи будуть Сполучені Штати підтримувати їх. У Східній Азії скарги звичайно були більш прихованими, але, безсумнівно, існувало занепокоєння щодо того, чи буде Вашингтон дотримуватися своїх зобов'язань перед союзниками, особливо в епоху американських оборонних скорочень і партійних розбіжностей. Занепокоєння з приводу стабільної зовнішньої політики США збільшувалося дивним відстороненим тоном, що президент Обама зразу ж

почав вживати відносно основних американських союзників, таких як Ізраїль і Великобританія.

Безумовно, Обама не був ізоляціоністом; було б неправильно стверджувати, що він просто демонтував систему альянсів США, створену з 1940-х і 1950-х рр. Напроти, він регулярно вказував на необхідність продовження й зміцнення таких союзів, і в якісь періоди 2011 р. в азіатському напрямку дійсно відбулося зміцнення союзних відносин, включаючи нове стратегічне розгортання військових сил, спільні військові навчання й продуктивну дипломатичну діяльність. Але оскільки така підтримка на словах і на практиці існувала поряд зі значним урізанням витрат на присутність США за кордоном, широко поширилися сумніви з приводу того, чи йдуть США або ж зміцнюють свої позиції.

Інакше кажучи, Обама звичайно говорив про правильні речі відносно традиційних альянсів, але слова не завжди відповідали конкретним проявам підтримки. Отже, у союзних столицях виникло непорозуміння через суперечливі повідомлення, а за кордоном у цілому небезпідставно стали зауважувати, що Сполучені Штати віддаляються від своєї традиційної ролі у світі. Один з ризиків, що з'явилися, полягав у тому, що деякі давні американські союзники почали самостійно шукати інші варіанти зовнішньої політики, такі як агресивне однобічне військове втручання.

Обама був наполегливим з деяких стратегічних питань, особливо стосовно розвідувального спостереження, спеціальних операцій, афганської проблеми 2009 р. й посилення ударів американських безпілотників по підозрюваних терористах. Однак стосовно витрат на оборону й позиції за кордоном загальний підхід президента схилився до скорочення. З 2009 р. відбулися численні хвилі військових скорочень США, а витрати на оборону значно скоротилися, тоді як внутрішні витрати виросли [162, с. 93].

Під керівництвом Обама міністр оборони Роберт Гейтс ініціював деякі важливі скорочення військових витрат у 2009 і 2010 рр., визначивши неефективні витрати й скасувавши подальше виробництво численних систем озброєння, таких як винищувач F-22. До кінця свого перебування на посаді в 2011 р. Гейтс попередив, що подальші скорочення оборони ставлять під загрозу здатність Америки завірити своїх союзників у здатності стримувати противників і зберігати міжнародну стабільність [308, с. 5-6].

Але скорочення витрат на військову сферу тільки посилювалося. Відповідно до Закону про контроль над бюджетом 2011 р. Конгрес і президент домовилися про пакет скорочень федерального бюджету на суму більше 2 трлн. дол. в десятирічний період у рамках процесу відомого як секвестр (накладення арешту). Половина цих загальних скорочень прийшлася на витрати на оборону; не було запропоновано ні міжнародного, ні стратегічного раціонального обґрунтування таких дій. Ці скорочення супроводжувалися деякими істотними корегуваннями в стратегії США. В огляді оборонної програми адміністрації Обама в 2010 р. підкреслювалися такі проблеми, як зміна клімату, хвороби й глобалізація, у той же час будь-яка «війна з терором» у США применшувалася порівняно з роками Буша [152].

У стратегічній програмі 2012 р. в галузі оборони (DSG) роз'яснювалися ключові допущення, зокрема, відмова від положень, що збройні сили Америки можуть одночасно брати участь у двох великих регіональних конфліктах. У документі 2012 р. також уточнювалося, що Сполучені Штати надалі будуть відмовлятися від будь-якої підтримки підливних повстанських дій або від наземних кампаній, заявивши: «Ми будемо розробляти інноваційні, недорогі й вузькоспеціалізовані підходи для досягнення наших цілей в галузі безпеки»; «сили США не братимуть більше участі у проведенні великомасштабних і тривалих операцій по стабілізації» [153, с. 4].

Ще один явний показник скорочення: з погляду величезної кількості зброї й персоналу збройних сил США загальна тенденція при президентові Обамі, починаючи з 2010-2011 рр., була така, що кількість солдатів, морських піхотинців, кораблів і літаків значно скоротилася. Це не компенсувалося збільшенням витрат на військові дослідження й розробки, закупівлі або модернізацію. Напроти, витрати в цих категоріях різко скоротилися в період між 2010 і 2014 рр. Таким чином, поняття навмисного переходу від більш «важкої» військової сили до більш м'якого, «інноваційного» високотехнологічного підходу було досить оманливим. Фактично, адміністрація, погоджуючись із Конгресом, скоротила і війська, і технологічні розробки за рахунок глибоких скорочень витрат США на оборону, починаючи з 2011 р. Президент відносно військової моці США явно схилився до скорочення [154].

Обама фактично ігнорував питання фінансової відповідальності й можливості США «стримування» за кордоном. Найзначнішими витратами були й залишаються американські військові витрати. Політична економія «великої стратегії» США часто формулюється як прямий компроміс між військовими витратами й консервативною фіскальною відповідальністю. Державний борг США в епоху Обами став дійсно великим, але саме внутрішні витрати внесли левову частину в новий борг, відповідно до бачення президентом ролі уряду в забезпеченні внутрішнього ладу.

Це створило низку глибоких проблем для «великої стратегії» США. По-перше, при менших витратах на підтримку меншого розміру збройних сил (достатнього для того, щоб упоратися з одним великим прикордонним конфліктом, а не із двома, і без наміру брати участь у великомасштабних наземних кампаніях) очевидно, що мали бути певні міжнародні ризики. Оскільки Сполучені Штати скорочували свою стратегічну присутність за кордоном, це викликало занепокоєння в союзників Америки й заохочувало супротивників. Союзники звертають увагу на матеріальні показники американської прихильності зобов'язанням, включаючи військову

присутність. Противники стримуються тим самим. Деякі із провідних стратегічних заяв, оприлюднених адміністрацією Обама, як наприклад Стратегічна програма в сфері оборони 2012 р., насправді не висвітлили наслідки компромісу між скороченням і ризиками; замість цього говорилося, що рівень ризику є керованим. Насправді ж менша військова присутність за кордоном і сигнал про самообмеження США навряд чи стали гарантією миру для будь-кого [153].

По-друге, позиція, викладена у Стратегічному керівництві 2012 р., була несумісна з фактичним рівнем військових витрат США, оскільки секвестрація набула чинності. Можливості й зобов'язання жодним чином не були збалансовані. Стратегічне керівництво 2012 р. припускало скорочення військового бюджету на 500 млрд. дол. в десятилітній період. За словами одного з аналітиків у секторі оборони, Майкла О'Хенлона з Інституту Брукінгса: «Такі драконівські скорочення ставлять під загрозу роботу над тим, що я вважаю незмінними викликами для американської оборони: поточні війни, Іран, Китай, глобальні морські шляхи, життєво важливі для торгівлі, тероризм» [162, с. 97].

По суті військові США в період після закінчення «холодної війни» перейшли від здатності діяти у двох великих регіональних конфліктах, до однієї такої місії, а незабаром – до жодної. У випадку із союзниками в Азії, деякі бачать ту ж неузгодженість між військовими можливостями США й стратегічними зобов'язаннями. Колишній секретар оборони Леон Панетта вказав, що ВМС США відтепер посилюються у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Проте Міжнародний інститут стратегічних досліджень (Лондон), знайшов мало доказів цьому: «Панетта сказав, що «військово-морський флот відновлюватиме свої сили із сьогоdnішнього співвідношення 50/50 між Тихоокеанським і Атлантичним океанами приблизно до 60/40 між цими океанами». Але при ретельному вивченні єдиним доповненням до потенціалу на сході Азії будуть чотири літоральних бойових кораблі, які будуть розгорнуті в Сінгапурі, із трьома

амфібійними суднами та двома спільними високошвидкісними суднами (JHSV), розгорнутими там» [162, с. 98].

Інакше кажучи, через глибоке загальне скорочення ВМС США більш високий відсоток існуючих американських, дислокованих у Східній Азії кораблів, не привів до істотного збільшення фактичних чисел – відбулося лише різке скорочення кількості кораблів, розгорнутих в інших регіонах, таких як Європа й Близький Схід. Думати, що китайці випустили це з виду, було б абсурдним. В абсолютному вираженні у військовому відношенні Сполучені Штати за Обама стали не набагато сильнішими в Східній Азії, ніж десять років тому. Тим часом, військові витрати Китаю, у тому числі військово-морські, різко виросли за той же період часу.

«Скорочення» присутності США під керівництвом Обама спонукало деяких вдумливих спостерігачів, як от Крістофер Лейн, припустити, що справжня «велика стратегія» президента є варіантом «віддаленого балансування», у результаті чого Сполучені Штати виходять із будь-яких військових зобов'язань перед євразійським материком [228].

Принаймні, кілька елементів американської «великої стратегії» при Обамі відповідають тому, що ми очікуємо побачити від стратегії «віддаленого балансування». До таких елементів відносяться небажання брати участь у будь-яких подальших широкомасштабних наземних кампаніях на азіатському континенті; відносно глибоке скорочення витрат на оборону; акцент на потужностях далекої дії у військовому відношенні; бажання, щоб союзники США взяли на себе ініціативу у вирішенні проблем міжнародної безпеки. Стратегічний посібник з оборони 2012 р., зокрема, являє собою зрушення в цей бік. Саме із цієї причини Крістофер Лейн визначив Керівництво 2012 р. як поворотний момент у русі Америки до такої стратегії: «Незважаючи на те, що в поданій стратегії фігурують американська військова перевага й глобальне лідерство, насправді новий Стратегічний посібник з оборони США (DSG) адміністрації Обама є

першим кроком Сполучених Штатів до кінця «Рух Americana» – шістдесятирічного періоду домінування, що почалося в 1945 році» [228].

Однак, адміністрація Обама офіційно не ліквідувала давні зобов'язання США щодо альянсів у Європі й Східній Азії, як рекомендує стратегія «віддаленого балансування». Він також не скоротив витрати на оборону так глибоко. У відповідності зі стратегією «віддаленого балансування» Сполучені Штати не розгорнули б сили в Афганістані в 2009 р. й не стали б втручатися в Лівію в 2011 р. й у Сирію. Справжня стратегія «далекості» виходить далеко за рамки скорочень, до яких Обама вдався, убік зовсім іншої парадигми, більше схожої на американську «велику стратегію» до Другої світової війни. Обама не прийняв такого масштабного зрушення, однак його підхід призвів до появи власних проблем.

Особливий акцент Обама на міжнародному «скороченні», безумовно, відрізняється не тільки від підходу його попередника Джорджа Буша – мол., але й від усіх президентів США, що прийшли після «холодної війни», й спиралися на деякі передумови зовнішньої політики США. Класична ліберальна традиція американського зовнішньополітичного мислення припускає, що багатобічна організація, просування демократії й економічна взаємозалежність зроблять моделі реалістичної політики XIX ст. неактуальними, оскільки світ просувається до більш ліберального міжнародного порядку. Френсис Фукуяма описав це почуття ліберального прогресу після закінчення холодної війни як «кінець історії». Усі останні президенти США, будь то навмисно чи ні, діяли в ключових аспектах цього класичного ліберального бачення. Для Білла Клінтона «демократичне розширення» означало, що США могли б розширити зону дружніх ринкових демократій – з мінімальними витратами – для просування міжнародних ліберальних цілей. Для Буша, принаймні після 11 вересня, близькосхідний «порядок денний свободи», об'єднаний з доктриною військових дій, що попереджають, означав підлив підтримки

антиамериканського тероризму шляхом розширення демократичного керування в арабському світі. Для Барака Обама багатобічне співробітництво над ліберальними пріоритетами розумілося як таке, що заохочується через міжнародну співпрацю. На кожне із цих президентських припущень сильний вплив зробив якийсь аспект класичного ліберального зовнішньополітичного мислення США, і в кожного з них виявилися свої недоліки. Класична ліберальна міжнародна традиція допомагає сприйняттю речей, на які реалізм не звертає уваги, але вона також містить концептуальні недоліки, які в практичному плані можуть призвести до помилок у зовнішній політиці. Усі президенти після холодної війни, демократичні або республіканські, так чи інакше були занадто оптимістичні відносно перспектив того, що можна назвати тільки класичним ліберальним «закінченням історії». Тим часом історія не закінчилася. Історичні традиції геополітики, стратегічна конкуренція й міжнародна конкуренція не зникли. За останні двадцять років більшість авторитарних супротивників і конкурентів Америки не зникла. Протягом деякого часу численні автократичні уряди виявилися здатними адаптуватися, вижити й ігнорувати побажання США на міжнародному рівні. Розширення прав людини й багатобічне співробітництво у таких умовах не можуть бути єдиною вихідною точкою для американської «великої стратегії» в конкурентному міжнаціональному середовищі.

Обама діяв в умовах, коли багато американців справді почали розглядати систему альянсів США за кордоном як стомлюючий тягар. Конкретний гнів направлявся Конгресом і громадськістю стосовно надзвичайно важких союзників, таких як Пакистан. Союзники також можуть діяти іншими непродуктивними способами. Вони можуть нав'язливо затверджувати себе. У деяких випадках вони можуть навіть спробувати домовитися із американськими супротивниками через відсутність інших варіантів.

Але, насправді, сьогодні США мають історично безпрецедентну всесвітню інтегровану мережу формальних і неформальних альянсів і партнерств, що допомагає розвивати мирні й процвітаючі відносини між десятками країн. До цієї мережі входить більшість провідних економік світу, а також більшість її демократій. Сказати, що це служить американським інтересам, було би помилковим.

Натомість Обама якщо й не демонтував цю американську систему альянсів, то часто зневажав цими відносинами й дозволяв їм руйнуватися. Він коливався між почуттям страху залишитися наодинці зі своїми супротивниками та страху бути втягнутим своїми союзниками у небажаний конфлікт у Східній Європі, на Близькому Сході або в китайських морях. Американські союзники в цих регіонах бояться занедбаності. Крім того, якщо Вашингтон робить враження нескінченної амбівалентності, це може призвести до дуже небезпечних непорозумінь, коли авторитарні супротивники повірять, що Америка ніколи не буде діяти рішуче, як це неодноразово повторювалося в американській історії. Отже, замість страхів доби Обама в майбутньому очевидно, що підтримці союзників Америки й спротиву своїм супротивникам за кордоном має надаватися значно більша вага. Інакше постраждають самі Сполучені Штати.

Висновки до розділу 3.

Американська «велика стратегія» при президенті Обамі – це гібрид різних елементів, у тому числі «стримування», «торгування» і навіть «відкату» у деяких випадках, але в остаточному підсумку його найбільш відмітною й послідовною рисою залишився акцент на «скороченні», щоб зосередитися на прогресивному політичному розвитку країни. Будь-яка справедлива оцінка цієї стратегії повинна враховувати, що в адміністрації Обама були певні міжнародні успіхи.

Найразючіший з них – напад на секретний притулок бен Ладена в 2011 р., але були й інші. Адміністрація разом з Казначейством США й Федеральною резервною системою добре впоралася з міжнародною фінансовою кризою 2008-2009 рр., що без Обама, можливо, мала б ще гірші наслідки. Обама підтримав кампанію з використанням дронів для ударів і спостереження за «Аль-Каїдою», що мало деякий позитивний вплив на зменшення традиційного пакистано-афганського ядра цієї терористичної організації. Політика «стратегічного терпіння» щодо Північної Кореї по суті була розумною, хоча й неповною. Те ж саме можна сказати й про концепцію Обама щодо Азії. З погляду американської громадськості, запобігання новим масштабним наземним бойовим діям за межами Афганістану було перемогою. У тих випадках, коли адміністрація домоглася певних успіхів – як, наприклад, при ударах по бен Ладену або тиску на китайців з морським зміцненням – дії президента увінчалися успіхом завдяки стратегії залякування, стримування або навіть відкату.

Та, незважаючи на те, що в адміністрації Обама були деякі зовнішньополітичні успіхи, вони виявилися набагато більш скромними й епізодичними, ніж проголошував сам президент. Розпочнемо з обіцянок, які зробив Обама, коли прийшов на посаду. В'язницю в затоці Гуантанамо закрити протягом року. Відносини з Росією відновити. Розширення поселень ізраїльтян закінчити і встановити мир з палестинцями. Нічого не сталося, а ситуація ускладнювалася некомпетентністю у виконанні доктрини Обама. Найбільш очевидним це було у спробах перемогти Ісламську Державу, у неадекватній реакції на захоплення Криму Путіним, у неправильному використанні мирних переговорів між Ізраїлем та палестинцями. «Адміністрація Обама ще раз підтвердила, що він «найкращий друг своїх ворогів і найбільший ворог своїх друзів», – зазначив ізраїльський коментатор Арі Шавіт [287, с. 16].

Коли Обама балотувався на переобрання в 2012 р., він стверджував, що закінчив дві війни в Іраку й Афганістані, зайняв тверду позицію по

«Аль-Каїді» з метою остаточного її знищення, підтримував більш ніж адекватну національну оборону, запустив новий демократичний процес у Лівії, успішно домовився з кількома американськими супротивниками через дипломатію, ініціював всесвітні процеси ядерного роззброювання й відновив міжнародний імідж Америки. М'яко кажучи, це було перебільшенням.

У дійсності, основний акцент Обама на стратегічному скороченні міжнародного розгортання сил і внутрішніх пріоритетах дозволив багатьом загрозам безпеці пустити коріння за кордоном, що у свою чергу призвело до небезпечних наслідків для інтересів Америки. Що стосується національної оборони, то президент Обама здійснив глибоке скорочення у військовій сфері, особливо починаючи з 2011 р., так що навіть його міністри оборони не змогли виконати свої колишні міжнародні зобов'язання, не говорячи вже про які-небудь нові, як наприклад перед азіатськими союзниками. Також важко уникнути відповідальності за агресивне використання безпілотників проти терористів у Пакистані та Ємені, які не перемогли «Аль-Каїду», а також за відмову взяти участь в ядерних переговорах з Північною Кореєю.

Стратегія «скорочення» Обама була недоцільною. Більш розумним курсом став би курс прийняття стратегій тиску. Таким чином, Обама дотримувався загальної стратегії «скорочення» сил, щоб зосередитися на внутрішній політиці й у надії, що такий підхід якимось чином буде сприяти мирним відносинам з іншими державами. Стратегію було погано виконано й вона характеризувалася неузгодженістю між словами й діями. На міжнародному рівні це також не спрацювало: як союзники, так і супротивники пояснили скорочення оборони Америки тим, що це є ознакою відходу США від міжнародного лідерства. Виникли численні проблеми безпеки, й риторика зовнішньої політики президента усе менше й менше підтверджувалася фактичним станом справ на місцях.

ВИСНОВКИ

1. На прикладі Обама можна вивчати важливу процедуру узгодження побудови зовнішньополітичної стратегії США на всіх етапах: від наукової концепції – через прийняття офіційної доктрини – до її впровадження у повсякденну практику. Зв'язок наукових еліт США з реальною політикою, беззаперечно, не має аналогів у більшості інших країн світу. Традиційно школа реалістів визнавала, що стратегія «скорочення» не є сама по собі гарантією міжнародного успіху. Коли велика держава починає скорочення своєї присутності, це може спровокувати агресивні дії з боку противників і викликає побоювання з боку союзників. У рамках конкретної сфери міжнародних відносин скорочення легко сприймається як ознака зростаючої слабкості. Фундаментальна проблема Обама – це його неповага до американської «великої стратегії». Обама ввійшов у Білий дім з невеликим міжнародним досвідом, виходячи з припущення, що він може перебороти глобальні розходження й зміцнити військову міць США без значних витрат або ризику для інтересів країни. Час показав, що Обама помилявся. При президенті Обамі був чіткий рух убік усе більш дешевої великої стратегії, а на ризик для американських інтересів за кордоном відповіддю Обама було заперечення такого зв'язку. Це заперечення було глибоко нереалістичним і стало причиною великих неприємностей для Сполучених Штатів. Гібридна стратегія, заснована на міжнародному «примиренні» й «скороченні витрат», як чітко дав зрозуміти Обама, мала не тільки заохотити мирний міжнародний порядок, але й сфокусуватися на внутрішніх ліберальних політичних трансформаціях США. Пройшло досить часу, щоб оцінити ефективність зовнішньополітичної стратегії Обама. Слід зазначити, що значною мірою ця стратегія міжнародного «примирення» й «скорочення витрат» виявилася невдалою. Якоюсь мірою Обама був обмежений у реалізації своєї стратегії внутрішньополітичною критикою з цих питань. Крім того, недоліки були викликані помилковістю

самої концепції. Адміністрація Обама намагалася подолати концептуальну кризу, в якій опинилася зовнішня політика США, пропозицією нового підходу, що отримав назву «розумної сили». В основі ідеї була можливість досягнення цілі через залучення, а не через примус (у тому числі економічний). Основними інструментами стали соціокультурні та політичні цінності та ідеали суб'єкта влади, які могли бути привабливими для об'єкта й змінити його поведінку згідно з цілями суб'єкта. Обама зробив усе, щоб відродити комбінацію сили й партнерства. Але сьогодні більшість фахівців почала заперечувати, що реальна політика адміністрації Обама базувалася на концепції «розумної сили». Якщо Обама почав з засудження доктрини Буша, то вже до кінця першого строку він наблизився до розуміння переваг більш консервативних зовнішньополітичних практик, залишаючись при цьому вірним ліберальній ідеології у своїй внутрішній політиці.

2. Пріоритетні напрямки зовнішньої політики США були серйозно переглянуті під впливом нової доктрини Обама. Він почав з тези про необхідність докорінної зміни зовнішньополітичної стратегії країни. Обама, за його власними висновками, хотів змінити імідж Америки за кордоном, підірваний однобічними діями Буша – мол., змінити хід історії у напрямку справедливості, миру й стабільності. Він відмовився від поділу країн на «ближнє коло» та «ізоїв», відновив відносини з Кубою, Іраном, Північною Кореєю, Сирією. У рамках «перезавантаження» він зміг підписати з Росією договір СНО-3. Обама відновив активну участь США у багатьох багатосторонніх організаціях, зокрема, він схвалив участь США як спостерігача у процесах Міжнародного кримінального суду. Але сьогодні стало очевидним, що проблеми Іраку й Афганістану не вдалося остаточно вирішити, якщо під цим мати на увазі їх демократизацію та стабілізацію. При цьому Обама у підсумку явно недооцінив роль ісламістської терористичної загрози, відкинув усе здобуте попередником у його «глобальній війні з терором». Замість цього він зосередив увагу на

тому, щоб атакувати бойовиків «Аль-Каїди» в Афганістані, Пакистані й інших місцях. Обама приділив занадто мало уваги Єгипту та в цілому «Арабській весні», а головне – не прорахував заздалегідь її можливі наслідки, такі як посилення ісламістських екстремістів у регіоні після падіння диктаторських режимів.

3. Існують об'єктивні критерії, за якими можна оцінити зовнішню політику президентської адміністрації – розробка зовнішньополітичної доктрини згідно з американськими національними інтересами, здатність виконати те, що обіцяли, послаблення ворогів країни та посилення її друзів. Б. Обама після успадкування двох воєн та глобальної економічної кризи в часи адміністрації Дж. Буша – мол., вивів країну з деяких старих проблем й намагався уникнути попадання в пастку нових. Використання дипломатії для успішного відновлення відносин з такими країнами, як Іран та Куба, допомогло зміцнити позиції США. За Обама США мали оборонний бюджет, еквівалентний семи країнам, і разом зі своїми союзниками вкладали три чверті всіх глобальних витрат на оборону. Як Джордж Буш – ст. та Білл Клінтон, Обама передав наступникові загальну програму та національну владу в кращому стані, ніж коли він тільки прийшов до влади. Обама виконав більшість основних пунктів своєї зовнішньополітичної програми. Серед його головних досягнень – перелом військової ситуації в Іраку, Афганістані й Пакистані, та усунення Усами бен Ладена. Обама допоміг у скиненні непопулярних диктаторів у Лівії і Ємені. Обама також добився прийняття резолюції РБ ООН, що вводила тверді санкції проти Ірану. Завдяки цьому ми стали свідками серйозних зрушень у іранській проблемі, зокрема до перемог Обама слід віднести підписання Спільного всеосяжного плану дій 2015 р. В Азії Сполучені Штати забезпечували регіональну безпеку та стабільність, створюючи середовище, в якому такі країни як Японія та Південна Корея, Тайвань та Філіппіни могли скористатися економічними, соціальними та політичними перевагами. Вражаючий підйом Китаю за останні десятиріччя створив як

можливості, так і загрози цій системі; команда Обама намагалася вказати Китаю, що треба грати за правилами. Основні морські смуги Азії є найважливішими частинами світу, які Сполучені Штати повинні були захищати, щоб підтримувати порядок у цілому, й в регіоні є багато важливих союзників США. Адміністрація Обама намагалася заспокоїти союзників США, що Вашингтон буде захищати їх у довгостроковій перспективі. Президент доклав великих зусиль для забезпечення тихоокеанського партнерства – основної торговельної угоди, яка мала поглибити ліберальний порядок.

4. Істотна проблема з доктриною Обама полягала у тому, що він переніс свої знання внутрішньополітичної ситуації США у поле міжнародних відносин. Він припустив, що більшість зовнішньополітичних проблем США за кордоном пов'язані з постаттю та доктриною Буша й що, якби Сполучені Штати прийняли більш підходящу доктрину, був би можливим значний прогрес у напрямку міжнародного співробітництва. Практика показала, що міжнародна система має набагато меншу моральну єдність і безпеку, ніж окрема держава. Тому виклики світовій політиці не є аналогічними громадській організації на місцевому рівні. Обама для багатьох американців був свого роду посередником-мостом між расами, але будь-яка проекція на міжнародну царину була помилковою: Обама зміг стати мостом для багатьох американців, але він не зміг бути мостом між народами. Помилкою адміністрації Обама була його політика щодо ізраїльсько-палестинського конфлікту та країн, охоплених «Арабською весною». Марно намагаючись заморозити будівництво ізраїльських поселень на окупованих територіях, Обама підірвав довіру до Вашингтона як посередника в урегулюванні конфлікту. У підсумку це призвело до втрати авторитету Обама як в Ізраїлі, так й у мусульманському світі. В Єгипті Обама переоцінив важливість перемовин із «Братами-мусульманами», тож і тут США втратили важелі впливу. Повалення режиму Каддафі не передбачалося резолюцією РБ ООН, отже, Обама не

зміг на практиці підтвердити своєї відданості принципу колективного прийняття рішень. Одним з негативних наслідків стало те, що за послаблення лідерства США Китай, Росія, а також Бразилія, Індія й ПАР почали вести більш активну політику в рамках ООН та інших організацій з метою спротиву новим гуманітарним інтервенціям США, що утруднило завдання ізоляції режиму Асада. У цілому зміна зовнішньополітичної доктрини США сприяла створенню на ВБС вакууму сили, який був заповнений ІДІЛ, а згодом ще більш радикальними угрупованнями. Варіанти, що були запропоновані Обамою, призвели ворогів країни до віри у те, що вони можуть робити так, як їм цього хочеться. Незважаючи на підвищену увагу до Китаю, не вдалося досягти згоди щодо запобігання нарощуванню ядерного арсеналу Північною Кореєю. А неувага Обама до традиційних партнерів США викликала питання про цінність бути союзником США.

5. Комплексне дослідження американської зовнішньої політики у 2008-2016 рр. дозволяє спрогнозувати подальшу зовнішньополітичну стратегію США на середньострокову перспективу. Традиційно важливими для США регіонами є Великий Близький Схід, Південно-Східна Азія та Європа. У регіоні ВБС незмінними пріоритетами США залишаються іранська ядерна проблема, іракська демократія, арабо-ізраїльські відносини. Найважливішою з арабських країн можна вважати Єгипет. У іракському вузлі найважливішими є Саудівська Аравія, Сирія, Іран. Китай є пріоритетною країною для США в Азії. Поки їх стосунки розширюються в одних галузях (Іран, клімат, економіка), у інших – проблеми наростатимуть (свобода навігації й торгівлі у Південно-Китайському та Східно-Китайському морях, сфери впливу, стосунки з Японією, тайванське питання). ЄС повернувся в чергу пріоритетів США у зв'язку з російсько-українським конфліктом. Сполучені Штати можуть після роботи над помилками президентів Обама та Трампа надати більшу цінність

підтриманню своїх союзників і спротиву ворогам за допомогою політичних інструментів.

Щодо України, то вона є важливою для США переважно у контексті відносин із Росією. Однак роль США у виході з сучасної патової ситуації у російсько-українському конфлікті може бути значно активнішою. США повинні ввести більш широкі економічні санкції стосовно ключових секторів російської економіки; надати нову військову допомогу уряду України; проводити спільні навчання, розвідки й спостереження; підтримувати економічні реформи й політичну стабільність усередині України зі збільшенням матеріальної, фінансової й технічної допомоги. Для України також важливим буде, чи зможуть США збільшити кількість американської нафти й газу для експорту в Європу, щоб полегшити європейські потреби в імпорті; створити потужні нові й регулярні повітряні й наземні сили США для існуючих союзників по НАТО в Польщі й країнах Балтії; організувати регулярні додаткові військові навчання із союзниками по НАТО в Центральній і Східній Європі; підсилити пов'язані з ними повітряні, наземні й кіберзасоби захисту в тому ж регіоні. В ідеалі, звичайно, все перераховане вище повинно бути реалізовано в співробітництві з ЄС, але, якщо європейські союзники Америки не зможуть діяти узгоджено, саме Сполучені Штати повинні лідирувати. Більш реалістична американська стратегія щодо путінської Росії має сполучати прямі переговори з істотним посиленням політики стримування з цілої низки питань. Це питання є принциповим для самих США, тому що центральним принципом організації американської зовнішньої політики залишається забезпечення глобального лідерства США. З цього виходить важливе завдання просувати свою модель розвитку, ідеали та цінності, які американці розглядають як універсальні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Америка и мир при Бараке Обаме. Теоретический семинар им. академика В. А. Мартынова». Мировая экономика и международные отношения 6 (2009): 3-16.
2. Бартенев, В. И. «Диалог с «государствами-изгоями» как компонент стратегии «обновления американского лидерства»: риторика и практика администрации Б. Обамы». Вестник Московского ун-та. Серия 25. Международные отношения и мировая политика 3 (2010): 117-144.
3. Белоусова, Н. Б. «Концептуальні підходи до визначення природи й сутності «сили» в зовнішній політиці держави». В Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір, 81-105. К.: Центр вільної преси, 2016.
4. Бжезинский, Збигнев. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство. М.: Международные отношения, 2005.
5. Бжезинский, Збигнев. Еще один шанс. Три президента и кризис американской сверхдержавы. М.: Международные отношения, 2010.
6. Бжезінський, Збігнєв. Велика шахівниця. Львів – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000.
7. Бжезінський, Збігнєв. Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади. Львів: Літопис, 2012.
8. Бініон, Майкл. «Куди подівся американський лідер? Поширення ізоляціоністських настроїв та політики невтручання у США може сильно підірвати авторитет Заходу». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://tyzhden.ua/World/75207>
9. Бугайські, Януш. «Америка і світовий безлад. Криза глобального лідерства США може призвести до появи непередбачуваних безпекових викликів у різних куточках світу». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://tyzhden.ua/World/64664>

10. Военная доктрина Российской Федерации. Доступ 20 серпня 2018 р. http://news.kremlin.ru/ref_notes/461
11. Волков, В. «НАТО в Афганистане: за восемь лет цели не достигнуты». Доступ 20 серпня 2018 р.
http://www.dw-world.de/popups/popup_printcontent/0,,4771477,00.html
12. Габер, Є. В. «Американо-турецький альянс на сучасному етапі : стратегічні партнери чи стратегічні суперники?» Дослідження світової політики 43 (2008): 127-140.
13. Габер, Євгенія. «Американо-турецькі стосунки за президентства Барака Обами: нові можливості та нові виклики». Вісник ОНУ 14:2 (2009): 151 – 160.
14. Габер, Є. «Турецько-американські відносини в контексті Великого Близького Сходу: перспективи та проблеми співробітництва». Актуальні проблеми міжнародних відносин. 90:1 (2010): 9 – 11.
15. Гаджиев, Камалудин. «Внешняя политика в поле пересечения морали и власти» Мировая экономика и международные отношения 10 (2011): 59-72.
16. Гальчинський, А. «Європа і США – геополітичне суперництво». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://www.niss.gov.ua/Evointegr/ekonom.htm>
17. Гегелашвили, Нана. «Особенности политики США на Южном Кавказе в контексте новой парадигмы российско-американских отношений». В Черноморье-Каспий: поиск новых форматов безопасности и сотрудничества, ред. А. Язькова, 14-26. М.: Ин-т Европы РАН, 2011.
18. Гончар, Борис. «Барак Обама і зовнішньополітична спадщина Джорджа Буша - молодшого (кризові аспекти)». Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка 96 (2009): 4-6.
19. Гончар, Борис, Юлія Гончар. «Концепція американського світового лідерства в зовнішній політиці Б. Обами». В США і світ ХХІ століття. Колективна монографія пам'яті Є. Камінського, ред. Ю.М. Пахомов, 213-225. К.: Центр вільної преси, 2013.

20. Давыдов, А. С. «Китайская головоломка» администрации Б. Обамы». Азия и Африка сегодня 4 (2010): 2-8.
21. Дудко, Ірина. Інституційне й управлінське забезпечення зовнішньополітичної стратегії США в умовах постбіполярності. Київ: КНЕУ, 2007.
22. Загладин, Н. «США в эпоху глобального кризиса: от «обамомании» к «обамоскептицизму»?» Мировая экономика и международные отношения 3 (2010): 3-12.
23. Захарченко, Алла Миколаївна. «Проблема близькосхідного мирного врегулювання в контексті сучасних американсько-російських відносин». Стратегічні пріоритети 3 (2011): 159-165.
24. Захарченко, А. «Еволюція американської стратегії щодо розв'язання проблем безпеки Близького Сходу за часів адміністрації Б. Обами: проблеми і здобутки». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://od.niss.gov.ua/articles/469/>
25. Захарченко, А. М. Політика США, ЄС і Росії в контексті основних проблем безпеки Близького Сходу та її врахування у політиці України: Аналітична доповідь. Одеса: Фенікс, 2011.
26. Игнатенко, А. «Слово и дело: Барак Обама и исламский вопрос». Россия в глобальной политике 7:2 (2009): 128-140.
27. Индик, Мартин, Кеннет Либерталь, Майкл О'Хэнлон. «Оценка внешней политики Обамы». Россия в глобальной политике 3 (2012): 166-180.
28. Качан, К. Є. «Сутність ісламського радикалізму». Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. Драгоманова 24:37 (2010): 12-21.
29. Камінський, Євген. «Росії не буде дано право зайняти домінуючі позиції на пострадянському просторі». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://www.day.kiev.ua/uk/article/den-planeti/pro-novi-zovnishni-poziciyi-ssha>

30. Камінський, Є. Є. Україна. США. Світ: Вибране. К.: Центр вільної преси, 2012.
31. Киссинджер, Генри Альфред. Нужна ли Америке внешняя политика? К дипломатии для XXI века. М.: Ладомир, 2002.
32. Кияниця, Л. Л. «США та «Арабська весна»: між прагматизмом та ідеалізмом». Доступ 20 серпня 2018 р.
<http://dspace.nau.edu.ua/.../Кияниця%20Леонід%20Леонідович>
33. Ковалев, В. И., Ю. В. Коссе. «Большая геополитическая игра» Б. Обамы в «Goodwill» и проблемы России». Стратегическая стабильность 3 (2010): 40-51.
34. Коваль, І. «Сучасні західні дослідження міжнародного конфлікту». Вісник ОНУ 13:3 (2008): 171-177.
35. Коваль, Ігор Миколайович. «Американський «неореалізм»: вступаючи у XXI століття. Концепції і методи». В США і світ XXI століття. Колективна монографія пам'яті Є. Камінського, ред. Ю.М. Пахомов, 22-30. К.: Центр вільної преси, 2013.
36. Козловська, Юлія Ігорівна. «Відносини США з країнами Західних Балкан в умовах глобальної кризи (2008 – 2013 роки)». Вісник Одеського національного університету 18:2 (2013): 155-161.
37. Коппель, Олена Арнольдівна, З. Кісільова. «Новий міжнародний порядок: структурні характеристики та особливості формування». Актуальні проблеми міжнародних відносин 87:2 (2009): 11-17.
38. Косолапов, Николай Алексеевич. «Новая администрация США: наследие, проблемы и задачи». Мировая экономика и международные отношения 4 (2009): 22-34.
39. Кременюк, Виктор Александрович. «Внешняя политика президента Б. Обамы: поиски выхода из кризиса». США - Канада: экономика, политика, культура 6 (2011): 3-20.

40. Кузнецов, И. «Глобальная конвергенция» в контексте внешнеполитической стратегии США». *Международная жизнь* 4 (2010): 28-39.
41. Курандо, О. «За» та «проти» доктрини Обама». *Вісник ОНУ. Соціологія і політичні науки. Серія: Політичні науки* 2:29 (2017): 69-75.
42. Курандо, О. С. «Велика стратегія» в зовнішній політиці США». *Політичне життя* 2 (2018): 125-128.
43. Курандо, О. С. «Стратегія адміністрації Барака Обама щодо міжнародного тероризму та держав-ізоїв». *Evropsky Politicky a Pravní Diskurz* 5 (2018): 7-15.
44. Курандо, О. С. «Партійна та виборча політика як чинник еволюції зовнішньополітичної стратегії адміністрації Барака Обама». *Гілея* 134:7 (2018): 370-375.
45. Лакішик, Д. М. «Нова адміністрація США: проблеми і завдання». *Проблеми міжнародних відносин* 1 (2010): 187-204.
46. Лакішик, Д. М. «Нова стратегія національної безпеки США». *Політологічний вісник* 51 (2011): 313-322.
47. Макаренко, Є. А. «Геополітика і прагматика стратегії зміцнення світового лідерства США у XXI столітті». *Дослідження світової політики* 4:61 (2012): 3-12.
48. Макаренко, Євгенія Анатоліївна. «Концепт США у глобальних тенденціях розвитку людства: прогнозування і прагматика». В *США і світ XXI століття. Колективна монографія пам'яті Є. Камінського*, ред. Ю.М. Пахомов, 117-143. К.: Центр вільної преси, 2013.
49. Макаренко, Є. А. «Зовнішня та безпекова політика США у XXI ст.». В *Зовнішня та безпекова політика США: аналітичні дослідження*, 119-238. К.: Центр вільної преси, 2016.
50. Макаренко, Є. А. «Трансформація регіональних безпекових стратегій США: прикладні дослідження». В *Регіональні стратегії США і Європи:*

зовнішньополітичний і безпековий вимір, 172-193. К.: Центр вільної преси, 2016.

51. Масальский, В. «НАТО и Россия начинают военную перезагрузку». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://inosmi.ru/usa/20100127/157824483.html>

52. Матвеева, О. «Політика глобального лідерства США за президенства Барака Обама». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://www.uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/politika-globalnogo-liderstva-ssha-za-prezidenstva-ba>

53. Мирский, Георгий. «Америка и мир при Бараке Обаме». Мировая экономика и международные отношения 6 (2009): 3-16.

54. Молис, А. «Кто станет гарантом коллективной безопасности в XXI веке?» Доступ 20 серпня 2018 р. <http://www.geopolitika.lt/index.php?artc=4065>

55. Молли, Р., П. Харлинг. «Умеренные» и «воинственные» - стирание граней». Россия в глобальной политике 9:1 (2011): 30-41.

56. «Обама приветствует решение Франции о возвращении в НАТО». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://www.america.gov/st/peacesec-russian/2009/March/20090324104744idybeekcm0.752865.html>

57. Ожеван, М. А., Д. В. Дубов. «Доктрина Барака Обама: нова «стратегія національної безпеки» США». Актуальні проблеми міжнародних відносин 94(1) (2010): 16-20.

58. Озолиньш, А. «Будущее НАТО решится в Европе». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://www.ir.lv/2010/4/15/nato-naakotne-izshkjirsies-eiropa>

59. Пайфер, С., Дж. Хербст. «Доктрина Обама і Україна». Доступ 20 серпня 2018 р. http://www.jimagazine.lviv.ua/2016/Pajfer_Doktryna_obamy_i_Ukraina.htm

60. Печуров, С. Л. «США – Великобритания: сто лет «особых отношений». США – Канада: экономика, политика, культура 10 (2012): 67-86.

61. Піпченко, Н. О. «Соціальний конструкт міжнародних відносин та зовнішньополітичної діяльності». В Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір, 56-80. К.: Центр вільної преси, 2016.
62. Погорська, Ірина Іванівна. США: місія здійснима? Праксеологія творення глобального світу. К.: Грамота, 2009.
63. Погорська, І. І., Д. М. Лакішик. «Стратегічний страт нової американської адміністрації». Зовнішні справи 4 (2009): 13-16.
64. Погорська, І. І. «Концептуальний вимір стратегічної культури: взаємозв'язок теорії та практики сучасних зовнішніх стратегій». В Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір, 34-55. К.: Центр вільної преси, 2016.
65. Погорська, І. І. «Особливості стратегічної культури США». В Зовнішня та безпекова політика США: аналітичні дослідження, 239-356. К.: Центр вільної преси, 2016.
66. Погорська, І. І. «Особливості сучасної зовнішньої політики США щодо «арабського світу». В Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір, 259-293. К.: Центр вільної преси, 2016.
67. Потехін, Олександр Володимирович. «США: присмерки імперської парадигми». В США і світ XXI століття. Колективна монографія пам'яті Є. Камінського, ред. Ю.М. Пахомов, 144-163. К.: Центр вільної преси, 2013.
68. Приходько, Олег. «Трансатлантические отношения: преемственность или обновление?» Обозреватель 6 (2009): 21-34.
69. Приходько, Олег Владимирович. «Формирование европейской политики администрации Обамы». США - Канада: экономика, политика, культура 5 (2010): 23-38.
70. Ратніков, М. І. «Безпековий вимір стратегічного партнерства США – Туреччина». Проблеми міжнародних відносин 4 (2012): 175-187.

71. Ржевська, Ніна Федорівна. Політичний аналіз і стратегічне прогнозування в США: інституційний вимір. Дрогобич: Коло, 2012.
72. Ржевська, Н. Ф. «Оновлена стратегія США: реалії та очікування». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://journals.iir.kiev.ua>
73. Ржевська, Н. Ф. «Нові вимоги до зовнішньополітичної стратегії Барака Обама: точки зору експертів». Нова парадигма 115 (2013): 142-150.
74. Ржевська, Н. Ф. «Стратегічне прогнозування зовнішньої політики: теоретичний дискурс». В Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір, 14-33. К.: Центр вільної преси, 2016.
75. Рибченко, Т. О. «Послідовність зовнішньої політики Б. Обама в умовах глобальної економічної кризи». Актуальні проблеми міжнародних відносин 93:1 (2010): 150-157.
76. Рибченко, Т. О. «Нові імперативи в зовнішній політиці США щодо Росії». Актуальні проблеми міжнародних відносин 94:1 (2010): 180-190.
77. Рибченко, Т. О. «Вплив «перезавантаження» відносин між Сполученими Штатами і Росією на зміцнення глобальної безпеки». Дослідження світової політики 51 (2010): 155-170.
78. Рижков, Микола Миколайович. «Grand Strategies»: актуалізація американського досвіду стратегічного планування. К.: Алькор, 2006.
79. Рижков, М. М. «Стратегії зовнішньої політики США: від стримування до глобальної демократизації». В Зовнішня та безпекова політика США: аналітичні дослідження, 9-118. К.: Центр вільної преси, 2016.
80. Самуйлов, С. «Мозговые центры» Обама и Россия». Свободная мысль 11 (2009): 173-188.
81. Самуйлов, С. «Россия и администрация Барака Обама: Центры формирования и концептуальные основы внешней политики США в отношении России». Свободная мысль 11 (2010): 71-86.

82. Семенюта, Т. В. «Маніпулятивні технології іміджування та лобіювання міжнародно-політичних стратегій США». Актуальні проблеми міжнародних відносин 68:1 (2007): 140-146.
83. Сербіна, Н. Ф., К. Ю. Сербіна. «Стратегія політики США у регіоні Близького Сходу: регіональний вимір». В Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір, 294-323. К.: Центр вільної преси, 2016.
84. Сергеев, В. В. «Оценка и перспективы новой афганской стратегии Барака Обамы». Ближний Восток и современность 38 (2009): 199-208.
85. Сингх, Д. «Марш безрассудства в Афганистане». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://www.project-syndicate.org/commentary/jsingh5/Russian>
86. Синдеев, А. А. «Двусторонние отношения США и ФРГ: из прошлого в будущее». США - Канада: экономика, политика, культура 12 (2010): 73-82.
87. Сіновець, Поліна Андріївна. «Трансформація ядерної стратегії США: теорія та практика». Стратегічні пріоритети 2:11 (2009):17-22.
88. Сіновець, П. А. «Ядерна домовленість між США та Індією та перспективи стабільності в Південній Азії». Стратегічна панорама 2 (2009): 96-102.
89. Соловьев, Э. «Россия во внешнеполитической стратегии Б. Обамы: преемственность и обновление». Мировая экономика и международные отношения 8 (2010): 46-55.
90. Тарелин, Андрей Андреевич. «Вопросы внешней политики в президентской кампании - 2008». США - Канада: экономика, политика, культура 10 (2008): 69-76.
91. Текст договора СНВ-3, 8 апреля 2010 г. Доступ 20 серпня 2018 р. <https://vz.ru/information/2010/4/8/391154.html>
92. Терентьев, Александр. «Американские выборы и внешняя политика». Россия в глобальной политике 1 (2008): 95-108.
93. Токвиль, Алексис де. Демократия в Америке. М.: Прогресс, 1993.

94. Трибрат, Владимир Владимирович. «Содержание и смысл «доктрины Буша». США – Канада: экономика, политика, культура 1 (2008): 65-79.
95. Троян, С. С. «Арабські революції 2010-2011 років та їх наслідки». Науковий вісник Дипломатичної академії України 19 (2012): 170-176.
96. Уткин, Анатолий Иванович. «Внешняя политика президента Б. Обамы». Мир перемен 1 (2010): 111-125.
97. Федуняк, С. Г. «Проблема політичного лідерства США в контексті кризи постбіполярної системи міжнародних відносин». В Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір, 139-148. К.: Центр вільної преси, 2016.
98. Худолій, А. О. «Роль стереотипів у політичному дискурсі американських президентів». Політологічний вісник 51 (2011): 303-312.
99. Чилачава, Т., Н. Кереселидзе. «Модели информационной войны». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://www.apsny.ge/analytics/1268790856.php>
100. Чумак, К. О. «Відносини США з країнами Латинської Америки у 2001 - 2013 рр.» Вісник ОНУ 2:21 (2014): 152-156.
101. Шакиров, А. «США: официальная помощь развитию». Мировая экономика и международные отношения 3 (2012): 43-51.
102. Шевцова, Л. «Зовсім не американський президент». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://obozrevatel.com/abroad/23758-sovsem-ne-amerikanskij-president-shevtsova-sravnila-obamu-s-tomom-sojerom.htm>
103. Шелест, Ганна. «Сирійські запитання». Доступ 20 серпня 2018 р. <http://uaforeignaffairs.com/ua/blog/usi-blogi/view/article/siriiski-zapitannja/>
104. Шергін, Сергій Олександрович. «Парадигмальний вимір міжнародних відносин в європейській і американській політичній науці». В США і світ ХХІ століття. Колективна монографія пам'яті Є. Камінського, ред. Ю. М. Пахомов, 30-55. К.: Центр вільної преси, 2013.
105. Шлезингер, А. Циклы американской истории. М., 1992.

106. Шорич, М., В. Волков. «США приступают к массовой накатке сухопутных сил в Афганистане». Доступ 20 серпня 2018 р. http://www.dw-world.de/popups/popup_printcontent/0,,4963186,00.html
107. Шумилин, А. И. «Фактор антитерроризма во внешней политике администрации Обамы». США – Канада: экономика, политика, культура 7 (2009): 55-66.
108. “A Smarter, More Secure America”. Accessed August 20, 2018. http://csis.org/files/media/csis/pubs/071106_csissmartpowerreport.pdf
109. Abshire, D. “In Afghanistan, NATO is fighting for its life”. Accessed August 20, 2018. <http://www.csmonitor.com/Commentary/Opinion/2009/1217/In-Afghanistan-NATO-is-fighting-for-its-life>
110. Altman, Alex. “The rebel”. Time, April 15, 2013.
111. Alvarez Herrera, Bernardo. “The tea party’s vendetta”. Accessed August 20, 2018. http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/12/07/the_tea_partys_vendetta
112. Armakolas, I., B. Feta, J. Radoman, G. Tsourapas. “NATO and Western Balkans New Strategic Concept, Old Challenges”. Accessed August 20, 2018. http://www.ekem.gr/images/stories/guide_nato_western_balkans.pdf
113. Ashbrook, T. Obama speaks on the Obama Doctrine. Accessed August 20, 2018. <http://onpoint.wbur.org/2016/03/14/obama-doctrine-global-policy>
114. Baker, Peter. “White House scraps Bush’s approach to missile shield”. New York Times, September 17, 2009.
115. Baldwin, D. “Power and International Relations”, 273-297. In Handbook of International Relations, 2013.
116. Ballhaus, Rebecca. “WSJ/NBC poll: Drone attacks have broad support”. The Wall Street Journal, June 5, 2013.
117. “Barack Obama on Technology and Innovation. Presidential Announcement Speech in Springfield, IL. 02.10.07”. Accessed August 20, 2018.

http://www.barackobama.com/pdf/issues/technology/Fact_Sheet_Innovation_and_Technology.pdf

118. “Barack Obama’s acceptance speech”. New York Times, August 28, 2008.

119. “Barack Obama’s speech at the University of Purdue”. Accessed August 20, 2018. <http://www.cfr.org/elections/barack-obamas-speech-university-purdue/p16807>

120. “Barack Obama Victory Speech 2012 Election”. Accessed August 20, 2018. <https://www.popsugar.com>

121. Baron, Michael. “Not so hawkish: Republicans after the Iraq war”. National Review, March 28, 2013.

122. Beitz, C. Political Theory and International Relations. Princeton: Princeton University Press, 1999.

123. Bhattacharya, Sanjukta Banerji. “Of Democracies, Wars and Responses to War: A Comparative Perspective on War and Security in India and the United States”. *India Quarterly* 69:3 (2013): 211–227.

124. “Big bets and black swans: Foreign policy challenges for President Obama’s second term”. Accessed August 20, 2018. <http://www.brookings.edu/interactives/big-bets-and-black-swans-foreign-policy-challenges-for-president-obamas-second-term-2/>

125. “Blueprint for change: Obama and Biden’s plan for America. 2008”. Accessed August 20, 2018.

<http://www.barackobama.com/pdf/ObamaBlueprintForChange.pdf>

126. Booth, William. “Secretary of State Clinton compares Mexico’s drug violence to Colombia’s”. Washington Post, September 8, 2010. Accessed August 20, 2018. www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/09/08/AR2010090806882.html

127. Boys, James. “Exploiting Inherited Wars of Choice. Obama’s Use of Nixonian Methods to Secure the Presidency”. *American Politics Research* 42:5 (2014): 815-840.

128. Brown, Chris. "The Poverty of Grand Theory". *European Journal of International Relations* 19 (2013): 483-497.
129. Brown, W. "Neo-liberalism and the end of liberal democracy". Accessed August 20, 2018.
https://muse.jhu.edu/login?auth=0&type=summary&url=/journals/theory_and_event/v007/7.1brown.html
130. Brzezinski, Zbigniew. "Major Foreign Policy Challenges for the Next US President". *International Affairs* 85:1 (2009): 53-60.
131. Bugajski, J. "Return of the Balkans: Challenges to European Integration and U.S. Disengagement". *The Letort Papers* 2013. Accessed August 20, 2018.
<http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?id=165074&lng=en>
132. Bugajski, J. "Regional Overview". *Western Balkans Policy Review* 2010. Accessed August 20, 2018.
http://csis.org/files/publication/100917_Bugajski_WesternBalkansWEB.pdf
133. "Building a perfect machine of perpetual war: The Mexico to Colombia security corridor advances". *The Nation* 2011. Accessed August 20, 2018.
<http://www.lab.org.uk/index.php/news/66/868-building-a-perfect-machine-of-perpetual-war-the-mexico-to-colombia-security-corridoradvances>
134. Burns, Nicolas. "A Renewed Partnership for Global Engagement". Accessed August 20, 2018.
<http://www.state.gov/p/us/rm/2005/58488.htm/>
135. Buxton, Julia. "Forward into History: Understanding Obama's Latin American Policy". *Latin American Perspectives* 38 (2011): 29-45.
136. Cardini, F. "Afghan Great Game". Accessed August 20, 2018.
http://www.europaquotidiano.it/dettaglio/119551/great_game_afghano
137. *Cato Handbook for Policymakers*, ed. David Boaz. Wash.: Cato Institute, 2009.
138. Chumak, K. "BRIC Countries within Foreign Policy of the First Barak Obama Administration". *Evropsky Politicky a Právni Diskurz* 2 (2015): 72-77.

139. Cimbala, Stephen. "Missile Defenses and the Russian-United States Reset: Reflexive Confusion?" *Comparative Strategy* 32:5 (2012): 443-452.
140. Cimbala, S. "Missile Mayhem and Antimissile Angst: From Reset to Retro in US – Russian Security Relations". *Comparative Strategy* 32:2 (2013): 133-145.
141. Clinton, Hillary Rodham. "Foreign Policy Address at the Council on Foreign Relations. Speech Secretary of State, July 15, 2009". Accessed August 20, 2018.
<http://www.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2009a/july/126085.htm>
142. Clinton, Hillary. *Hard choices*. NY: Simon and Schuster, 2004.
143. Clinton, H. "Leading through Civilian Power: Redefining American Diplomacy and Development". *Foreign Affairs* 89:6 (2010): 13-24.
144. Clinton, H. "Remarks on the Obama administration's national security strategy. Brookings Institution, 2010". Accessed August 20, 2018.
<http://www.state.gov/secretary/rm/2010/05/142312.htm>
145. Clinton, H. "Remarks to the Center for Global Development. 2010". Accessed August 20, 2018.
<http://www.state.gov/secretary/rm/2010/01/134838.htm>
146. Clinton, H. "Security and Opportunity for the Twenty-first Century". *Foreign Affairs* 2007. Accessed August 20, 2018.
<http://www.inosmi.ru/translation/237518.html>
147. Cohen, E. "What's different about the Obama foreign policy?" *The Wall Street Journal*, August 2, 2009. Accessed August 20, 2018.
<http://online.wsj.com/article/SB10001424052970203946904574300402608475582.html>
148. Colby, Elbrige. "Nuclear abolition: A dangerous illusion". *Orbis Summer* (2008): 424-433.
149. D'Alancon, F. "Cyber warfare has become a real threat". Accessed August 20, 2018. <http://www.la-croix.com/La-cyberguerre-est-devenue-une-menace-reelle/article/2435161/4077>

150. Delgado-Ramos, Gian Carlo, Silvina María Romano. "Political-Economic Factors in U.S. Foreign Policy: The Colombia Plan, the Mérida Initiative, and the Obama Administration". *Latin American Perspectives* 38:4 (2011): 93-108.
151. Dempsey, Judi. "US seek to revamp NATO treaty in Europe." *The New York Times* 29. 04. 2010. Accessed August 20, 2018. <http://www.nytimes.com/2010/04/30/world/europe/30nato.html>
152. Department of defense, "Quadrennial defense review report", February 2010.
153. Department of defense, "Sustaining US global leadership: Priorities for 21st century defense", January 2012, 4.
154. Department of defense, "Quadrennial defense review report", March 2014.
155. Devine, Jack, Whitney Kassel. "Afghanistan: Withdrawal Lessons". *World Policy Journal* 30 (2013): 31-37.
156. Di Maggio, Anthony. "A master of ambiguity: Obama's non-plan for ending the war in Iraq". *Counterpunch*, August 12, 2008.
157. Dorn, M. "Human Rights and Civil Liberties in the War on Terror: Restoring the Rule of Law and US Credibility. Overview of United States of America's National Security Strategy 2009: Counterterrorism Policy Recommendations and Implications. School of International Studies, Task Force, 2009". Accessed August 20, 2018. http://dlib.lib.washington.edu/dspace/bitstream/handle/1773/4635/TF_SIS495E_2009.pdf?sequence=1
158. Doyle, M. "Liberalism and World Politics". Accessed August 20, 2018. <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1960861?uid=3739232&uid=2&uid=4&sid=21103827575863>
159. Drezner, D. "Five thoughts on the Obama Doctrine". Accessed August 20, 2018. <http://www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2016/03/11/five-thoughts-on-the-obama-doctrine>

160. "Drugs and democracy: toward a paradigm shift. Latin American Commission on Drugs and Democracy, 2009". Accessed August 20, 2018. http://www.drogasedemocracia.org/Arquivos/declaracao_ingles_site.pdf
161. Dubovyk, V. "NATO: Shaping the Correct Strategy for a Safer Tomorrow". In *Perceptions of NATO and the New Strategic Concept*, ed. L. N. Rodrigues and V. Dubovyk, 25-30. Amsterdam: IOS Press, 2011.
162. Dueck, Colin. *The Obama doctrine. American Grand Strategy today*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2015.
163. Dueck, C. "Hybrid strategies: The American experience". *Orbis* Winter (2011): 30-52.
164. Edelman, Eric, Andrew Krepinevich, Evan Braden Montgomery. "The Dangers of nuclear Iran". *Foreign Affairs* 90:1 (2011). Accessed August 20, 2018. <https://www.foreignaffairs.com/articles/persian-gulf/2011-01-01/dangers-nuclear-iran>
165. Edsall, Thomas, "The future of the Obama coalition". *New York Times*, November 27, 2011.
166. Ellzey, G. "The Role of the United States Armed Forces, Department of Homeland Security and the United States Intelligence Community. Overview of United States of America's National Security Strategy 2009: Counterterrorism Policy Recommendations and Implications. School of International Studies, Task Force, 2009". Accessed August 20, 2018. http://dlib.lib.washington.edu/dspace/bitstream/handle/1773/4635/TF_SIS45E_2009.pdf?sequence=1
167. "EU-US Summit". Washington, 3. 11. 2009. Accessed August 20, 2018. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/110929.pdf
168. Fan Y. "Soft power the power of attraction or confusion. Place Branding and Public Diplomacy". Accessed August 20, 2018. <http://www.palgrave-journals.com/pb/journal/v4/n2/full/pb20084a.html>

169. Feste, Karen A. *America responds to terrorism: conflict resolution strategies of Clinton, Bush, and Obama*. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
170. Fichtner, U. "The Risk of Failure in Afghanistan and Iraq". Accessed August 20, 2018. <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,707279-2,00.html>
171. Ford Pearl, K., Tekla A. Johnson, Angie Maxwell. "Yes We Can" or "Yes We Did"? Prospective and Retrospective Change in the Obama Presidency". *Journal of Black Studies* 40:3 (2010): 462-483.
172. Friedman, G. "The 30-Year War in Afghanistan". Accessed August 20, 2018.
http://www.stratfor.com/weekly/20100628_30_year_war_afghanistan?utm_source=GWeekly&utm_medium=email&utm_campaign=100629&utm_content=readmore&elq=850eed2dab8740ca9acccea2b01a7313
173. Friedman, George. "Obama's foreign policy: The end of the beginning. Real Clear World. A Stratfor Intelligence Report". Accessed August 20, 2018.
http://www.realclearworld.com/articles/2009/08/26/obamas_foreign_policy_97099.html
174. Gabbatt, Adam. "Obama sends letter to Kim Jong-Il". *Guardian*, December 16, 2013.
175. Gallarotti, G. "Soft Power: Why it is, Why it's Important, and the Conditions under which it Can Be Effectively Used". *Journal of Political Power*. Accessed August 20, 2018. http://works.bepress.com/giulio_gallarotti/3
176. Gandásegui, Marco A. Jr. "President Obama, the Crisis, and Latin America". *Latin American Perspectives* 38 (2011): 109-121.
177. Gates, Robert. *Duty: Memoirs of a Secretary at war*. NY: Alfred A. Knopf, 2014.
178. Glebov, Sergii. "Black Sea Security as a Regional Concern for the Black Sea States and the Global Powers". *Southeast European and Black Sea Studies* 9:3 (2009): 351-366.

179. "Global Trends 2010. Report of the National Intelligence Council's 2010 Project". Accessed August 20, 2018.
http://www.dni.gov/nic/special_global_trend2010.html
180. Gilpin, Robert. War and Change in World Politics. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983.
181. Gordon, H. Ph. "U.S. Policy in the Balkans". U.S. Department of State, 2011. Accessed August 20, 2018.
<http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2011/166109.htm>
182. Gorman, S. "U.S. Backs Talks on Cyber Warfare". Accessed August 20, 2018.
http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703340904575284964215965730.html?mod=WSJ_Tech_LEFTTopNews
183. Graw, A. "Buy yourself the enemy when you can not win". Accessed August 20, 2018. <http://www.welt.de/debatte/kommentare/article8763089/Kauf-dir-den-Feind-wenn-Du-nicht-siegen-kannst.html>
184. Gray, C. "National Style in Strategy: The American Example". *International Security* 6:2 (1981): 21-47.
185. Griffiths, Martin. Rethinking International Relations Theory. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2011.
186. Haas, E. "The Age of Nonpolarity: What Will Follow U.S. Dominance?" *Foreign Affairs* 87:3 (2008): 44-56.
187. Haas, R., M. O'Sullivan. "Terms of engagement: Alternatives to punitive policies". *Survival Summer* (2000): 113-135.
188. Haas, R. "Think Tanks and US Foreign Policy: A Policy-Makers Perspective". US Department of States. Accessed August 20, 2018.
<http://www.states.gov.s/p/rem/15506htm>
189. Hammer, Michael A. "U.S. Foreign Policy Priorities and UNGA Highlights. Speech Assistant Secretary". Bureau of Public Affairs, Washington, DC. October 4, 2012. Accessed August 20, 2018.
<http://www.state.gov/r/pa/ime/198669.htm>

190. Hammer, Michael A. "U.S. Foreign Policy Priorities. Speech Assistant Secretary". Bureau of Public Affairs, Washington, DC, December 6, 2012. Accessed August 20, 2018. <http://www.state.gov/r/pa/ime/201698.htm>
191. Herman, V. *Intelligence in the Cold War: What Difference Did It Make?* Rutledge, 2013.
192. Herz, Monica. "Concepts of security in South America". *International Peacekeeping* 17 (2010): 568-612.
193. Holsti, Ole. *Public Opinion and American Foreign Policy*. Ann Arbor: Univ. of Michigan Press, 2004.
194. Hornbeck, J. F. "U.S. – Latin American Trade: Recent Trends". Washington, 2010. Accessed August 20, 2018. <http://www.fas.org/sgp/crs/row/98-840.pdf>
195. Huntington, Samuel. "The Clash of Civilizations?" *Foreign Affairs* 72:3 (1993): 22-49.
196. Huntington, Samuel. *Who are we? The Challenges to America's National Identity*. NY: Simon and Schuster, 2004.
197. Ikenberry, John. "American Grand Strategy in the Age of Terror". *Survival* 43:4 (2001/2002): 19-34.
198. Ikenberry, J. *After Victory. Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*. Princeton: Oxford, 2002.
199. Ikenberry, J. "America's Imperial Ambition". *Foreign Affairs* 81 (2002): 44–60.
200. "In shift from Bush era, more conservatives say "Come home, America". Pew Research Center, 2012. Accessed August 20, 2018. www.pewreserch.org/2012/
201. Ischinger, W., U. Weisser. "Getting Russia Right". Accessed August 20, 2018. <http://www.nytimes.com/2010/06/10/opinion/10iht-edischinger.html>
202. Joint Comprehensive Plan of Action, July 14, 2015. Accessed August 20, 2018. <https://www.state.gov/e/eb/tfs/spi/iran/jcpoa/>

203. "Joint Caribbean – United States Framework for Security Cooperation Engagement". 2010. Accessed August 20, 2018. <http://www.crnw.org>
204. Jones, Gregory. "Facing the reality of Iran as a de facto nuclear state". Nonproliferation Policy Education Center, March 22, 2012.
205. Jones, Jeffrey. "Americans divided in views of US defense spending". Gallup, February 21, 2013.
206. Kagan, Frederick, Kimberly Kagan. "How to waste a decade in Afghanistan". The Wall Street Journal, January 9, 2013.
207. Kagan, Robert. "The need for power". The Wall Street Journal, 2010. Accessed August 20, 2018. <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703652104574652372456526440.html>
208. Kagan, Robert. "End of Dreams, Return of History." Policy Review 143 (2007): 5.
209. Kagan, Robert. *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York: Vintage Books, 2004.
210. Kaminski, Matthew. "Obama's foreign policy paradox". The Wall Street Journal, March 12, 2010. Accessed August 20, 2018. <http://online.wsj.com/article/SB1000142405274804454304575081353804049786.html>
211. Kaufman, R. "A two-level interaction: Structure, stable liberal democracy, and US Grand strategy". *Security Studies* 3:4 (1994): 688.
212. Kenkel, Kai. "Stepping out of the shadows: South America and peacekeeping operations". *International Peacekeeping* 17 (2010): 584–597.
213. Kennan, G. "The sources of Soviet conduct". *Foreign Affairs* July (1947). Accessed August 20, 2018. <https://www.foreignaffairs.com/.../sources-soviet-conduct>
214. Kesler, Charles R. *I am the change: Barack Obama and the crisis of liberalism*. New York: Broadside Books, 2012.

215. Kienzle, Benjamin. "The role of ideas in EU responses to international crises: Comparing the cases of Iraq and Iran". *Cooperation and Conflict* 48:3 (2013): 424–443.
216. Kirchick, J. "How the "realists" misjudged Ukraine." *Daily Beast* March, 2014. Accessed August 20, 2018.
<http://www.thedailybeast.com/articles/2014/03/03/the-realists-misjudged-ukraine.html>
217. Kirkpatrick, Jeane. "Dictatorships and double standards". *Commentary* November (1979): 35-45.
218. Kissinger, H. "To settle the Ukraine crisis start at the end." *Washington Post*, March, 2014. Accessed August 20, 2018.
https://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html?utm_term=.9265cd82da37
219. Kissinger, H. *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st Century*. NY, 2001.
220. Klein, Ezra. "The best way to judge Obama's first term – and his second". Accessed August 20, 2018. https://www.washingtonpost.com/blogs/ezra-klein/post/the-best-way-to-judge-obamas-first-term-and-his-second/2012/02/15/gIQAwfEGGR_blog.ht
221. Kohut, Andrew. "Trends in American Values: 1987-2012". Pew Research Center, 2012. Accessed August 20, 2018. www.pewresearch.org/2012/...
222. Kramer, M. "Islam and the West (including Manhattan)". Accessed August 20, 2018. <http://www.geocities.com/martinkramerorg/IslamandtheWest.html>
223. Kullaa, Rinna. "EU - US Agenda in 2012: Transatlantic Support for Enlargement and Stability amidst Financial Crises". Working Paper: The Working Group on the Western Balkans, 2012.
224. Kupchan, Charles A., Peter L. Trubowitz. "The Illusion of Liberal Internationalism's Revival". *International Security* 35:1 (2010): 95-109.

225. Kupchan, Charles A. *How Enemies Become Friends: The Sources of Stable Peace*. New York: Princeton University Press, 2010.
226. Kurando, O. S. *Obama Doctrine: Did the Republican Alternative Exist?* Вісник ОНУ. Соціологія і політичні науки. Серія: Політичні науки. 2 (31) (2018): 94-104.
227. Layne, Ch. "From preponderance to offshore balancing". *International Security* 22:1 (1997): 86-124.
228. Layne, Christopher. "The (almost) triumph of offshore balancing". *National Interest*, January 27, 2012.
229. Laïdi, Zaki. *Limited achievements: Obama's foreign policy*. New York: Palgrave Macmillan, 2012.
230. "Lexington". *Economist*, December 1, 2012.
231. Lindsey, James. "Campaign 2012 roundup: Is foreign policy a problem for Ron Poul?" *Council on foreign relations*, November 28, 2011.
232. Lizza, R. "The Consequentialist: How the Arab Spring remade Obama's foreign policy". *New Yorker*, May 2, 2011.
233. Logan, Justin, "Should the NATO alliance continue?" *Congressional Quarterly Researcher*, March 23, 2012.
234. Mabee, Brian. *Understanding American Power: the Changing World of US Foreign Policy*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2013.
235. McGuire, Steven, and Michael Smith. *The European Union and the United States: Competition and Convergence in the Global Arena*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2008.
236. Makul, A. "Can the European Public Block the Enlargement to the Western Balkans?" *Policy Paper*. Institute of International Relations, 2014. Accessed August 20, 2018. <http://www.iir.cz/article/can-the-european-public-block-the-enlargement-to-the-western-balkans>
237. Malinowski, Tom. "Human Rights and National Security: A Value-Based Foreign Policy. Speech Assistant Secretary". Bureau of Democracy, Human

- Rights, and Labor. Washington, DC. May 2, 2014. Accessed August 20, 2018. <http://www.state.gov/j/drl/rls/rm/2014/225685.htm>
238. Markus, J. "Obama second term: Foreign policy challenges". Accessed August 20, 2018. <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-20164900>
239. Marschall von Bieberstein, Christoph. The Obama moment: European and American perspectives. Paris: Institute for Security Studies, 2009.
240. Mattern, B. "Why Soft Power is not so soft". Millennium - Journal of International Studies. Accessed August 20, 2018. <http://mil.sagepub.com/content/33/3/583.full.pdf>
241. Mead, Walter Russell. Special Providence. NY: Alfred A. Knopf, 2001.
242. Mearsheimer, J. The tragedy of great powers politics. NY: Norton, 2002.
243. Mearsheimer, J. "Imperial by design". National interest January-February (2011): 16-34.
244. Meiertöns, H. The Doctrines of US Security Policy - An Evaluation under International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
245. Merhi, I. "Involvement in the new Afghan war". Accessed August 20, 2018. <http://www.alkhaleej.ae/portal/6138cfd1-6ac0-4627-8014-a032252a1c0c.aspx>
246. NATO 2020: assured security; dynamic engagement. Analysis and recommendations of the group of experts on a new strategic concept for NATO. Brussels: 2010.
247. Nau, Henry. Conservative Internationalism. Princeton, 2013.
248. Newport, Frank. "Obama rated highest on foreign affairs, lowest on deficit". Gallup, February 11, 2013.
249. Nuclear Posture Review Report, April 2010. Accessed August 20, 2018. <https://dod.defense.gov/News/Special-Reports/NPR/>
250. Nye, J. S. Jr. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs, 2004.
251. Nye, J.S. Jr. "The Decline of America's Soft Power. Why Washington Should Worry". Foreign Affairs 83:3 (2004): 16-20.

252. Nye, J. "Soft power, hard power and leadership". Accessed August 20, 2018.
http://www.hks.harvard.edu/netgov/files/talks/docs/11_06_06_seminar_Nye_HP_SP_Leadership.pdf
253. Nye, J.S. Jr. "Transformational Leadership and U.S. Grand Strategy". Foreign Affairs 2006. Accessed August 20, 2018.
<http://www.foreignaffairs.com/articles/61740/joseph-s-nye-jr/transformational-leadership-and-us-grand-strategy>
254. "Obama and the gipper". Wall Street Journal, January 19, 2008.
255. Obama, Barack, Joseph Biden. "A Stronger Partnership with Europe for a Safer America". 2008. Accessed August 20, 2018.
http://www.barackobama.com/pdf/Fact_Sheet_Europe_FINAL.pdf
256. Obama, B. "Address before a Joint Session of the Congress on the State of the Union". 24.02.2009. Accessed August 20, 2018.
www.presidency.ucsb.edu/ws/print.php?pid=85753
257. Obama, B. "Remarks at the Department of State". May 19, 2011. Accessed August 20, 2018.
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=90397&st=arab+world&st1>
258. Obama, B., "Remarks by the President on the way forward in Afghanistan". June 22, 2011.
259. Obama, B. "Renewing U.S. leadership in the Americas". May 23, 2008. Accessed August 20, 2018.
http://obama.3cdn.net/85c9392c81570937d6_lqomvygpgq.pdf
260. Obama, B. "Speech to the UN General Assembly". September 23, 2009. Accessed August 20, 2018.
http://www.nytimes.com/2009/09/24/us/politics/24prexy.text.html?pagewanted=2&_r=1
261. Obama, B. The audacity of hope. NY: Crown Publishers, 2006.

262. "Obama for America. A new partnership for the Americas". 2008. Accessed August 20, 2018.
http://obama.3cdn.net/ef480f743f9286aea9_k0tmvyt7h.pdf
263. "Obama's address to parliament". November 8, 2010. Accessed August 20, 2018. <http://www.ndtv.com/article/india/full-text-obamas-address-to-parliament-65093>
264. "Obama's people". New York Times Magazine, 2009. Accessed August 20, 2018. <http://www.nytimes.com/packages/html/magazine/2009-inauguration-gallery/index.html>
265. "Obama's speech against the Iraq war". October 2, 2002. National public radio online.
266. "Organizing For America. Obama's Consistent Position on the Patriot Act". January, 2008. Accessed August 20, 2018. http://www.barackobama.com/factcheck/2008/01/05/fact_check_obamas_consistent_p_1.php
267. Pew Research Center, "Strong on defense and Israel, tough on China: Tea Party and foreign policy", October 7, 2011. Accessed August 20, 2018. www.pewresearch.org/...
268. Pew Research Center, "2012 American Values Survey". Accessed August 20, 2018. www.pewresearch.org/...
269. Pew Research Center, "Support for US Airstrikes in Iraq: Concern about getting too involved". August 18, 2014. Accessed August 20, 2018. www.pewresearch.org/...
270. Pieper, M. A. "Containment and the Cold War: Re-examing the Doctrine of Containment as a Grand Strategy Driving US Cold War Interventions". Accessed August 20, 2018. www.inquiriesjournal.com/articles/672
271. Rachman, G. "An undeclared war in cyberspace". Accessed August 20, 2018.

<http://www.ft.com/cms/s/539534a0-cfeb-11df-bb9e->

[00144feab49a,Authorised=false.html?_i_location=http://www.ft.com/cms/s/0/539534a0-cfeb-11df-bb9e-00144feab49a.html&_i_referer=](http://www.ft.com/cms/s/0/539534a0-cfeb-11df-bb9e-00144feab49a.html?_i_location=http://www.ft.com/cms/s/0/539534a0-cfeb-11df-bb9e-00144feab49a.html&_i_referer=)

272. Rae, Nicol. "Be careful what you wish for: The rise of responsible parties in American national politics". *Annual Review of Political Science* 10 (2007): 169-191.

273. "Remarks by the President on a new strategy for Afghanistan and Pakistan". The White House, March 27, 2009. Accessed August 20, 2018. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-a-new-strategy-afghanistan-and-pakistan>

274. "Remarks by the President on the Middle East and North Africa". The White House Office of the Press Secretary, May 19, 2011. Accessed August 20, 2018. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/05/19/remarks-president-middle-east-and-north-africa>

275. "Remarks by the President at the United States Military Academy Commencement ceremony". Accessed August 20, 2018. <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/05/28/remarks-president-united-states-military-academy-commencement-ceremony>

276. Romano, Silvina M. "Liberal Democracy and National Security: Continuities in the Bush and Obama Administrations". *Critical Sociology* 38:2 (2011): 159-178.

277. Rose, G. "What Obama Gets Right? Keep Calm and Carry the Liberal Order On". *Foreign Affairs* 94:5 (2015): 2-12.

278. Saad, Lydia. "Americans still prefer Republicans for combating terrorism". *Gallup*, September 11, 2009.

279. Schultz, Bart. "Obama's Political Philosophy: Pragmatism, Politics, and the University of Chicago". *Philosophy of the Social Sciences* 39:2 (2009): 127-173.

280. Sevin, Efe, Spencer Kimball, Mohammed Khalil. "Listening to President Obama: A Short Examination of Obama's Communication Practices". *American Behavioral Scientist* 55:6 (2011): 803-812.
281. Sly, Liz. "Al-Qaeda disavows any ties with radical Islamist ISIS group in Syria, Iraq". *Washington Post*, February 3, 2014.
282. Saul, M. "David Axelrod is a New York City boy who has Barack Obama's ear". Accessed August 20, 2018.
http://www.nydailynews.com/news_politics/david-axelrod-new-york-city-boy-barack-Obama-ear-article-1.294704
283. "Smart Power". Accessed August 20, 2018.
<http://csis.org/publication/smarter-more-secure-america>
284. Snow, Nancy. "Obama Soft Power, Smart Power". *Huffington Post*. Accessed August 20, 2018. http://www.huffingtonpost.com/nancy-snow/obama-soft-power-smart-po_b_142880.html
285. "Statement of Senator Hillary Rodham Clinton. Nominee for Secretary of State. Senate Foreign Relations Committee, 13.01.2009". Accessed August 20, 2018. <http://foreign.senate.gov/testimony/2009/ClintonTestimony090113a.pdf>
286. "Statement of U.S. Permanent Representative-Designate Susan E. Rice before the Senate Foreign Relations Committee, 15.01.2009". Accessed August 20, 2018. <http://foreign.senate.gov/testimony/2009/RiceTestimony090115a.pdf>
287. Stephens, B. "What Obama Gets Wrong? No Retreat, No Surrender". *Foreign Affairs* 94:5 (2015): 13-17.
288. Stewart, P., A. Shalal. "Obama's Pentagon nominee suggests support for arming Ukraine." Accessed August 20, 2018. <http://www.reuters.com/article/us-usa-pentagon-carter-idUSKBN0L80DA20150204>
289. Stout, D. "Top U.S. general says Washington should consider arming Ukraine." Accessed August 20, 2018. <http://time.com/3731247/us-arm-ukraine-russia-general-martin-dempsey-putin/>

290. “Strategic Concept - For the Defense and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization”. Accessed August 20, 2018. <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>
291. Strategic Leadership: Framework for a US National Security Strategy. Washington Center for NAS, 2008.
292. Sullivan, Jake. “U.S. Foreign Policy in the 21st Century - Priorities, Goals, and Accomplishments. Speech Director of Policy Planning, Washington, DC, January 15, 2013”. Accessed August 20, 2018. <http://www.state.gov/r/pa/ime/202881.htm>
293. Sunstein, Cass R. “The Obama I know”. March 5, 2008. Accessed August 20, 2018. http://www.huffingtonpost.com/cass-rsunstein/the-obama-i-know_b_90034.html
294. Sustaining US Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense. Wash.: Department of Defense, 2012.
295. “The Caribbean–United States Declaration of Principles. 2010”. Accessed August 20, 2018. <http://www.crnw.org>
296. “The Caribbean–United States Plan of Action on Security Cooperation. 2010”. Accessed August 20, 2018. <http://www.crnw.org>
297. “The National Security Strategy of the United States”. The White House, 2010. Accessed August 20, 2018. http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
298. “The Next America”. April 10, 2014. Accessed August 20, 2018. <http://www.pewresearch.org/next-america/#Two-Dramas-in-Slow-Motion>
299. “Text: Obama’s Speech in Cairo”. Accessed August 20, 2018. <https://www.nytimes.com/2009/06/04/us/politics/04obama.text.html>
300. “Testimony on Ukraine of V. Nuland to the U.S. Senate Committee on Foreign Relations.” Accessed August 20, 2018. <http://ukraine.usembassy.gov/statements/nuland-testimony-ukraine.html>

301. "U.S. Official on Obama's Foreign Policy Priorities". Washington Foreign Press Center, July 1, 2014. Accessed August 20, 2018. <http://translations.state.gov/st/english/texttrans/2014/07/20140702303143.html#axzz3PAaDdLTW>
302. "U.S. to promote Plan Colombia-like project in Honduras". Inside Costa Rica, 2011. Accessed August 20, 2018. <http://www.insidecostarica.com/dailynews/2011/february/10/centralamerica11021002.htm>
303. Walker, W. Obama and Nuclear Disarmament. IFRI Proliferation Papers Winter 2009.
304. Walt, Stephen. "Offshore balancing: An idea whose time has come". Foreign Policy, November 2, 2011.
305. Weitz, R. "The NATO Summit's Unanswered Questions". Accessed August 20, 2018. <http://www.worldpoliticsreview.com/articles/7130/global-insights-the-nato-summits-unanswered-questions>
306. Weitz, R. "Global Insights: Proposed NATO Reforms Worry Moscow". Accessed August 20, 2018. <http://worldpoliticsreview.com/articles/5598/global-insights-proposed-nato-reforms-worry-moscow>
307. Welch, W., J. Michaels. "Doubts about U.S. tactics shadow war in Afghanistan". Accessed August 20, 2018. http://www.usatoday.com/news/world/afghanistan/2010-07-21-1Aafghanwar21_CV_N.htm
308. Wess, Mitchell, Jakub Grygiel. "The vulnerability of peripheries". American Interest, March 15, 2011. Accessed August 20, 2018. <https://www.the-american-interest.com/.../the-vulnerability>
309. Wilson, E. "Hard Power, Soft Power, Smart Power". The Annals of the American Academy of Political & Social Science. Accessed August 20, 2018. <http://ann.sagepub.com/content/616/1/110>
310. Woehrel, Steven. "Future of the Balkans and U.S. Policy Concerns". Congressional Research Service, 2009. Accessed August 20, 2018. www.crs.gov

Додаток 1.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації.

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Курандо О. С. «За» та «проти» доктрини Обама. Вісник ОНУ. Соціологія і політичні науки. Серія: Політичні науки. 2(29) (2017): 69-74.
2. Курандо О. С. «Велика стратегія» в зовнішній політиці США. Політичне життя. 2 (2018): 125-128.
3. Курандо О. С. Стратегія адміністрації Барака Обама щодо міжнародного тероризму та держав-ізгоїв. Evropsky politicky a pravni diskurz. 5 (2018): 7-15.
4. Курандо О. С. Партійна та виборча політика як чинник еволюції зовнішньополітичної стратегії адміністрації Барака Обама. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. 134 (7) (2018): 370-375.
5. Kurando O. S. Obama Doctrine: Did the Republican Alternative Exist? Вісник ОНУ. Соціологія і політичні науки. Серія: Політичні науки. 2 (31) (2018): 94-104.

Тези доповідей на наукових конференціях:

1. Курандо О. Безпековий вимір зовнішньої політики США: концептуальні засади. Безпекові виклики у геополітиці ХХІ століття. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції Львів, 23-24 листопада 2017 р. Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка (2017): 43-47.
2. Курандо О. Безпековий вимір зовнішньої політики адміністрації Барака Обама // Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку: збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (1 грудня 2017 р., м. Острог). Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія» (2017): 82-85.

3. Курандо О. С. Відносини США з Росією та Китаєм за адміністрації Барака Обами. Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики: матеріали III Всеукраїнської наукової конференції (присвяченої 100-річчю Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара) 25-26 травня 2018 р., м. Дніпро. 1 (2018): 10-11.
4. Курандо О. С. Велика стратегія США у архітектурі міжнародної безпеки на початку XXI ст. Modern scientific research. Proceeding of XVII International scientific conference (March 23, 2018. Morrisville, USA). – Morrisville: Universum (2018): 192-194.
5. Курандо О. С. Союзницькі зобов'язання США й «віддалене балансування» за часів адміністрації Барака Обами. Ольвійський форум - 2018: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. XII Міжнародна науково-практична конференція, 7-10 червня 2018 р. Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили (2018); 26-28.

Апробація результатів дисертації:

1. Міжнародна науково-практична конференція «Безпекові виклики у геополітиці XXI століття» (Львів, 23-24 листопада 2017 р.). Форма участі: доповідь, тези.
2. 72-а Наукова конференція професорсько-викладацького складу і наукових працівників (Одеса, 29 листопада 2017 р.). Форма участі: доповідь.
3. Міжнародна науково-практична конференція «Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку» (Острог, 1 грудня 2017 р.). Форма участі: доповідь, тези.
4. XVII Міжнародна наукова конференція «Modern scientific research» (Morrisville, USA, 23 березня 2018 р.). Форма участі: доповідь, тези.
5. III Всеукраїнська наукова конференція, присвячена 100-річчю Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики» (Дніпро, 25-26 травня 2018 р.). Форма участі: доповідь, тези.

6. XII Міжнародна науково-практична конференція «Ольвійський форум-2018: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (Миколаїв, 7-10 червня 2018 р.). Форма участі: доповідь, тези.
7. 73-я Наукова конференція професорсько-викладацького складу і наукових працівників (Одеса, 28-30 листопада 2018 р.). Форма участі: доповідь.
8. Обговорення дисертаційного дослідження на засіданні кафедри міжнародних відносин (протокол № 3 від 22 листопада 2018 р.). Форма участі: доповідь.